

פרק י"ז רבי יוסי כו' ידועה לך וכל מעשיך יהיו לשם שמים
 יהי ממך חבירך חביב עליך כשלך כיצד מלמד
 כו' - גרסה לי דין ליל וכו' בכל איך פרקן שמקודם מיתתי כל
 דבריו שאמר וכש שמטאר במשנה שמידר רבי ואמר כך מוזר לבאר
 דבריו כפי סידורם על ראשון ראשון
 ועל אחרון אחרון וכי ירושה לך
 כיצד גדולי מקובלת היא וליע
 באמת על מה ולמה לא הגיה בטורג
 ק: בשם שאדם רואה במד"ס בשם
 הר"ם אלסקר דהמסורים של ר' יוסי
 כנגד אזהרות חבירו ר' יהושע כנגד
 פין הרע אמר יחי ממון חבירך ואמר
 חרותה אם יאמר האדם שכבר
 הופנתה זו חסות פין הרע אמר
 חרותה לזה שיהא ממון חבירך חביב
 עליך כשלך כו' פ"ט ואם כן זהו
 שאמרו כאן בשם שאדם רואה את
 ממוט ק' ו' ואלו גדולי לא יטעו פין
 הרע של ממון חבירו כשם שאדם
 שולט בממון של פלוני: שלא יא
 שם רע טו' - כי יש מכה בעלי פין
 הרע שמקנאים לאשתו וכניו של
 חבירו ומפני זה מוליחין שם רע
 עליהם וכו' ומבואר בר"ש פרקן
 הקודם וס' בבאורי והתחופה לזה
 הוא יחי ממון חבירך חביב עליך כשלך
 וכדלוי ששכ ל' יוליא שם רע
 עליהם כמו שאינו מוליא שם רע על
 אשתו וכניו של פלוני ואשתו וכניו
 נקראים ממוט פדיוסל למטר את
 צה לאמה ומעשה יריהם של אשתו
 וכניו המה של נס אם עשו אשה
 הרע וילאו ילדיה ולא יהיה חסון
 פטע ועש כאלו יסית עליו בעל
 האשה ואם חסון יהיה ונתת כפס
 תחת נפש ג"כ חולקים רבותיט בדבר
 וי"א דהייט ממון שתקלס דמים כמו

פרק י"ז רבי יוסי אמר יהי ממון חבירך חביב
 עליך כשלך והתקן עצמך
 ללמד תורה שאינה ידועה לך (וכל מעשיך יהיו
 לשם שמים) יהי ממון חבירך חביב עליך כשלך
 כיצד מלמד בשם שאדם רואה את ממוט כן יהי
 רואה את ממון חבירו וכשם שאדם רוצה שלא
 יצא (א) שברע על ממון שלו כך ידארוצה שלא
 יצא שם רע על ממון חבירו ד"א יהי ממון חבירך
 חביב עליך כשלך כיצד בזמן שח"ח נכנס אצלך
 לומר שנה לי אם יש בידך לשנות שנה לו ואם
 לאו פטרדו מיד ואל תקח ממנו את ממוט
 שנאמר (פסלי"ג) אל תאמר לדעך לך ושוב
 ויחר אתן ויש אהך - והתקן עצמך ללמד
 תורה שאינה ידועה לך כיצד בשעה שרואה
 משה רבינו את בניו (ב) שאין בהן תורה שיעמדו
 בנשיאות אהריו נתעמק ועמד בתפלה אמר
 לפניו רבש"ע (ג) הודיעני מי יבגום ויצא בראש
 העם הזה שנאמר (במדבר כ"ו) וידבר משה אל
 ה' לאמר יפקד ה' אלהי הדורות לכל בשר
 איש על העדה אשר יצא לפניו ואשר יבא
 לפניו אל הקב"ה למשה משה קח לך את
 יהושע ועמד לו תורגמן וידרוש לפניך בראש
 גדולי ישראל באותה שעה אמר לו משה
 ליהושע יהושע עם זה שאני מוסר לך איני מוסר
 לך תישים (ד) אלא גדיים איני מוסר לך מלאים
 אלא בבשים שעדיין לא נתעסקו במצות ועדיין
 לא

על הפקן שלו כן יהא רוצה שלא יצא שם על
 ממון חבירו ובזמן שעני נכנס אצלך אם יש
 בידך ליתן לו הן לו ופטרדו מיד ואל תשדא אהו שנאמר אל האמר
 לדעך לך ושוב כו' - מוחק ח' רע שכני" שם רע דלון שם רע
 יכול להיות על הממון ולא על האדם
 דאם גטב הוא אהו או שגול הוא
 בידו ח"כ ממילא הוא שם רע גס על
 האריותא הוא בכלליה כבוד חבירך
 חביב עליך כשלך ששכני ר"ח
 שכחמל פט"ו שגאלו שם בשם שאין
 אדם רוצה שילא שם רע על כבודו כו'
 ולנוסמחו שאין אדם רוצה שילא שם
 על ממון שלו הי"פ כלומ' שלא ילח בשם
 שהוא עשיר ויש לו ממון הרבה שמה
 ישמנו להטיס ויגולו ממנו ומבטאר
 בפרק י"א ומה שמוחק ד"א יהי ממון
 חבירך חביב עליך כיצד בזמן שח"ח
 טו' ואל תקח ממנו את ממוט חדא
 דאיך שייך לבאר בזמן שח"ח טו' על
 יהי ממון חבירך טו' - והאי אל תקח
 ממנו את ממוט לא שייך דאיך סלקא
 אדפתי' שבשכיל שאינו רוצה ללמדו
 תורה יגולו אותו: (ב) שאין בהם
 שיעמדו מוחק ח' תורה שכני' אחר
 כהם דאם בעלמו הבין שלפי שלא הי'
 בהם תורה כיכ לא יעמדו בגשיות
 אחריו לא שייך פ"ז לשון כשמה שראה
 כו' דהלא תמיד היה יודע איך הן
 בתורה גם לשון ראייה לא יתקן פ"ז
 שפיר חלף פ"כ שהיה ראייה הוא
 בנבואה שהראו לו שאין פתידין בניו
 להיות בנשיאות אהריו וע"כ לא שייך
 לחי' תורה כהאן הגם שממילא מוכן
 שהיה מחמת טעם זה שלא היה כהם
 תורה מדהכילו זה של התקן עלמך
 ללמוד תורה שאינה ידועה לך:
 (ג) להודיעני מי יבגום ויצא בראש
 העם - הגיה כן משום דכ"י את מי יבגום ויצא בראש
 שייך כלל: (ד) אלא גדיים איני מוסר לך מלאים אלא בבשים
 דלא

לפי שיש עוד כח בעלי פין הרע
 שמינם לרה במשנתו של חבירו - וכדלויחא בפירקין דלעיל וע"ש
 בספרי ב"א טמן תרופה לזה נהייט יהי ממון חבירך חביב עליך כשלך
 וכאלו הולך ומבאר בזמן שח"ח כו' ואם לאו פטרדו ואל חדיהט

פיוס ליום עד שהודמן לך שכל הנראה לפיכך
 וע"כ תלמוד לו תיקף במה מיד שכל
 אל האמר לדעך לך ושוב ומחר אתן ויש אהך
 וכלומר אל תדיהט מיום ליום מכיון שיש אהך שנה
 לו מיד ומכיון שנהוג קן גדולי ששכב לא יבא
 מינו לרה במשנתו של חבירו ואתה דע והבין
 שכדברי הר"ם אלסקר דהמסורים של ר"י המה
 כנגד אזהרות חבירו ר' יהושע כן הוא
 באמת וע"כ כמו שביטו של אדם וסייט ממוט
 ואשתו וכניו המה הכל בכלל ממוט בפירקין
 דלעיל חכו מה שאמרו שם פין הרע כיצד מלמד
 שכשם שאדם רואה את בישו של חבירו וכשם
 שאדם רוצה שלא להוליא שם רע על אשתו
 וכניו כך יבא רואה את ממוט חבירו ורוצה
 שלא להוליא שם רע על ממון חבירו ורוצה
 שלא להוליא שם רע על אשתו וכניו של
 חבירו כן תתם בהתרושות של ר' יוסי לפי
 פירתי אשתו וכניו המה בכלל ממוט ולא
 אמרו ד"א יהי ממון חבירך רק על
 משנתו של חבירו כמו שם: והתקן עצמך -
 במד"ס בשם הר"ם אלסקר שכנגד אזהרות
 חבירו מלמד הרע אמר תרופה והתקן עצמך
 ללמד תורה וכמין אם פגע בקן ממול זה
 תשכח לנכסד וכו' ואמר שאינה ידועה לך
 כי הן צין שיהיה חכם או טפס יורש את
 אביו ולפעמים תבא לו ירושה שלא
 במתכוין לא קן התורה טו' לא תבא לו
 רק אחר המצרה והדרישה כי האומר לא
 ינעתי ומלאתי אל האמין פ"כ - ובראש
 לוי דכ"י אמר דבריו אלה פ"ד שאמר
 רשב"א בפירקין דלעיל אף כן ילך הרע
 אין לו חקנה אלא בד"ס בלבד וע"ש
 בבאורי: שאין בהן תורה שיעמדו -
 כלומר שאין בהן תורה שלימה מפני
 שלא ינעו וטרמו כל כך לשמש את
 משה חביהם כמו שפשה יהושע: וכפי
 אשר כעיד עליו הכתוב בשמות ל"ג ומסרתי
 יהושע בן נון נער לא ישיט מסוך האהל
 והוא ע"ד שאמרו לא המדרש הוא
 העיקר אלא המעשה וע"כ היה מסופק
 אם יעמד לבניו זכותו להיות המה
 המושלים וע"כ נחמק ועמד בתפלה:
 יודיעני מי יבגום ויצא בראש העם הזה -
 כן הגיה בגר"א: אלא גדיים איני מוסר
 לך מלאים אלא בבשים - כן הגיה בגר"א -
 ואתה דע והבין דהייט הוא הזכר מן
 הגדיים ומבטאר (בראשית ל"ב) פזים
 מאפים והישים עשרים וקלה הוא הזכר
 מן הכבשים ומבטאר (שמות א' ו') ויקח
 שתולל פלה חלב אחר והס' ידוע שחוק
 כהן של הזכרים מן הנקבות והוא אשר
 אמר לו משה איני מוסר לך תישים הייט
 עם שכחן חוק מלאים כבשים עם שכחן
 חס ככל ופול הדבר כמ"ש ואחר כך
 הולך ומבאר בעמנו אמתי כהן רפה
 והו דחסיק ואמר שעדיין לא נחמקו
 במטה וכו' וכלומר אשריך שזכיה לכך
 עד שהוליאם וסביאם רק כהטת עלמך
 וכפרטי על אשר יוליאם ואשר יוליאם
 או אפשר דה"ק לו שעדיין לא נחמקו
 במטה ומכיון שלא הורגלו בכך עדיין
 טרמתיס הם על מנת שתקבל עליך
 וכפרטי על וליה אהו לעיניהם ומדכחיב
 צפסוק שהביאו לוי לך בעקבי הלאן
 וכו' ואלן קולל כבשים וציא ומבטאר
 (ויקרא א') ואם מן הלאן קרבת מן
 הכבשים או מן העיפים (בראשית ל"ח)
 חכני אשלח גדי עזים מן הלאן על כן
 לפע' הדבר במלות שונות ובאלו
 שאמר משה ליהושע איני מוסר לך מלאים
 אלא בבשים:

ובלומר שרצה ללמד מן המעין אבל עדיין לא ילחמה ולא עלי' נחש ונשכה ומתה וע"כ היתה לפה על פני המים: לשם תורה כי קב"ה ואוריית' חר ובלומר תהנהג עלמך בכל דרכיך ומעשי' פ' המורה אשר יורוך ואז תלך לבקש דרכיך וכו' פנאי' בכל דרכיך דעה והוא יישר אורחותיך וא"כ זהו תרופה גדולה למה שהזכיר חזירו על שגלה הבריות: ורש"א משום דאין על זה וכן על דר"א בן ערך גמ' כשיסוד לעשות פרק כס"ע סדרו דבריהם בפרק זה ומפני דכבר התחילו ואמרו והם אמרו שלשה דברים ובלומר כל אחד מהמקום הלמידים של ריב"ז ע"כ לריך לכביא דבריהם בכלן: הוי זהיר בק"ש

דכתיובת שם: (ו) תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים: היא הג"ח שבפרי הס"ס וכן הוא במשנה ספור רבי: (ח) בעל מלאכתך: הגיה מלאכתך במקום בריחך דכן הוא במשנה ספור רבי:

סליק פרק יז

אורחותיך ר' שמעון אומר הוי זהיר בקריאת שמע ובתפלה ובשאתה מתפלל אל תעש (ו) תפלתך שיתיה (ג"א קבע) אלא רחמים ותחנונים לפני הקב"ה שנאמר (יינה ר') כי (אתה אל חנון ורחום ארך) אפים ורב חסד וגם על הרעה (ואל תהי רשע בפני עצמך) ר' אלעזר אומר הוי שקוד ללמוד תורה ודע מה שתשיב לאפיקורוס ודבר אחד בתורה אל תשתבח ממך

דע לפני מי אתה עמל ומי הוא (ח) בעל בריחך שישלם לך שבר פעולתך:

הדרן עלך רבי יוסי

פרק יח ולנגדן היה ר' יהודה הנשיא מנה שבחן של חכמים: של ר' טרפון: ושל ר' עקיבא: ושל ר"א בן עזריה: ושל ר' זחנן בן טרי: ושל ר' יוסי הגלילי: לר"ט קרא לו גל אבנים וי"א גל של אגווים כיון שניטל אחד מהם כולם מתקשקשין ובאין זה על זה כך היה ר"ם דומה בשעה שח"ח נכנס אצלו ואמר לו שנה לי מביא לו מקרא משנה מדרש הלכות ואגרות כיון שיצא מלפניו היה יוצא מלא ברכה ושוב: לר"ע קרא לו אוצר בלום למה ר"ע דומה לפועל שנמל קפתו ויצא לחוץ מצא חטים מניח בה מצא שעורים מניח בה כוסמין מניח בה פולין מניח בה עדשים מניח בה כותן שנכנס לביתו מברר חטים בפ"ע שעורים בפ"ע כוסמין בפ"ע פולין בפ"ע עדשים בפ"ע כך עשה ר"ע ועשה כל התורה טבעות טבעות לר"א בן עזריה קרא לו קופה של רובלין ולמה היה ר"א דומה לרוכל שנמל קופתו ונכנס למדינה ובאו בני המדינה ואמרו לו שמן טוב יש עמך פוליימין יש עמך אפרסמון יש עמך ומוציאין הבל עמו כך היה ר"א בן עזריה בזמן שת"ח נכנס אצלו בשאלו במקרא אומר לו במשנה אומר לו במדרש אומר לו בהלכות אומר לו באגרות אומר לו כיון שיצא מלפניו

הוא

ובתפלה: במר"ש משום שבקבר בעת ק"ש ותפלה העולות מהגברת על האדם שלא לקום משנתו בקיץ מפני שהליטות קצרות ובחורף מפני הלינה לזה אמר הוי זהיר לדמות מעליך העולות: שיתיה: היינו דיבור בעלמא וי"א קבע וכן הוא במשנה ספור רבי ולפי מה שפי' הר"ע במשנה קבע כאדם שקטע לו לקרוח פרק אחד פרשה אחת שאומר אותה בקריאה בעלמא ואינו תומרה בלשון מחטנים: כאדם שמבקש רחמים ע"כ היא היא ואולי שפעם אמר הכי ופעם הכי ולפי הכלל גדול שאביא לך אי"ה בפרק ח"י בספרי ב"א בריה ודברי המכשירין יתח ככהם: כי אתה אל חנון ורחום ארך ט' - כל"ל וכן הוא בכחוב יגה ר' וט"ו כי אל רחום וחנון הוא א"א משבשת היא: על הרעה ואל תהי רשע בפני עצמך: כל"ל לתשלוס בג' דברים וכן הוא במשנה ובט"ו אינו ומעות הדשם הוא ובמדרש הכי' שפי' המסיד ו"ל כי אם הוי' מתפלל ובני אדם מושבין שאתה מכוין ואיט כן הרי אתה רע לשמים אבל לא ער הבריות לזה אמר אל תהי רשע בפ"ע להתפלל בלא טונה כי בני אדם אין מרגישין ברשע זה ע"כ בקיטור: הוי שקוד ללמוד הודת: מלשן לשקוד על דלתותי יוס יוס משלי ח' ובלומר שילמד המיד ובשקידה רבה וביגיעה הרבה לרקוק

היטב שלא יהא שם שום חיבור ויהור לשון ולא שום קושיא וכדומה ומה יבוא לך שתי פעולות גדולות ה' מה שאמר אחר זה ודע מה שתשיב לאפיקורוס בלומר שידע מה להשיב לו ב' מה שאמר עוד ודבר אחד בחורס אל תשחכת ובלומר שיוכור כל מה שילמוד מכיון שילמוד המיד בשקידה וביגיעה רבה וכל זה לאחד נחשבים ואח"כ אמר עוד דע לפני מי אתה עמל ומי הוא בעל בריחך הרי שלשה ועיין רש"י במשנה ח"ל ודע לפני מי אתה עמל ומי הוא בעל מלאכתך הרי שלשה ע"כ ואפשר לפרש נ"כ דהוי' ודע מה שתשיב לאפיקורוס הוא ענין בפ"ע כי מקודם ילמוד חכמת התורה עד אשר יקפץ בלבו וידע כלליה ופרטיה ודיניה ומשפטיה ואח"כ ילמוד חכמת החיטונים כדי לדעת משפטיהם הסופים ויכלחם בטפנותיהם וכן מלאחי במד"ט כשם הרב ר' ישראל וכתיב עוד וע"כ אמרו רז"ל מנעו בניכם מן ההגיון ולא אמרו מנעו פלמכס לפי שהבנים לא ראו למאון שכלם בהורה ובגמרא ואם ילמדו מיד ההגיון וכאם הקדמה ללמוד שאר חכמות אולי ישתכחו כשכרתם ואלו מיד מן הכלל וכן אמרו רז"ל ארור שילמד את בנו חכמות החיטונים ולא אמרו ארור שילמד חכמות החיטונים מהטעם שזכרנו פ"ס וכנדי שלא ישתכשו ח"ו בסדרתם הוכיף ר"ג מסדר זאת המסכה בדברי ר"א ודבר אחד בתורה אל תשחכת כי אם ישחכת ממילא לא ירדוה למאון שכלו בחורה ודומה הוא לבנים שעליהם אמרו רז"ל מנעו בניכם מן ההגיון ומה דמסיק עוד דע לפני מי אתה עמל ומי הוא בעל בריחך כו' לאחד נחשבים הרי שלשה ועיין במפרשי המשנה ובפרט במד"ט: בעל בריחך: ובמשנה הגרסא בעל מלאכתך והיא היא ושניהם תחת וקאי הכל על הקב"ה ואולי שפעם אמר הכי ופעם הכי או שאמר בלשון אחר שהיו רגילין לדבר בו לא בלשון הקודש ורק שהמסדר העתיק דבריו לפי משמעותן ללשון הקודש וע"כ רבי בסדר המשנה העתיק כך ור"ג מסדר זה המס' העתיק כך ועיין מה שפירקין דלקמן: סליק פרק יז

פרק יח ולנגדן

קאי אפירקין דלעיל פרק י"ד דשם שטאר איך שריב"ז הוי שונה שבחן של חמשה סלמדיים וקרא להן שמות לפי חכמתן ורק לפי שהזכיר שם שבחן של כל אחד ואחד מסיק תח"כ דברי מוסריהם ומכיון שחזר לדבריו ולעיל ואמר שכנגד כן גם ר"י הנשיא היה מונה שבחן של חכמים וקרא להם שמות ע"ש חכמתן או אפשר דה"ק ולנגדן משום דריב"ז לא חשב רק שבחן של חמשה סלמדיים והגם שבחמת היה לו הרבה סלמדיים ופי"כ אמרו ולנגדן משום דר"י הנשיא ג"כ לא חשב רק שבחן של חכמים: פביא לו כו' - בלומר כיון שבא ח"ה ושאלו דבר אחד היה אומר לו דבר ההוא וכיה מביא לו ראייה מחקרא וממשנה כפרש"י בגיטין כ"ו: ארור בלום: סגור מסגרות לבדן לבדן מהילות מחילות מופסקות כמו שעושים בחיטות גדולות ליתן חטים מכאן ושעורים מכאן עדשים מכאן וכמו שיו בלום ורגליו מוטותה בכבודות רש"י שם ושם כרוספות וא"ת דגרסי בלום כסמך כמו בכ"ד משל למך שהיו אורחותיו בלטים וחמותים ומעורבים: לפועל שנמל קפתו ויצא לחוץ: כנדי להסכר מלחמה שיתלח וכלאשר יתלח מלחמה כחפיה או יקבל שכר חטים ואח"כ אם ימלא עוד מלחמה בשעורים יקבל שכר פעולתו שעורים ומניה הכל באותה קופה וכיון שבא לביתה מסדר כל מין ותן צפ"פ וברש"י שם הכי' כשם אבות דר"ג הגרסא למה ר"ע דומה לפני שנטל קופתו וילא לשדה פלח חטים ט' ע"ש: ונראה לי דזה הטעם הוא העיקר ושפיר שייך לשון מלא חטים כו' והוא מן הלקט שכחה ופאה שהמה לעניים: מצא חטים כו' - חשב בכלן חמשה חטים חטים שעורים כוסמין פולין עדשים עד חמשה אלו מקרא משנה מדרש הלכות ואגרות אשר תשבו מקודם אלל ר"ס: כך עשה ר"ע - בלומר בשלמד מרביותיו ושמע דבר מקרא ואחריו הלכה ואחריו מדרש ואחריו אגדה הכל בצרבוניה ונתן לבו לחזור עליהן ולגרסן עד שהיו סדורין בפיו ולא אמר אלמוד מקרא לעלמה מדרש לעלמה אבל כשנפשה חכם גדול עשה כל ההורה מעבדות סדר מדרש סגרא וספרי לבדם ושנאן לעלמן לחלמדיו והלכות לעלמן מדרש"י שם: פבעות - כמו מעבדות וכמבואר בדברי רש"י שהבאתי: קופה של רובלים - הוא המוכר כל מיני שמנים ובשמים ואין שבה זה דומה לקל ר"ע שנתן לבו החלה ולמד הכל מכלכל ואח"כ סדרן רש"י שם: לעת

פרק יח (א) אמר להם אי אפשר לב"הם בלא חידוש : שבת של מי כו' הגי' כאן חי חשך לב"הם בלא חידוש במקום ח"ו שאין דור יתום דכן הוא בחגיגה ג' : (ב) אלמלא באתם אלא להשמיע דברי דודי . מוחק ח"ו לא שהיה כהוה בנ"י אלמלא לא באתם כו' והוא מיותר דה"י אלמלא באל"ף הוא כמו שני סי' חס לא והגי' להשמיע במקום לשמוע דהלא הם לא שמעו ממנו שום ד"ת רק שהמה השמיעו לו דרש ראב"ע : (ג) וכמסמרות אי מה מספר חסר ולא יהיר אף ר"ת בן ת"ל נטועים בה נטיעה פרה ורבה אף ר"ת בן בעלי אסופות כו' שם אימרארם היאך אני חסר תורה מעתה תלמוד לומר נתנו סרועה אחד אל אחד נתנם ופרנס אחד אחרם אף אתה כו' המבשרין ואמר להם אין דור יהום שרא"ב ע"ע שרזי בתוכו : והא לך הגי' ת"ל וכמסמרות נטועים מה נטועים אינם מתעקרין אף ד"ת אינם מסתקרין בעלי אסופות כו' . והוא הגיה כפי שהוא בחגיגה ג' . דכ"י לא שייך כלל ואוסף ככאן אמר להם אף דור יתום כי קן הוא בחגיגה ט' :

הרח

הוא מלא טוב וברכה לעת זקנותו של ר' יהושע נכנסו תלמידיו לבקרו אל בני מהחידוש לכם בב"הם אל תלמידך אנו ומיפך אנו שותים (א) אל ח"ו שאין דור יתום של חכמים שבת של מי היתה אל שבת של ר"א בן עזריה היתה אל ובמה היתה והגדה היום אמרו בפרשת הקהל את העם האנשים והנשים והטף (דברים ל"א) אל ומה דרש בה אמרו לו כך דרש בה אנשים באים ללמוד ונשים לשמוע טף למה הם באים כדי לחת שטר טוב למביאייהן אל מרגלית טובה היתה בידכם ובקשתם לאברה במני (ב) (אלמלא באתם) אלא לשמוע דבר זה די אמרו לו ועוד דרש בה דברי חכמים כדרבננות וכמסמרות נטועים בעלי אסופות (קהלה י"ב) מה דרכן זה מכון את הפרה לתלמי' כך דברי תורה מכונים את האדם ללרכי חיים אי מה דרכן זה מיטלטל אף ד"ת מיטלטלין ת"ל (ג) וכמסמרות (מה מסמרות קבועים ואינם מתעקרים אף ד"ת קבועים ואינם מתעקרים אי מה מספר חסר ולא יתיר אף ד"ת כן ת"ל נטועים מה נטיעה פרה ורבה אף ד"ת כן) בעלי אסופות אלו ת"ה שנכנסין : ישיבן אסופות אסופות אלו אוסרין ואלו מתירין אלו מטמאין ואלו כבודרין אלו פוסלין ואלו מבשרין שם יאמר לך צדק אשב ולא אשנח ת"ל נתנו סרועה אחד אל אחד בראם

ופרנס

לעת זקנותו הלכו תלמידיו כו' . תכאן מבחש שזמני שהיה לעת זקנותו הלכו לבקרו חס הוא בקו הכריחה ובחגיגה ג' הנדבחה פ"ד פעם ח' הלכו ר' יוחנן בן ברוקא ור"ח בן חסמאל להקביל פני ר' יהושע בפקיעין ופרש"י דו"ע היה ולכן כאלו להקביל פניו שהלדס מחוייב להקביל פני רבו ביו"ט כדאמרין כד"ה מדוע אתם הולכת אליו היס לא הודא ולא שבת פ"כ ואפשר שניהם חמת כי היה לעת זקנותו וגם יו"ט היה ולשני הלכו הדברים היה כונתם ורק מה שחשבו כאן גלו כאן ומילתא חגיגה תורת"י קמ"ל הבא ובהם דאמר כונת הלב בן הן הדברים לקבלת שבת לצוה"ב : התלמידך אנו כו' . פרש"י ואין לו לרבר בפניך ע"כ ולכאורה הוא תמוה דלמה לא נפרש שכן אמרו לו תלמידך אתו ומיפך אתו שותים וא"כ בודאי שאין לו חידוש אשר לא הדע וגיל דבאמת רש"י מפרש בן אף נפטי שהוא כפל לשון כי היה להם די להשיב לו התלמידך אתו ולמאי אמרו עוד ומיפך אתו שותים ומה גם דלפי טבחה דרש גם בתשובה אשר הציב להם כפל לשון דכך היה חס אל הצ"ח אי אפשר לכהמ"ד בלא חידוש פרש"י על התלמידך אתו ואין לנו לרבר בפניך . ועל מיפך אתו שותים בודאי שאין לפרש בע"ה רק כאשר בארשי שאין לו שום חידוש אשר לא הדע ובתחת כפירושו ומ"כ לא פרש"י ע"ז כלום רק על התלמידך אתו וגוה הציב להם גיכ שני תשובות על ראשון ראשון ועל

אחרון אמרו על מה שאמרו התלמידך אתו ואין לנו לרבר בפניך הציב להם הצ"ח ובלומר הצ"ח שחלמידי חסם דברו לפני מכין שאני עומן להם רשות ועל מה שאמרו מיפך אתו שותים הציב להם חי חשך לכהמ"ד בלא חידוש ולפי הנבחה דכאן שהציב רק ח"ו שאין דור יתום של חכמים ובלומר ובודאי היה חידוש בבה"מ לא תש להשיב להם על מה שאמרו לו התלמידך אתו ואין לו לרבר בפניך כונתו שכבר נתן להם דעות כמה שאל להם מה חידוש לכם בבה"מ ואפשר דמה שחשבו כאן גלו כאן : שבת של מי היתה : ר"ג דרש ב' שבתות וראב"ע שבת אחת ושאל בן לידע חי הוא בעל ההגדה כדאמרין כל האומר דבר כזה חומרו מביא גהולה לעולם מהר"ש ב"ח"א שם : לתת שטר טוב למביאייהם . בני המופלג מזה' אברהם גי' פי' דהכא חיירי כסף עדיין לא הגיעו לחינוך ואינם בכלל שמישה ולימוד ומלמתי באמת בח"ה מהר"ש דדייק בן וא"כ חס ח"ו רק האנשים ונשים חייבים בהקבל היה לבס עמוד על הטף חס לא היו מביאים אותם ורק שיניחום בכ"ה ולא היה אפשר להם לשמוע וללמוד בטיב וע"כ נאמר כחורה כפ' הקהל והטף בכדי שיחא לבס פני לשמוע וללמוד כטיב בכדי לתת למביאייהם היינו האנשים והנשים שבר על השמישה והלימוד ולדעתו וכו' אשר הוסיפו בכאן חי' טוב והיינו מה שאמרו כדי לתת שטר טוב ובחגיגה ט' פי' טוב הינו וכלומר כדי לתת למביאייהם שבר על התורה הנקרא' טוב והיינו שבר השמישה והלימוד כי הו לא יחא לבס טרוד טור אמר בני הג"ל שאפשר שגם חס לא היה נאמר בתורה והטף מעולם ג"כ היו מביאים אותם עמהם בכדי שיחא לבס פני לשמוע וללמוד וא"כ אפשר דה"ק טף למה נאמר כלומר למה הם נאמרו נאמרו להויר על הבחשה אלה כדי לתת שטר טוב למביאייהם והוא ע"ד הכתוב ה' חפץ לחפץ נדקו ינדיל תורה ויאדיר וכדפרש"י במסות כ"ג שהרבה לכן מה שלא היה לרדף ללות כמה מנות וכמה אזהרות על שקלים ונבלות שאין לך אדם שאינו קץ בהם אלא כדי שיקבלו שבר על ששורשן מתן בן הכי נמי קאמר כדי לתת שטר טוב למביאייהם על שהביאום : אלא לשמוע . כדי שאשמע וכלומר שדי לבס שבר חס לא באתם אלי אלא להשמיע דבר זה ומכ"ש פתה שבאתם לבקר אותי למה זקנותי ולהקביל פני ביו"ט רש לקיים ג"כ נר"י אלא לשמוע ע"פ פשוט והיינו מה שאמר להם מרגלית טובה היחה בידכם ור"ה היה חידוש חללו אשר לא ידע עד פתה ומה הודיעוהו ודי להם שבר וכנ"ל עוד יק לפרש דה"ק להם אלמלא באתם לכהמ"ד רק לשמוע דבר זה מהר"ב ע"ד די ומה גם שבודאי שמעתם ממנו עוד כמה חידושים ומגידו לי עוד וע"כ אמרו לו היקף ועוד דרש כו' : ורש בה' כלומר בחותה שבת כי שבת לשון נקבה : אלמלא באתם . כן הגי' הגד"ה : כך ר"ת מהר"ש ב"ח"א שם נקט ד"ת במקום דברי חכמים דכתיב בקרא דר"ל דברי חכמים היינו חכמי התורה שעושין סייג לתורה גופה שהוא דבר הנלמד מעינו דכתיב לעיל מיני' חזן וחקד כו' שדרשוהו על מלות דרכן שהן סייג לתורה כגון שירובין ונטילה ידים ושניית לעריות ומלת דרכן פירשו בו שהוא מחש ההקצו בתוך המרדש כדכתיב ולהציב את הדרכן וכדכתיב פרק ט' דכלים מלמד שבלע את הדרכן ובירוסלמי דאגדת חלק מלמתי כחוב שהוא נקרא דרכן מדור בינה בפרה והוא שדמה לב האדם רע מנשדו כפרה סוכרה ודימה ההורה לדרכן וכמו שהדרכן מטה את הפרה להדריכה ישר למלמי' להוציא חיים טובים לעולם כך ד"ת וחכמים מחזיקים לב התלמידים מדרכי מימה לחיים הרומיים עכ"ל : ת"ל וכמסמרות מה מסמרות קבועים ואינם מתעקרים אף דברי תורה קבועים ואינם מתעקרים אי מה מספר חסר ולא יתיר אף דברי תורה בן ת"ל נטועים מה נטיעה פרה ורבה אף ד"ת כן . נראה לי דכן ל"ל ובשן זה הוא בחגיגה וכאן בטה"ג וט"י ת"ל וכמסמרות נטועים מה נטועים אינם מתעקרים אף ד"ת אינם מתעקרים לא שייך כלל דהא באמת נטועים מתעקרים לפעמים ומה גם שחי' וכמסמרות הוא מיותר נט"י ולא היה ל"ל רק וכמסמרות משא"כ לטסחח שהעמדתי בפנים הוא כפי שפי' מהר"ש"ה כח"ה שם חי מה דרכן זה מיטלטל כו' שא"ש מהקיים אף ד"ת אינם מתקיימין ת"ל וכמסמרות שהוא דבר קבוע ומתקיים במקומו כך ד"ת מתקיימין לעולם וכמו שאמרו כמה גזרין גזירות ומחבטלות ומשה גזר כמה גזירות ואינם בטלן לעולם עד כאן לשון חס בן הוא ממש כמו שבחגיגה ט' ורק דקראו שם במקום שהיה להם להאריך וסמנו חסגיה דכאן : אסופות אסופות כו' . שהמורה נקטת בקיבוץ כדאמרין חימתי ד"ת נשמעין כהקוין בזמן שבעליהן שומעין אותו באסופות ומדכתיב אסופות בלשון רבים לא חשיפה דרש לי' ב' אסופות מחולפין הללו משהרין והללו מטמאין מהר"ש ט' : אשב ולא אשנה . כי מה לי וללנה הואת הבנים ראשי בדברים של מחלוקת כי הוא עון פלילי לזה נאמר כחט מרובה חסר וכאשר אבאר : אל אחד בראם . את המסמאין ואת

המספרים : ופרנס אחד נהגו . הוא משה רבינו ע"ה כי אין לך מביא רחיה לדבריו מדברי כצ"ח הנה לחלק על משה רבינו רק אורכה כל אחד ואחד מביא רחיה מחורת משה רבינו : רבון כל המעשים אחרם . גם דברי המשמחין גם דברי המספרים וכדליתיה דביחובין שלש צנים נחלקו ב"ש וצ"ה הללו חומרים הלכה כמוחיתו והללו חומרים הלכה כמוחיתו ינחם בת קול ואמרה אלו ואלו דברי תלמידי חיים הן כי וכתב הריעב"ח שאלו רבינו לרפת זיל היתך אפשר שיהיו צניהם דברי תלמידי חיים חסד ופירשו כי כשעלה משה למרום לקבל את התורה הראו לו על כל דבר מ"ט פנים לחיבור ומ"ט פנים להיחבר ושאל להקב"ה ע"ז ואמר יהיה זה מסור לחכמים שנכל דור ודור ויהיה ההכרעה כמותם וכמותם וכוונתו לפי הדרגה כי ע"כ וצ"ח מי שיש לו מוח בקרקרו ולב מבין מחייב הוא להבנים ראשו באלו הדברים של מחלוקת החכמים ולהבחין איזה מן הדעות יבשר בעיניו לקבוצ הלכה כמוחיתו וזהו דמטיק אף אתה עשה לזנך כי : באפרכסת . פרמיהו שכל פרמיהו רש"י : דברי המבשרין . במנינה שם אחד תי' מכשירין תי' חילוף בלשון הזה אמר להם אין דור יחוס שרצ"ע שריו בחובו והנה כל הרואה משתומם על תי' בלשון הזה שהוא מיותר ואין לו הבנה כלל לכאורה ע"כ אמרתי אחוה דעי חולי חכמה גם חזקי ממנו וכאשר עירך מחויבה מיערים בכל ספרי צ"ח זה ת"ל נהתי את לבי לחקור אחרי הנ"י ולבארם בכל מה דאפשר לפי קש שקלי וככדי שלא יסתורו אלו הדברים למה

(ר) הרוח שהיה סלקם מדה חכמים ומשנת כל חבשי ישראל איש כי : דעל ד"י שאלו כה מדה חכמים אינו טפל בלשון מלקט והי' והיה מסק כה כי אין לו בחור כלל ולגוסחמו פירש שהיה מלקט דרכי היראה והיגו מדה חכמים ודרס הכורה היינו משנה חכמים : (ה) קופה של הרובלין . הגיה הרובלין במקום הלכות דכן הוא בניסין ס"ז : (ו) חנה סודרת . הגיה כי ג"כ בניסין דעס תי' חילוף לרבי ישמעאל תחת מווייה וז"ל שיש שפות הדפוס בלחת המקומות וז"ל כשני המקומות שיש לו ר' ישמעאל אומר לו רש"י אומר והי' לעמר על הדבר :

ופרנס אחד נתנם רבון כל המעשים אחרם אף אתה עשה אוניך כאפרכסת והבנם בהם דברי אוסרין ודברי מהידין דברי המצמאין ודברי המטהרין דברי הפוסלין ודברי המבשרים ודר' יוחנן בן נורי קרא לו קופה של הלכות ולרבי יוסי הגלילי סלקם יפה בלא גבות (ו) הרוח שאחוה בה מדת חכמים מדר סיני והיה משנן בה כל חבשי ישראל איסי בן יהודה היה קורא לחכמים שמות לר' מאיר חבס וסופר לר' יהודה חבס לכשירצה לרא' בן יעקב קב ונקי לר' יוסי נמוקו עמו לר' מרפון קרא לו גל של אגוזים לר' ע קרא לו אוצר בלום לר' בן עזריה קופה של בשמים לר' יוחנן בן נורי (ה) קופה של הלכות לר' יוסי הגלילי מלקט יפה בלא גבות הרוח (ו) לר"ש בן גמליאל חנות מלא

סליק פרק י"ח

ארגון טוב לר"ש שונה הרבה ומשכת קימעה ואח"כ מצאו ר"ש לאיסי בן יהודה א"ל מפני מה אחת מפמפנן דברי בפני תלמידי חכמים א"ל וכי אמרתי עליך אלא שאתה שונה הרבה ומשכת קימעה ומה שאתה משכה טובין של משנתך :

הדרן עקף ולנגדו

שמליט מזה במקומות אחרים בש"ס ובמדרשים כמעט כלי שום הצ"ח כלל ורק מעט מופיע אשר הולכתי להגי' ושמו זה הכלל תמיד וכי הוא זה דמילתא אבז אורחיה קמ"ל בתי' בלשון הזה ובכדי להשמיעו שכל מקום אשר לא נאמר בפירושו בלשון הזה אמר רק בהם אמר טי' הפסל למד ככאמרו הדברים האלו מפי האומר כי בלשון אחר והמסדר סדר את הדברים והעתיקו כפי המשמעות ללשון אחר וע"כ אם המלה תמלא בחיבורו מקומן דבר אחד בלשונה מחולפים אין להגי' כלל כיון שמשמעות אחת לשתי הלשונות וכמו דמליט במעשה זה דכאן הטעמה שמה יאמר אדם אשב ולא אשנה ובמנינה שם הטעמה שמה יאמר אדם הי' אף לומר חורה משנה ושאר חילופי הלשונות כאן משם כיון דבאמת יש לבארם הכל במשמעות אחת ופן חילופי בעל המחבר אחר דבר זה בלשון אחר כמו בלשון ערבי וכדומה בלשון שהיו רבילים לדבר כי ורק המסדר העתיק הדברים לפי משמעותן ללשון הקודש וע"כ זה המסדר העתיק בלשון כי זה המסדר העתיק בלשון כי ופשיטא שעליו אין להוסיף מכיון שיש לומר ג"כ שהכוונות קשישות וסמכו על מה שבזאת יותר במקומות אחרים ואפשר דע"כ לא הביאו ככאן תי' בלשון הזה אחר להם אין דור יחוס שרצ"ע שריו בחובו וסמכו אסוניה דעס מבוס דמה שאמר להם כי היה רק להגדיל את רצ"ע והי' זה מדה חסידות דבאמת אל ימנע אדם מבהמ"ד כלל וכלל כי אי אפשר לבהמ"ד בלא מידוש וכאשר אמר להם ר"י בן זבד בלכות : של הלכות - שלונה הרבה מיני הלכות מאד : סלקם יפה בלא גבות הרוח . כלומר שהיה לוקט ד"ה ולמד חוכה מכל אדם אף מקטנים מחט והוא מפני שלא היה בו גמות הרוח כלל וכאשר אמר דוד המלך ע"ה מכל מלמדי השכלה וכן היה עוד מלמד לכל אדם או אפשר דה"ק מלקט יפה כלומר מלקט וכדוק יפה אחר תלמידים הנוטים שאין בהן גמות הרוח ואח"כ היה מלמדן כושה"כ אם היה בודקן ומלמדן שיש בהן גמות הרוח לא היה מלמדן : שאחוה בה מדה חכמים . כלומר מה שאלו בזה המדה דוקא שיהיה אלל ה"ח יותר משמעות אחרות וכמו דמליט לציל בפרק כ"י שצ"ח אומרים אל יסנה אדם אלא למי שהוא חכם ועניו וכן חכמת ועשיר והגם שצ"ח במקום צ"ה הינו משנה וצ"ה חומרים שם לכל אדם ישנה איך קשה לחמלי לחזו בזה המדה וע"ז משני מהר סיני כלומר שלמד זה המדה מהר סיני שהיה הקטן שבהרים ועליו נתן הקב"ה את התורה ולא נתן על ההרים הצבועים והרמים כי הקב"ה שונא צבוע וצבועים וכן דכ"ה ופסל רוח : והי' משנן בה כל חבשי ישראל . וכלומר שאלו בזה המדה בעלמנו וגם היה משנן בה לכל חבשי ישראל ואח"כ מלקט וסננתם לכניסם : איסי בן יהודה היה קורא לחכמים שמות : בניסין ס"ז תי' חילוף בן יהודה היה מונה שבתן של חכמים : לר"ם חבס וסופר . כדליתיהו בבוטת חיל כלל לרבי רש"י שם : חבס לכשירצה . כשהיה חולה להיות מתוך בדבר היה חכם רש"י והתוספות כתבו חכם לכשירצה יותר מר"מ ולמלא ר"מ חריף ונוקשה ור"י מתון ומטיק ובה"ג חמריקן בבוקר הוריות ע"כ ובח"א מהרש"ה הביא בשם השרוך דפי' לכשיפתח שפתיו הוא ראש המדברים ע"כ ונראה דה"ג לכשירצה לפתוח שפתיו או מבינים הכל שהוא חכם גדול כי הוא ראש המדברים : קב ונקי . לא הרבה ללמוד כשאר חביריו הלל מה שאמר בבבב"ד נקי הוא שהלכה כמותו לשלם רש"י : נימוקו עבו . פירושו עמו להם פעם לכל דבריו שהיה מייבש את דבריו רש"י : גל של אגוזים . וכפי שכתבתי בריש פירקין בדברי ר' יהודה הנשיא ושם הביא מה שפירש"י בזה : אוצר בלום . גם זה בלתי שם בשם רש"י ותוס' : קופה של בשמים . דומה לקופה הרובלין הלל שהרובלין מתוך שחזמנתו לבך מרבה מינין יותר וקושך כל אחד בלרור לבדו להיות מוזמן לשוח"ל רש"י ולפי זה פליג איסי בן ר' יהודה הנשיא דריש פירקין ואפשר לומר ולוה המסדר קופה של בשמים דומה ממש לקופה הרובלין ובעלי השמ"ה הן ר' יהודה הנשיא והן איסי בן יהודה אמרו דבר זה בלשון אחר שהיו רבילים לדבר בו וכאשר העתיק זה המסדר המשמעות ללה"ק העתיק פעם כי ופעם כי לומר דהכל חדל : קופה של הלכות . שלמד הרבה מיני הלכות מאד ואין זה דומה לשבת של רצ"ע כי הוא למד הרבה מיני משנה מהרבה סוגים כמבואר בריש פירקין מקרא משנה מדרש הלכות ולגדות ובניסין שם תי' חילוף קופה הרובלין ואלו שחזמו המסדר קורא קופה הרובלין שיש בו הרבה מיני חכמים שהם מסוג אחד וקופה של חכמים קורא שיש בו הרבה מיני בשמים ומרבה סוגים ואם כי אין פהירה כלל ורק שזה המסדר העתיק למשמעות בלשון זה ללשון זה דלא כפרש"י אשר הביא לך על קופה של בשמים : לר' יוסי הגלילי סלקם יפה . כבר בארתי ובניסין ליתא : רשב"ג תגה מלא ארגון טוב . ובניסין הגרסא ר' ישמעאל תחת מוויינת ופרש"י יינה מוכן בה תמיד כי כן אם נלמד אדם ללמוד מפיו מוזמן לו והלמדו ערוך בידו עכ"ל ופ"ז טבל לבאר מה שאתרו ככאן מלא ארגון טוב כלומר ואין לריך להפש' אתריה ורק שזה המסדר העתיק המשמעות ללשון זה ללשון אף מה ששם הגרסא ר' ישמעאל במקום רשב"ג דכאן בודאי טעות הדפוס בלחך המקומות ואין לפמוד על הדבר : לר"ש שונה הרבה ומשכת קימעה . ובניסין שם ר"ש טוחן הרבה ומוליח קמעה והכל אחד ובפרש"י שם טוחן הרבה שונה הרבה : בפמפנן דברי . כלומר שאתה מצוה אחי בשני ס"ח לומר שאני שוכח את דברי וכו' אמרו כל השוכח דבר אחד ממנהו ט' : וכי אמרתי : כלומר וכי מה אמרתי : טובין של משנתך . דברים שלא נראה שהלכה כמותן רש"י ואפשר טד דה"ק וכי אמרתי עליך כלומר וכי זה כלל אמרתי עליך והלא גם אמרתי עליך ומה שאתה משכת הוא רק טובין של משנתך וכדליתיה : סליק פרק י"ח

עקב"א

פרק יט (א) גדולה והשוכח בלה וביב כו' . הניה ומסובח
 כולם במקום וישב בטובה . חזא
 למה לו דוקא שיב בטובה . ואדרבה במקום הביב ודאי לא
 יסב . ועוד דמסיים כמה נאה ומסובח פלטרין זה ועדיין לא
 השמיט שיהי מסובח : (ב) אלמלא
 ביב של בורסקי היה עוברת כו' .
 מוחק סי' לא שהי' כחוב כתי' אלמלא
 ביב של בורסקי לא הייה עוברת כו'
 דכח מיוס' דכלל סי' אלמלא כאל"ף
 כח כמו שני תיבות חס' לא :
 (ג) למדנו אורחות חיים אל צאו .
 כגיה אורחות חיים במקום דבר אחד
 ממה שלמדנו ומוחק סי' מה אלמוד
 אחסם . דשאלתם לא יתכן כלל למה
 להם שיחזור וילמד אותם דבר שכבר
 למדו ממנו . ואדרבה היה להם לבקש
 שילמדו דבר חדש . והוא אל' מה
 אלמד אחסם שמעט שלא רצה ללמד
 להם ולא"ל אמר לנו כו' . ול"ס דכמס'
 דרא בקרק' כ"ס הגיה רק סי' אורחות
 חיים וח"ט מוחק סי' מה אלמד
 אחסם

פרק יט עקביא בן מהלאל אומר כל
 הנותן ארבעה דברים על
 לבו שוב אינו חוטא . מאין הוא בא . ולאן הוא
 הולך ומה עתיד להיות . ומי הוא דינו . מאין
 הוא בא ממקום חשך . ולאן הוא הולך למקום
 חשך ואפילה ומה עתיד להיות עפר רמה
 ותולעה ומי הוא דינו מלך מלכי המלכים
 הקב"ה . ר' שמעון אומר בא ממקום חשך
 וחזור למקום חשך בא מטפה סרוחה ממקום
 שאין העין יכולה לראות ומה עתיד להיות עפר
 רמה ותולעה שנאמר (איוב כ"ה) אף כי אנוש רמה
 ובן אדם תולעה . ר' אליעזר בן יעקב אומר
 רמה בחייו . ובן אדם תולעה במותו איזה רמה
 בחייו זה כנים ובן אדם תולעה במותו זה שמרדיש
 במותו ר"ש בן אלעזר אומר אמשול לך משל
 למה הדבר דומה למלך שבנה פלטרין (א) גדולה וישב בכלה וביב של בורסקי
 עוברת בתוכה וגופל על פתחה כל עובר ושב אומר כשהגאה ומשובח פלטרין
 זה (ב) אלמלא ביב של בורסקי היתה עוברת בתוכה אף כי אדם דומה ומה
 אם עכשיו שמוציאין ממעיו מעין סרוח כך מתגאה על הבריות אם היה מוציא
 מעין של שמן טוב אפרסמון ופולייטין על אחת כמה וכמה שיתגאה על
 הבריות . כשהלה ר"א נכנס תלמידיו לבקרו וישבו לפניו אמרו לו רבינו
 (ג) למדנו דבר אחד ממה שלמדנו אל' מה אלמד אתכם צאו והודו איש
 בכבוד

פרק יט עקביא כו' כל הנותן ד' דברים כו' . וכמשה שמדור
 רבי ריש פרק שלישי מאבות איתא עקביא בן
 מהללאל אומר הסתכל בשלשה דברים כו' אך דברש מס' ד"א איתא
 בן עזאי אומר כל הנותן ד' דברים כעגד טיביו ולבו טוב איש חסד
 ע"פ דרוב דברי הפרק הכחא טוב
 לפרק זה עקביא ורק שהלכות
 משתנים קלמ' והפשה לומר דעקביא
 לא פליג על כ"ס וכן כתב בעל גמלת
 אבות במס' שאף שאמר שם הסתכל
 בשלשה דברים כו' מ"מ לא פליג
 על כ"ס דמסי' ד' דברים ורק שכלל
 דבריו הוא גם הכריעית שבוסיף
 כ"ס ע"כ : מאין הוא בא ממקום
 חשך . והייט שבה מטיסה סרוחה
 ממקום שאין העין יכולה לראות
 וכדמפרש ר"ש לקמן ואם ישים זה
 אל לבו אזי יכנס לבנו הערל כי אך
 יתגאה השכל מה שבה מטיסה
 סרוחה וממקום חשך למרוד במלכות
 כאלך מלכו של פולס להמנחות על
 הכריות ואם יאמר מה שעבר אין
 והנה סר"פ פכשו ח"י במעלה גדולה
 ועטמה ואמר שרירות לבי אלך לזה
 סוכף לו טלה היטובה . שיתן אל לבו
 לאן הולך למקום חשך ואפילה והייט
 שימות ולקבר יוכל ואם סופו כך למה
 יתגאה ואם אומר יאמר אעפ"כ מאי
 חכמה לי כיון שאני עדיפ כהיום
 במעלה גדולה ועלמ' וכמו שאין פניפ
 פתיחות ונירשע למרגלות בהיותה
 במקום גרוש לו חפל וא"כ ג"כ מה
 פחס ונירשע יניש לי אז לזה אמר
 עוד שיתן אל לבו מה שיהי להיות
 עפר רמה ותולעה וכאשר יסיב וחס' אל לבו בודאי שיהא נכזה בעיניו נחלם וככדי שלא יאמר האומר כי
 נעשה עפר כו' שיקפיד הוא יתברך עליו ויהי גא הוא כאלה הקלים ומתקיים שאין בשלשתם חשבון וא"כ לא יתשוב ה' לו פון לזה אמר שלא
 כן הוא שאם בכחיה הזאת נכזה בעיניו נחלם אבל בכחיה האחרת מלך הנפש חשוב הוא ואיטו כיתר הכריות וע"כ בודאי ידונו אותו על
 כל מעשיו וזהו דמסיק עוד שישים אל לבו מי הוא דינו ממ"ה הקב"ה שהוא מורה הדין כי חלך במשפט יעמיד חרץ ואין לפניו לא עולה ולא
 שכתה ולא משא פנים וכמו שדרשו רז"ל כל האומר הקב"ה וחרן כו' וכאשר ישים אלו הדי' דברים אל לבו בודאי לבנו יבין וסב ורפח לו ושוב
 איש חוטא : ר"ש אומר . לא פליג על עקביא ורק דביאר דבריו מה שאמר מאין הוא בא ממקום חשך סי' מטיסה סרוחה ועטמה דאל"כ
 לא ילא לו מזה פירי כי אף שבה ממקום חשך למה יגרע כמו כי הוא דומה לכאורה משש למרגלות הנחלל במקום חשך אשר בודאי לא יניש
 לה מזה שום פחס ונירשען וכלפיל וכאשר נאמר מזה בעלמ' שפ"כ אמר עוד ולאן הוא הולך וכו' ולכן מפרש מטיסה סרוחה וע"כ כן לא
 ימשך אמר החומר להיות מורד במלכות המלך מלט של פולס כי לא ייה' טוב הפרי אשר ילא מהמשך אמר חומר מהעיקר אשר ממנו נעשה
 כל זה ילא לי מדברי מהר"מ אלשיך כפ' אחרי מות וכתה"ל סי' : ממקום שאין העין יבולה לראות . וכדי מס' ד"א הגרסא ממקום
 שאין אדם יכול לראות ונראה לי דקאי על הנפש אשר היא חלק אלקי ממעל וכתיב כי לא יראני האדם וחי ור"ל בזה כאשר מראשית כוחות
 האדמתיך שלא יאמר האומר כי כמה נחשב הוא שיקפיד הוא יתברך עליו לזה אמר שמלך הנפש חשוב הוא מאד כי היא חלק אלקי ממעל שאין
 הפי' יכולה לראות וע"כ דע כי על כל אלה יביאר האלהים במשפט וסחמא כפירוש שחזר למקום חשך אשר אמר מקודם הוא ג"כ ע"ד זה
 שהוא לקבר יוכל והנפש למקום אשר תולנה משם ואין עין האדם יכולה לראות שם כנ"ל : שנאמר אף כי אנוש כו' . הוא ממש דברי עקביא
 ורק דמייטי ראיה מהכתוב : אמשול לך כו' . כלומר אדם הכולך אחרי שרירות לבו הרע ומתגאה על הכריות וצבובה אפו כל ידו כו'
 הוא דומה למלך שבנה כו' : וישב בגולה . כלומר שהוסיף גם מעבריו ומשרתיו הפרחמים אשר כל דברי המלך נמסרים על פיהם הוסיב
 לזהם בכל החדרים הראויים לדור שמה : ביב של בורסקי . הוא חפירה בקרקע עם מים חכונסים אשר יתן שמה סעורות ככדי לעבדן
 והאדם המעבד אותם קקרא בורסקי והוא מן המלאכות המנוטות וכנזיות עד מאד עד שאמר ח"י למי שאומנחו בורסקי והוא מן הדברים
 שכופין אותו להוליא אם אשתו אם לא תרצה לדור שמו כדרך כל הארץ וע"כ כל עובר ושכ אומר כמה נאה ומסובח פלטרין זה אלמלא כו' :
 אלמלא ביב של בורסקי היתה עוברת . כן הניה הגר"א : כך אדם רומה . הייט אדם הכולך אחרי שרירות לבו הרע וכלפיל כי כללם
 אלהים עשה את האדם ונתן לו רח"ח מלכות עשה עגד חיבריו של אדם וככדי שיטבן רוח קדושה של מטט של כל חיבריו והוהירט שפ"ה מלכות
 לא תעשה עגד גידיו של אדם וח"כ כמה הייה נאה ומסובח כי זה כל האדם . והו' רשב בטובה אשר אמר במשל אך דמסי' מעשיו המקולקלים
 ריתו נמר עד שנקרא כוזף ודומה לביב של בורסקי האומר במשל והכי איתא במס' ד"א אדם נאה ומסובח ומוליא דבר מגונה מפיו משלו משל
 כו' עוד ישגפרש קך אדם דומה כפשוטו פקאי על בני מעיים שבאדם דרומה ממש לביב של בורסקי ומשום דמפין הוליא מהאדם יותר סרוח
 מכל מעין הוליא משארי בעלי חיים והוא מהתמד הגדול שפשה הקב"ה להאדם ואעפ"כ קך מתגאה ועיין מזה בספר חובת הלבבות בשפת
 השער של עבודת האלקים : למדנו דבר אחד . כלומר דבר אחד הטלל מכל הבהמות והמנוסים שלמדנו מכבר כי אין פנאי להאריך
 מכיון שסי' תולה ונדרעות כ"ח הטמחא למדנו אורחות חיים ושיניהם לדבר אחד נחכוט ורק מה שחברו כאן גלו כהן ופס' השמועין שהמשות
 לשונם היה שאלו איתו דברי מוסר וכאן השמועין שהמשות לשונם היה שאלו איתו דבר אחד הטלל אשר מזה יסליך לבוא כנקל אל כל
 התרות קובות : מה אלמד אתכם צאו כו' . לכאורה סי' מה אלמד אתכם הוא מיותר ובקיטור היה לו לומר לאו והאדרו כו' גם לא
 שייך כלל דברי משמות אלו כפי' כאלו אמר שאין למה ללמד אותם ואח"כ למד אותם גם סי' לאו והאדרו לא שייך כי היה לו לומר בקיטור
 והאדרו איש בכבוד חבירו . ועוד שהרי בקשו ממנו שילמדם דבר אחד והוא אמר להם ב' דברים ח' לאו והאדרו סי' ב' וכשאלתם
 מהפליים דעו סי' ועוד שיהך שייך לומר שמחוק דבר זה שהרי אמר להם ב' דברים והיה לו לומר שמחוק כך ומה שנראה לי בזה הוא משום
 דמנינו במדת פניה שלשה דברים אברהם אמר חנני עפר ואפר דוד אמר ואנכי פולעה ולא אית משה אמר ואנחנו מה כי לא כחזיק ח"פ
 לבלוט

לכלום וע"כ נאמר בהורה והאיש חסה עניו מאד וי"פ"ז זה טבל לזכר
 כאן שק אמר להם מה אלמד אתכם אני אלמד אתכם מדת צניע
 של משה שכל אחד מכס יחזיק א"פ במדרגת מה ובלומר שהיו
 פניו וסגלים בעיניכם מאד שלא להחזיק א"פ לכלום אבל לא
 החזיקו כן את חביריכם ורק לאו מן
 המדה הזאה את חביריכם והזכרו
 איש בכבוד חבירו שלא לפגום חס
 ושלום בכבוד חבירו כלל וכלל כי כל
 אחד יחזיק את חבירו גדול ממנו
 ופשיטא שלא יפגום בכבוד הקב"ה :
 איש בכבוד חבירו הוא מה שאמרו
 לעיל בריש פרק ט"ו ימי כבוד חבירך
 חביב עליך כשלך וכאשר בארתי שם
 ולומר שלא יתגאה כלל וכלל עד
 חבירו ומה דסגלי לך לחברך לא
 תעביר וזהו כלל גדול בחורה :
 ובשעה שאתם שהללים הוא נמי
 בכלל ענוה ולאחד נחשבים כי רשע

אחכם וע' בספרי ב"א : (ו) ששפדנו בהן בחייו הגיה בחייו במקום
 בחייו שהיה כתוב בנ"י להיקון הלשון דט"י לא שייך כלל וכן הוא
 במסכת ד"א שם : (ה) שנקדשו פה הן הגיה כן משנה דכלים
 פכ"ג וכן הוא לקמן פכ"ה דקאי על כל המטה דברים
 והי' שהתרחק לו לא שייך כלל :
 (ו) מפאים הם והמבילין אותן כמו
 שהן והזכרו בהן שהן הלכות קבועות
 הגיה כן ג"כ מכלים שם ומפרק כ"ה
 דכאן :

סליק פרק י"א

שאמרת לנו מה הן אמר להם (ו) מפאים הם והזכרו בהם והמבילין אותן כמו
 שהן שהלכות קבועות הן שנאמרו למשה בסני :

הדן עלך עקביא

בגובה אש כל ידרוש אין אלהים כל מחמתו והנה ראה זה מלאחי בספר יסוד ההשוכה וז"ל פטה פנימסרי' מחלל ולרחו כי מי שיש בו
 פטה אין המחל שולט בו ואיש יכול לקטרבו עליו ולכן בא מזמור לדוד ה' לא נבה לבי טו' במזמור קל"ה לרמו' של מי שאין בו גאווה אין המחל
 הצולה קל"ה שולט עליו עכ"ל ולפי פשוטו אמר מקודם הזהרו איש בכבוד חבירו שלא לפגום חיו בכבוד חבירו כלל וכלל וכאשר בארתי לעיל
 בפרק ט"ו ואמר עוד ובשאתם מתפללים טו' ככדי שלא לפגום חיו כלל וכלל בכבוד הקב"ה והוא על דרך באמר ריב"ז לתלמידיו כשבקשו
 ממנו רבינו ברכנו ב"ח אמר להם יהי רצון שהיה מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם ע"פ עכ"פ לאחד נחשבין ולבאורה אפשר
 דמטעם זה נאמרו הגי' בטה"ג כאן למדנו אורחיו חיים ומחוקי' דבר אחר מזה שלמדנו דבנ"י משום דהשיב להם באמרו שני דברים
 אך ז"ע דא"כ היאך מסיק שמתוך דבר זה הזכירו לחיי הפורס והיה לו להגי' ג"כ שמהך כך חזו וכפי הטובחא שבכרסות שם ולדפיה נס
 מזה יש להביא ראיה למה שכחתי בהקדמה לספרי זה שלא היה כוונת הגר"א ז"ל להגי' ברוב המקומות וע"כ הגיה הנ"י שמיסיק דבר זה
 ולא הגי' שמתוך כך להשמיעו שבאמת לא אמר להם רק דבר אחד כפי שבקשו ממנו וכל זה הוא בכלל עטה כאשר בארתי אך דעדין ז"ע
 דהלא בכרסות שם איחא שאמר להם עוד ומנו בניכם מן ההגיון והוסיכום בין ברבי ת"ח ואפשר שבדרך עלה טובה קמ"ל שימנעו בגיהם מן
 ההגיון והיינו משיחת ילדים היושבים בטלים ורק הדרגה ושיכוס בין ברבי ת"ח ככדי שיקבלו מהם מזה טובה הזאה כי מהם יראו וכן יעשו
 וחנך לנער ע"פ דרשו גם כי יוקין לא יכור ממנו ואז בנקל יבואו לכל המדות הטובות : חמשה דברים לסדרו פר"א זה היה קודם מותו
 כמבואר בסנהדרין ס"ח ובמסכת ד"א שם : ששפדנו בהן בחייו כן הגי' הגר"א : כפת ענילה וקטנה בשוכן הסרים החה מראשונה
 הר"עב : והברור והאיסוס כדור פלוגה מחופה בעור ומלאה מחומו למר של איל כדוחק וכן איסוס שלהם של עוד היה כעין מנעול וממלא
 מחוכה שער ופיו חפור וכו' היו עושין המצוללים כמו שפושין הרעניים שלטו בדפוס של ט"ן רש"י בסנהדרין שם : הקמיע של עוד וממלא
 מחוכה ומלאוהו כטארו לני רש"י שם : שאמרה לנו מה הן לפי שחלקו בחל"ה ר"ח ומכמים כהדר שהדות ומכמים אומרים שאינם
 מקבלים טומאה לפי שכלי עוד אין מקבל טומאה אלא א"כ יש לו בית קיבול דהא חתקים לבק והני האיל וקיבולן נעשית למלחוקן מליי בחוכה
 עולמית לא שמי' קיבול ור"א אמר מקבל טומאה דבית קיבול העשוי למלחות שמי' קיבול ועוד נחלקו בכדור ובאיסוס שנקראו ונראה חלל
 שלהם דמודי רבנן דמקבלי טומאה דהא היכא בית קיבול ופליגי לענין סבילה שחכמים אומרים שמה שכתבו הולך ור"א אומר מה שכתבו
 אינו חולף רטלה חד כלי הוא וכשעה פסירתו היו רובין לידע אה חזר בו ושהלכו מה אמה אומר באוהן שני מחלוקה רש"י שם : א"ל שבאים
 הם כלומר אשילו שלימים והטומאה נוגעת מכתך רש"י שם : והמבילין אותן כמו שהן כלומר אם נקראו שהחכמים מורים שמקבלים
 טומאה וחולקין עלי לומר שהפילוי חולף ועתד אפי בדברי שהמילוי אינו חולף ומפזילן כמו שהן (רש"י שם) ולפי זה הניחא חסכיל דמה שאמרו
 כאן והתפלה שנקרעה הי' שנקרעה קאי על כל החמשה דברים על כל אחד מהם אם נקרעה ומה שלא אמרו שנקרעו בוא"ו הוא רק ככדי
 להשמיעו ברור שאלתן ששואלים ג"כ באה היו שלימים אם מקבלים טומאה ולא אמרין דבית קיבול העשוי למלחות לא שמי' קיבול וע"כ
 אמר שנקרעה דמשמע לכאורה דקאי רק על התפלה ככדי להורות לנו דבאיךך השאלה אם הם שלימים חה ממילא ידעיין דזה השאלה
 דבאיךך ד' דברים טהרה גם בחפלה דויל בחר טעמא וזה השאלה שאלל התפלה שנקרעה אם חולף טהרה ג"כ באיךך ד' דברים ולא תקשה
 לך מלשון המשנה דכלים פרק כ"ג ומלשון דלקמן בפרק חמשה ועשרים דשם איחא שנקראו בוא"ו משום דבאמת זה השאלה היה גם באיךך
 ומה גם לפת"ש בפרק ח"י וכל לומר דשני הלשון לפי המשמעות של המסדר בדברי האומר : מפאים הם והזכרו כו' לכאורה היה ז"ל
 טמאים הם והמבילין אותן כמו שהן בהדי הדדי שתי תשובות על שני השאלות ואח"כ היה לו לומר והזכרו בהן ובאמת כן הגי' הגר"א וכן הוא
 במסכת ד"א ולקמן בפרק כ"ה אך דלפי הכלל של פרקין הקודם אפשר דר"א יבע דקדוקן ובהכלל גדול אמר כן דאם הוא אמר והזכרו
 בהן לבסוף אמר שני התשובות היו משמע דלריכין להזהר ג"כ להעבילן דווקא כמו שהן והנה ואת טודאי דהמתחיר לעשות כדברי חכמים
 הנא עליו ברכה דהא ר"א לא קאמר רק דרשאי להעבילן כמו שהן וע"כ אמר אחר תשובה הראשונה והזכרו בהן ומשום דזה הדבר היו
 דברי חכמים להקל משא"כ שהלכות קבועות כן טו' שייך שפיר על שני התשובות ולכן קאמר זה לבסוף אך דעדין ז"ע על ת"י אמר להם טמאים
 הם כו' דהיה ז"ל אמר לו זה ג"כ קשה לטה"ג ואפשר לומר דר"א יבע דבריו בקיטור עד ת"י בחייו או עד ת"י מה הן ורק שר' נתן מסדר
 זאח המסכת מסיק מה שהשיב להם בחלו הדברים ולפי המשמעות של דבריו וכאשר בארתי לך דהשאלה היה בהן אם הם שלימים וגם אם
 הן נקראו ולפי ההשוכה שלו בשאלה השני' אם הם נקראו המתחיר לעשות כדברי חכמים הנא עליו ברכה וא"כ ע"פ מדת חסידות יש ליפול
 מהם אם המילוי קודם העבילה ובמסכת ד"א ולקמן פרק כ"ה ובסנהדרין שם אשמועינן רבואה דבאמת אם השזילן כמות שהן עם המילוי
 שכתבו העבילה עולה להן ומו לא מעמא דברים אמרים : שהלכות קבועות הן ולקמן פ' כ"ה ובד"א שם איחא שהלכות גדולות הן ומכיון
 שמשמעות אחת לב' הלשונות וכלומר שאין להרהר אחר חלו הדברים מכיון שנאמרו כן למשה בסני כאשר מסיק אין להגי' כלל : לבישה
 בסני ונראה לי דבאלו הדברים היה באמת נראה להם דבריו יותר מדברי חכמים ג"כ בחייו ורק שלא היו יכולים עדין לקבוע הלכה כמותו
 חסום דר"א שמוהי הוא ולכן שאלו לו על חלו הדברים ג"כ קודם מותו לידע אם שומד בדבריו ובין שאמר להם שכן הוא הלכה למשה בסני
 שמוהו או עד מאד שעהה כאשר ימות וילך לחיי העוהב בודאי יותר לו הגדר והמבואר בסנהדרין שם שהתירו לו חיקה הגדר ואז יכולים
 החה לקבוע הלכה כמותו בחלו הדברים וזהו שאמר רב"ע לעיל ושמתו בהן יותר ממה ששמתו בהן בחייו ומפני שהנהגותיו והמסדרים שלו
 ג"כ בודאי היה נראה להם בחייו וע"כ שאלו לו עליהם ג"כ קודם מותו שיהאמר להם דבר אחד הכולל ככדי שצנקהל ינהגו המה ובניהם אמריהם
 ג"כ כך יבואו לכלל המדות הטובות ומשום דבדבריו חלו נכלל דבריהם אשר מבוארים מקודם בפרק זה והוא תרופה גדולה אשר לא יתגאה
 על הכריות ע"כ הכיאו וסדרו את זה בכאן ואגב זה מייחי נמי מה ששאלו אותו באוהו פעם בחמשה דברים הנ"ל אשר הוא ג"כ מפני שגראה
 להם דבריו חלו ג"כ בחייו וזהו יחא אשר לא מייחי בכאן מנעול שעל גבי האימוס ואחרי דברים דבסנהדרין קס"כ לא הביא בכאן רק הדברי'
 אשר היה נראה להם בהם דבריו גם בחייו : סליק פרק י"א

פרק ב (א) כיצד שהואב לאכול כו' . מוחק תי' בזמן שאדם כו' וכן הלל ובנוח כינר והלל ובצירוס כילד . משום דקאי על הכתוב דמזכר בגלל ישראל ואיכ לא שייך שפיר לטון אדם והאי בזמן לא שייך דהא מה שהיו רעבים או הוא ג"כ מן הקללי רח"ל כיבא עליה' הרעב בודאי' ובזמן משומע לטון ספק (ב) והבלך המוב שבבל המדינות . הוסיף ה' הסוב להוספת האור דודאי חן הפי' שמבקשים ממנו כל השדלים שבכל המדינו' כמ"ש בספרי ב"א ע"ג : (ג) השמש בני אבי נחור בני אלוכו' . הוסיף בכאן תי' בני אמי נחור כי שלא הי' כהוב בני רק השמש אלו כו' משום דכן דרך להביא מקודם כימד כל דברי פסוק שדורס וח"כ לפרשם מעט מעט : (ד) ודם ששופתני השמש בני אבי נחור בני מוחק תי' ד"א והגיה במקומה תי' ששופתני השמש משום דעדין לא בארו לנו על בני אמי כו' רק על אל נחורני שאני שמחמורת ועתה בא לבאר על תי' ששופתני השמש כמ"ש בספרי

פרק ב רבי חנינא סגן הבהנים אומר כל הגותן ד"ת על לבו מבטלין ממנו הרהורי הרב הרהורי רעב הרהורי שמוות הרהורי זנות הרהורי יצר הרע הרהורי אשת איש הרהורי דברים בטלים הרהורי עול בשר ודם שכן כתוב בספר תהלים על ידי דוד מלך ישראל שנאמר (ההלים י"ט) פקודי ה' ישרים משמחי לב מצות ה' ברה מאירח עינים וכל שאינו נותן ד"ת על לבו נותנין לו הרהורי הרב הרהורי רעב הרהורי שמוות הרהורי זנות הרהורי יצר הרע הרהורי אשת איש הרהורי דברים בטלים הרהורי עול בשר ודם שכן כתוב במשנה תורה על ידי משה רבינו (דברים כ"ח) והיו בך לאות ולמופת ובזרעך עד עולם תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובסוב לבב מרוב כל ועבדת את אויביך אשר ישלחנו ה' בך ברעב ובצמא ובעירום ובחוסר כל (ונו') ברעב (א) כיצד בזמן שאדם תאב לאכול פת שעורים (ג"א קיבור) ואינו מוצא ואויביו מבקשים ממנו פת נקיה ובשר שסן . ובצמא כיצד בזמן שאדם מתאוה לשתות טפה של חומץ טפה של שכר ואינו מוצא ואויביו מבקשים ממנו יין משובח שבבל המדינות . ובעירום כיצד בזמן שאדם יבא ללבוש הלוק של צמר הלוק של פשתן ואינו מוצא ואויביו מבקשים ממנו השיראים (ה) והבלך שבבל המדינות . ובחוסר כל בלא נר ובלא סבין ובלא שלחן ד"א תוסר כל בלא חומץ . ובלא מלח זו היא קללה שמקללין בני אדם אל יהי לך חומץ ומלח בתוך ביתך הוא היה אומר (י"א) אל תראוני שאני שהרחורת ששופתני (ג) השמש (בני אמי נחור בני אל תראוני שאני שהרחורת) אלו כל בנות (ג"א בילאות) שביהודה שפרקו עולו של הקב"ה מעליהם והמליכו עליהם מלך בשר (ו) ודם . ששופתני השמש זה משה שהרג את המצרי

פרק ב רבי חנינא כו' ד"ה על אבי . כלומר שלמד ככל לבו כלי שום פני' רק לשמה נחמד ובכדי לשמור ולעשות וללמד והוא ע"ד שדרשו רז"ל על הכתוב אופי עובו ומה הורתי לא שמרו הלואי אופי עובו ומה הורתי שמרו כי המאור שבה היה מחזיקן למעט ומאי שמרו ה"ל קיימו הלא אמר הלואי אופי עובו ואל"ל שהם למדו הוי ליה לכתוב לה למוזר אלה ע"כ שמרו כלומר בלב צעק עבק הסורה היה לשמה כמ"ס (ויבוא קלה ע"ד דכתיב ואפיו שמר את הדבר וכתוב מליט מפוקש שגער עליו לפני אחיו אלה ודאי שהוא בלב) : מבטלין ממנו . מן השמים כל הרהורין ניסין . והתורה משמחה את הלב ולא יהיה מפחד ודואג מהרהורי הרב ורעב ועול בשר ודם וכל שלמה חלו מסוג אחד הם הרהור הפחד ועוד האורה מאירח עינים ומורה את הדרך ילכו בה דרך האור כי טוב ולא דרך הרע והרעש והוא החסך והיינו הרהורי שטות וזנות וילך הרע והשח א"ש ודברים בטלים . המה כלם גם כן מסוג אחד דרך עקלקלות וש"כ לא הביא רק שני כתובים אלו פקודי כי מטעם כו' : הרהורי הרב הרהורי רעב . כלומר שלא יירא כלל שמה יבא עליו מרוב או רעב ופשיט' שכתב' לא יבואו עליו כלל כי היא הם חיים ולכל בכרו מרפא : הרהורי שטות . כמשמשו הכלים בעלמא : הרהורי יצר הרע . כלומר שלא ישחד כלל מילך הרע שמה יבא להחוכה עמו ואדרבה ע"י עסק התורה לשמה ילך הרע נעשה אהבו כמבואר לעיל פרק ט"ז במשל דרכביא והם כן הרהורי י"ה"ר הוא בסוג הפחד אינו י"ה"ר בסתם קאי על ע"א והרהורי הרב חפ"ל דהיינו שלא יבוא נמחשבתו שהוא ילסטס את הכריות והוא בסוג דרך החסך וא"כ חשיב כאן מתק שהוא ניגול ממחשבות ג' עבירות החמורות : הרהורי אשת איש . וכן מכל העריות ומ"ש הרהורי זנות הייט חף פס הפטויה : הרהורי דברים בטלים . היינו שלא יהא מחשבתו טרה צעת הלמו בעניני מו"מ ועסקי עוה"ז שהוא נקרא דברים בטלים עד ד"ה : הרהורי עול ב"ו . כי כל המקבל עליו עול הור' מעבירין ממנו עול גלות ועול דרך ארץ : שני פקודי הישרים . כלומר כשהם ישרים והיינו שלמד

לשמה ופיו ולבו שים לטובה אזי משמחי לב וכן יש לפרש מלות ה' ברה והיינו שהיא ברה וזכה בלי שום כונה אחרת או להחפירות רק לשמה אזי היא מאירח עינים : וכל שאינו נותן ד"ת על לבו . והיינו ע"ד הכתוב ויפתוהו בפייה כו' ולבם לא נכון עמו כלומר שלמד שלא לשמה : הרהורי הרב הרהורי רעב . הוסיף מריסא נקט והאפשר שבאמת מגיע להם ממש הרב ורעב (ואפשר שזה היה החטא בבית שני והוא ע"ד שדרשו רז"ל בכתוב על מה אכדה הדרך כו' על עובים את תורתו יותר הקב"ה על פ"א ונ"ע וש"ד ולא ויתר על מאסיה של תורה . ועל ידי זה היה להם שנחת מנס היינו שהיה היה מהרהר שחכירו רוצה להדנו לכן הוא הרעו וכן היה רעב כדליתא בספר יוסיפון ע"י הכריות ופרני ישראל נהרבה ירוסלים והרגו ז"ל ויתר מאשר הרעו כהם האויבים ושרפו כל האולגרות והיה רעב) : בשמחה ובטוב לבב . היינו על ידי למד התורה לשמה ובאשר בארתי בכתוב פקודי ה' ישרים משמחי לב ומשום דבאמת לריך להתפלל על זה ולולי הקב"ה עוזרו לא היה יכול לו מ"כ נאמר בכתוב תחת אשר לא עבדת גו' כי לזוה עבודה שלב זו היא הפלה : בזמן שאדם הואב . משני שבלל ישראל נקראו אדם וכמו שנאמר ואתן לחי כו' : ואויביו מבקשים ממנו . משום דהוי ליה לתיכבב בקיבור ועבדת את אויביך ברעב כו' מאי אשר יסלחט ה' בך ברעב אלא ע"כ היה בזמן שאתה רעב ואיך מולא אפילו פה שפירים או פה קיבור אזי יסלחט ה' בך אויבים שיבקשו ממך פת נקיה ובשר שסן ולא יאמיט לך ויתשדוך שיש לך ואיך רוצה ליתן להם וע"כ נראה לי דיש להגיה בכאן ולהוסיף חו' ונאמר אחר ה' ובחוסר כל שהביאו בכאן : השיראים והבלך שבבל המדינות . כלומר שמבקשים ממנו מן השיראין והבלך הסוב והמחומר שבבל המדינות וע"כ אמרו השיראין והבלך הסוב ולא אמרו מבקשין ממנו שיראין ובלך שבבל המדינות שזה דבר בלתי אפשר כלל ורק שמבקשים ממנו לפי הנלמד להם מן השיראין והבלך הסוב וע"כ הטיבו אשר דברו לעיל כאשר בארו על ובנמא שאמרו שם מבקשים ממנו יין משובח כו' בלא ה"א הידוע : בלא נר ובלא סבין . אפשר לומר דזוה גס כן הפי' שאויביו מבקשים ממנו דברים כגון החשובים הרבה דכתיב ובחוסר כל בוא"ו מוסיף על ענין ראשון ורק שקלרו בכאן (ושל"כ בני דברים הראשונים שהמה עיקר חיות האדם והיינו חכילה וספיה והלבשה הארצית לבארם יפה : ששופתני השמש בני אמי נחור בני אל תראוני שאני שהרחורת אלו טי' כעין זה מלאתי בטה"ג ועיקר ועיין בספרי ש"א ורק מה שהוספתו עוד הפעם תי' אל תראוני שאני שמחמורת הוא משום דאלו התי' מהבארות יפה חייב במאי דמסיק אלו בנות כו' וכאשר אבאר מסל"כ תי' ששופתני השמש בני אמי נחור בני יבאאר לקמן . בנות שביהודה היינו כל העיירו' והכפרים השייכים ליהודה ונ"א הבילחות היינו קליני הדור והעשירים שביהודה : שפרקו עולו של הקב"ה . והיינו ע"י שפרקו מעליהם עולו של תורה וכל הסודק ממנו עול חורה נותנין עליו עול גלות ועול דרך ארץ וואו דמסיק והמליכו עליהם מלך בשר ודם משל"כ כל המקבל עליו עול חורה משכירין ממנו עול גלות ועול ד"א להבי מייתי כל זה בכאן . ולפי"ז הי"פ אל תראוני שאני שמחמורת אומרת כנסת ישראל בגלות כשהיא ח"י ממלכת בשר ודם אל תראוני שמקסי מעלי עול חורה שהיה לי אור באמת וע"כ חני שמחמורת בעול בשר ודם וא"כ הרטו לבזוי ולעקות לי רעופ שוטת אל תעשו כן וכאשר הולך ומבאר : ששופתני השמש זה משה שהרג

מסוס דלכאורכ אן ציחור לאלו הדברים ומה דהוסיף
 ה' פחד והוסיפן בכדי לאסוק למילתא מה היה בסוף והוא
 מהההוב: (ו) ישראל שערא כו' מוחק טי' שכל זמן רמי' כל
 זמן משמע שזה גרם לישראל שהיו דמופין כו' ולהספך הוא כמ"ט
 כחללה: (ח) ומעשרות בארץ
 ישראל ועכשיו אנו צריבין להפריש
 תרומות בבבל לכך נאמר שמוני
 ט' כוסף טי' בלחן ישראל בבבל
 בכדי שיהא משק הומיל דכחוב
 כרמים כרמי שלי: והנה אלו
 לריכיים במקום אחס תומרים דמשמע
 קלת שלא דט לשמו' להכלזה ומכחו'
 משמע שלייתו לדברי הנביא מדכתיב
 שמוני נטרה משמע נפועל משק לא
 באמירה לחוד:

סליק פרק כ

אני לי שהגתתי את עמי ובאתי לדור עם
 אומות העולם ד"א בני אמי נהרו בי אלו
 ישראל שעשו את העגל שבתחלה אמרו כל
 אשר דבר ה' נעשה ונשמע (שבת ל"ב) הורו
 ואמרו אלה אלהיך ישראל ד"א בני אמי נהרו
 בי אלו טרגלים שהוציאו דבת הארץ וגרמו
 להם לישראל שיפלו פגריהם במדבר שנאמר
 (במדבר י"ד) במדבר הזה יפלו פגריכם שמוני
 נוטרה את הברמים אמר הקב"ה מי גרם לי
 להטיב לעובדי אלילים (ו) ישראל שכל
 זמן שעובדי אלילים היו שרויין בשלוה (נ"א
 בטובה) היו דחופים ונוזפים ומטולמלים ד"א שמוני נוטרה את הברמים אלו
 ישראל שגלו לבבל עמדו עליהם נביאים שביניהם ואמרו להם הפרישו תרומות
 ומעשרות אמרו להם כל עצמינו לא גלינו אלא עד (נ"א בשביל) שלא הפרשנו
 תרומות ומעשרות (ח) ועכשיו אתם אומרים לנו שנפריש תרומות ומעשרות
 לכך נאמר שמוני נוטרה את הברמים (וגומר):

הדרן עלך רבי חנינא

פרק כא רבי רוסא בן הורקנוס אומר שינה של שחרית ויין של צהרים
 ושיחת הילדים וישיבת אבתי כנסיות של עמי הארץ מוציאין
 את האדם מן העולם שינה של שחרית כיצד מלמד שלא יתכוין אדם לישן
 עד שתעבור עליו זמן ק"ש שאם ישן עד שתעבור עליו זמן ק"ש נמצא (א) בבזל
 מן התורה שנאמר

לעיל בני אמי נהרו בי זה דתן ואחיהם ולכוני הוא המסקנה מדיח
 בני אמי נהרו בי זה תבה שבבת למדין: את העגל כו' אין
 פורעניות באת על ישראל שהיו בה קלה מפרטון עון העגל וכמו
 שנאמר ביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם ולפי"כ ה"פ תמרח בני
 בגלות בני אמי היינו בני אומתי אלו
 ישראל שבמדבר או שישראל שנמדבר
 אחרו זה על הפרב רב בני אמי נהרו
 בי נהגרו כי ומלאו את הדיין חרונך חף
 עלי ובצין זה הוא בעיר הכרים
 רבה: אלו טרגלים כו' שם ברבה ר'
 יוסי אומי בני אמי נהרו בי בני אומתי
 אלו המרגלי נהרו בי נהגרו כי ומלאו
 הדיין חרון חף עלי שמוני נוטרה
 את הברמים על שנחשכתי במדבר
 הרבעים ושחיס מסעות לא היה לי
 ליכנס לארץ ישראל הוי כרמי שלי
 לא נצרתי ט"ל ופי"כ הדברים האלו
 אבאר לך כאן: וגרמו להם לישראל
 וכו' וכלומר וע"כ אומרים ישראל
 בני אמי נהרו על המרגלים: להיטיב
 לעו"א קאי על אותו הזמן
 שגזר עליהם להסבכב במדבר יום
 לבנה והתה הרבעים ושחיס
 מסעות ומלא כל אוטו משך הזמן
 היטיב הקב"ה לפירא אשר ישבו אז
 בארץ ישראל כי שם מקום השפע
 באהם ורק שחחמלית היורד משם
 כיוון כל העולם וכמואר דברים י"א
 חף אשר ה' אליך דורש תומה
 המיד וגו': שכל זמן כלימור דוקא
 כל זמן שהיו בשטה היו ישראל
 דחופים ונוזפים ומטולמלים משא"כ
 שבע שבעו שלא היו אז

שריין בשלוה לא היו ישראל אז דחופים ונוזפים וממילא משמע שזה גרם להם לצו"א שהיו ישראל דחופים
 ונוזפים והתם כרמים נקראו העו"א אכל ישראל נקראו כרמי שלי אלא הקב"ה ומפי שבתחם שבעה אומות היו יושבים
 בארץ ישראל ע"כ נקראו כרמים לשון רבים משא"כ ישראל גוי אחד בארץ נקראו כרמי שלי לשון יחיד: אלא עד שלא כו' עד כמו נסד
 וכלומר בעבוד שלא הפרשנו וי"א בשביל והיא היא: ועכשיו אתם אומרים לנו לפי"כ שישאל שבעה היו אומרים ומשיבים אל הנביאים
 אחס שמוני נוטרה את הברמים והיינו להפריש תרומות ומעשרות וכו' לריכיים אחס לכך לרז ולטות אותנו על ככה והלא כל עצמינו לא
 גלינו מארצנו אלא על שכרמי שלי לא נטרתי והיינו שלא הפרישנו תרומות ומעשרות כשהיינו בארצי וא"כ מוכן ממילא שכל משנה על כל
 אשר נעפ יראת השם בלבו לפקן את אשר פיוות: ולהפריש תרומות ומעשרות או יאמר דה"פ כל עצמינו לא גלינו מארצנו רק פבור
 שלא הפרישנו תרומות ומעשרות מה שהיינו חייבים מדאורייתא ועכ"פ אתם אומרים לנו כי מדאורייתא ששורים אלו בת"ל מתרומות ומעשרות
 ואצ"כ בודאי אנו לריכין לשחופ חף לדבריים בכדי לתקן את אשר פיוות וסמטם המבואר חף ריש לדקדק של מה שעכשיו נקראים תרומות
 ומעשרות נשם כרמים לשון רבים ומקדם שגלו נקראים כרמי כלשון יחיד והנה פייין בזה ברבה שם איהא תמרה כג"ל לפני הקב"ה רבישע
 על שלא שמרתי חלה אחס כחוקנה בתי הריני משמרת שתי חלות בסוריא וע"פ זה אבאר לומר מבואר דבאמת חלה ג"כ נקראת תרומה
 ואיהא כמכנת חלה פרק ד' משנה ח' שתי הנהר ואמנה ולפריס שהי חלות זמן פסק בש"ע י"ד ביתן שכ"ב ו"ל וכל הארץ מאמנה ולחון בין
 בסוריא ובין בארצי ארעה מפרישין שתי חלות כו' וא"כ ניהא מה שנאמר שמוני נוטרה את הברמים כרמי שלי: את הברמים וגומר כרמא
 לי' דכן ל"ל ובתי' וגומר מסיים זה הפרק: סליק פרק כ'

פרק כא רבי רוסא כו' מלמד שלא יתכוין אדם לישן כו' יס באלו הדברים לדקדק הרבה: א' אשר הארציו בלשונם לומר מלמד
 שלא יתכוין אדם לישן וט' ויהי להם לומר בקיבור מלמד שלא יישן אדם עד כו': ב' וכי בכוננה הליא מילתא הלא אפשר
 דלפעמים לא יתכוין האדם לישן עד שיפבור עליו זמן ק"ש ואצ"כ יישן עד שיפבור עליו זמן ק"ש: ג' מי כוה זה ויהי איפה הוא האדם
 שיחטין שיין עד שיפבור עליו זמן ק"ש להיות עושה כן להכעיס אשר מלמדנו כאן להיות נזהר מזה: ד' למאי צריך לכפול דבריו עוד
 הפסם ולומר שאם יישן כו' הלא כבר מבואר הוא ממילא: ה' מתי זה דמסיק נמלא בשל מן התורה ולא די לו במה דפתח ולומר נמלא בשל
 מן ק"ש בפונסה: ו' מתי הוא כביטול תורה באמת הלא אפשר לו ללמוד כל היום טלו: ז' דבכח משמע לכאורה ושכר העובד בתורה
 גדול הוא משכר הקורא ק"ש בפונסה ובאמת לא כן הוא וכמואר כבדטת י"ד אמר ר' מני גדול הקורא ק"ש בטובה יותר מהפוסק בתורה
 מוקמי הקורא מלאן וחילך לא הפסיד כולם הקורא בקורה מכלל דקורא בטובה עדיף: ח' אין להבין לכאורה הרחי' דמייסי מאלו
 שני הכתובים הבאים כאלה דלת הסוב כו' אמר עלל כו': ט' על מה ולמה מהפכו בכחן להביא כהוב המחומר במשלי מקודם וכחוב
 המוקדם במשלי לכסף הלוא דבר הוא ומקדם חקדים לך פיקר אחד והוא כי כל אלו דחשיב ר' דויסא חיירי דוקא בכפל הורה וככל אלו הסעם
 חפני שמבעלין אותו מן התורה וכאשר הולך ומבאר בל"א וזהו שאמר מוניהין אה הלאם כב"א בידות-פהה באהי ליישב ונבאר הכל על נכון
 והוא ע"פ מה דאיתא במד"ש נשם כר"י בר שלמה דכתב שינה של שחרית המהפורה בשחר וחזור לישן כדי למלא האוווה כו' עכ"ל ונראה
 כוונתו מסוס דלכאורה קשה על דברי ר"ד אלו הלא איט ראוי לשינוש אס השינה אונוכו כי אונוס דחמנא פארי' ופי"כ פי' רכבר ההפורה
 בשחר וחזור לישן רק בכדי למלאות תאוותו ואז הלא ראוי לשינוש באמת ובאשר אבאר עור צריך אני למודשי מה שמנינו הרבה פעמים
 כש"ס לשון עד ולא עד בכלל והנה ע"פ שני פדים יקום דבר וזהו אשר אמרו הבא מלמד שלא יתכוין אדם לישן והיינו מתחם שכבר הספור
 בשחר וחזור לישן רק בכדי למלאות האוווה ונמלא בכונה הליא מילתא והגם שאין כוונתו רק שיין עד שהפבור וכלומר ולא עד בכלל כי זמן
 ק"ש הוא עד רביע היום וכמואר כבדטת שם וכן פסקו כל הפוסקים וא"כ אפשר לו לישן עד סמוך לרביע היום ולתמוד או ולקרוא שחם
 בטובה חפילו כדי ראוי לעונש ובגם שכאמת הוליא מחשבתו מכח אל הפועל וקם סמוך לרביע היום וקרא ק"ש בטובה טעם יפוש וזהו
 דמסיק שאם יישן כו' נמלא בטל מן התורה בלומר בעת שיין רק בכדי למלאות תאוותו ע"כ בשל אז מן התורה ואלל התורה באמר כי היא

חיך ואורך ימך ומכלל הן אחת שומע
המליצין את האדם מן העולם והגם שזה הביאור מוכרח הוא בדברי
ר"ד דאל"כ אינו ראוי לעולם דלכונן רחמנא פטרי' מ"מ טרמו ומייתי
ראי' מקראי משום דקשה היה ליפו הוא המקום שאליו ר"ד מסס זה
הדבר הלל לא ניתנה תורה למלאכי
השרת וכיון דניסן רשות לשינה למה
נחמיר עליו כל כך וכפרט אם הוא
באופן שלא יפטר עליו זמן ק"ש וע"כ
הביאו ראי' לדבריו אלו מהכחוב
הדלת מסוב על צירה ועלל על מטתו
וכלומר מדקורא אותו עלל בודאי
דאין לפרש בע"א אלא כמו שהדלת
מסוב על צירה כן הסלל יסובז א"ע
ויספך במטתו מלד זה ללד זה
ומהסלל למטתו ממטתו ללמוד ע"כ
סקלר הוא בלמוד התור' ולהכי הטו'
שלו לפי מדתו ג"כ שיתקלרו חייו
וחי מוליצין את האדם מן העולם
הנאמר בדברי ר"ד ומפני שיש מקום
לשנות ולומר דה"פ הכחוב הדלת

פרק כא (א) במל' מן הק"ש שנאמר כו' הגיה ק"ש במקום
תורה - דהלא עדיין יכול ללמוד תורה
כל היום ועוד למה ליה למישק ק"ש דפקח זה והיה מנוה
עובדה ומבואר בברכות דגדול ק"ש בעונתה יותר מהעוסק בתורה :
(ב) במל' מדברי תורה שנאמר כו' -
הגיה מדברי תורה במקום כל התורה
כלה לתיקון הלשון דהלא גם אם לא
היה שותה אז לא היה יכול ללמוד אז
כל התורה כלה ורק מדברי תורה
שהיה יכול ללמוד אז - עתה מפני
שהוא שטר בטל מד"ה אלו :
רשעים

(משלי כ"ג) הדלת תסוב על צידה ועצל על
מטתו אמר עצל שחל בדרך ארץ בין הרחובות
יין של צהרים כיצד מלמד שלא יתכוין אדם
לשתות יין בצהרים - שכל זמן שאדם שותה יין
בצהרים נמצא (ב) במל' מכל התורה כלה
שנאמר (קהלת ו') אי לך ארץ שמלכך נער
ושריך בבקר יאכלו ואומר (שם) אשריך ארץ
שמלכך בן חורים ושריך בעת יאכלו (וגומר) ואיזה אותו עת הוי אומר לעתיד
לבא שנאמר (ישעי' ס') אני ה' בעתה אחישנה ואומר (במדבר כ"ג) בעת יאמר
ליעקב ולישראל מה פעל אל - כך אמר הקב"ה לבלעם בעת ולא בעת לא
בעת שאתה עומד בתוכה אלא בעת שאני עתיד לעשות להם נאולה
לישראל - שיתת

מסוב על צירה כלומר שכבר יום
אמאי קורא אותו עלל כי מה פשטו ומה חטאתו אם השינה לונכו
לזה מייתי עוד הכתוב הנאמר מקודם זה הכתוב אמר עלל כו' אשר נמלינו למדין מזה הכתוב שאינו יסן בלחם דהא אמר שחל בדרך וכו' וע"כ
אנו מוכרחין לומר מעשה דפי' הדלת מסוב כו' כמו שהדלת מסוב על צירה כן העלל מהפך א"ע מימינו לשמאלו ומשמאלו לימינו על מטתו
וחיט רונה עדיין לקיים כי מספון הוא לישן עוד רק ככדי למלאות תאוהו וע"כ עיקר הדליה הוא מהכחוב הדלה מסוב כו' מפני שיש
מבואר ועלל על מטתו אשר נמלינו למדין עכ"פ אשר כוונתו לישן עדיין מדקאמר על מטתו ולא בביתו ואע"כ קורא אותו עלל וע"כ הביאו
זה הכתוב מקודם וניחא הכל : שלא יהבין אדם לשהות - איירי ג"כ מדעל תורה וכדמסיק גמלא במל' מכל התורה כולה ומה שאמר שכל
זמן שאדם שותה כו' ולא תש לומר האדם צביאור כל אלו משום דאין לעשות מכיון דמסיק הטעם ונמלא במל' כו' מש"כ ר"ד בעצמו שלא
ביאר דבריו לומר טעם כל אחד ואחד היה מוכרח לומר האדם צביאור הידוע ומה שאמר שלא יתכוין אדם לשחות ה"פ שכונתו הוא רק לשחות
ולא לאכול אז ולפי שהיין שבתוך הסעודה אינו משכר וא"כ אם היה אוכל ג"כ אז בלתי לא היה היין מוזיק לו אך מפני שהוא אוכל בזמן
הסעודה לכל אדם ומכח את היין רק ככדי לשחות בלתי שהוא בלחם זמן הסעודה ה"ה כמבואר בשבת יו"ד ע"ה ד' מאכל כל אדם שעה
ששית מאכל ה"ה ומפני שזמן הסעודה הוא להם הגם ששופין אז יין אינו מוזיק להם כי היין שבתוך הסעודה אינו משכר כי נחשב בכלל
הסעודה ואינו נקרא אללן יין של להרים רק יין שבתוך הסעודה ושלפני המזון ושלחמך המזון מש"כ לאלו שאינם אוכלים אז ורק בשופין
אז שפיר נקרא אללן יין של להרים : נמצא במל' מכל התורה כולה - כי לא די לו שאינו לומר תורה או אלא כל העולם הוא שלו ובשרירות
לבו הולך במישרים לעשות עוד פבירות הרבה כי יסיר מעליו מסייה הכושה ומה גם שהרבה בני אדם למדין ממנו מכיון שהוא בלחם בעל
תורה וא"כ הוי חילול השם והיא עבירה חמורה מאד ער שאמרו לקמן בפרק כ"ט אבל מי שמחלל שם שמים אין בו כח לא לתשובה ולהבות ולא
ליסורין למרק ולא ליוה"כ לכפר אלא תשובה ויסורין מולין ומיתה ממרקת עמהן וע"כ נאמר אם יבשר העון הזה לכם עד תמותה ולקמן
בדים פרק ל"ט חשיב זה מהדברים שאין להם שלימה ומה שאמרו שכל זמן שאדם שותה ולא אמרו בקיבור שאם אדם שותה וכדלשיל שאם
ישן הוא משום דשם אם אינו עושה בכיון והיינו אם לא התעורר בשחר כלל והשינה לונכו אינו ראוי לעונש דלונס רחמנא פטרי' מש"כ
אם שותה יין בלתי שהוא דבר אשר לא נוכל למלאו לו שום טענת לונס ככדי לשפור נפשי מהעונש כי היה לו לדקדק ולראות מקודם אם
יין הוא ולהתרחק ממנו וכאשר החיל לשחות אז בודאי הבין שהוא יין והיה לו למטע א"ע ורק שאין הקב"ה בא בערוניא עם בריותיו ובאם
שאירע כן באקראי בעלמא שלא במחטיין הגם שהוא ראוי לעונש כמו שבארנו אינו מענישו ורק אם עושה הדבר במחטיין כי אחר כוונת הלב
כן הן הדברים : שנאמר אי לך בו' ושריך בעת יאכלו וגו' - נראה לי דכן ג"ל והמה שני כחובים הבאים כאחד זה אחר זה בקבלת האחד
הוא ההיפוך מחבירו - כי בזה מתחיל ואומר אי לך ארץ וכו' מתחיל אשריך ארץ - בזה אומר ואומר ושריך בעת יאכלו
וע"כ שני עדים יקום דבר שכל הנאמר בכחוב זה הוא ההיפוך מזה - ומעשה בין הבין את אשר לפניך - בזה נאמר שמלכך נער וכו' נאמר
שמלך בן חורין והנה ההיפוך מכן חורין הוא סכר וההיפוך מנער הוא זקן ועוד נלך להבין איזה רעה עשו שריך שבבקר יאכלו הלא
פה שחרית מסובח הוא ומרפא לנפש ובפרט לפני הנראה הוי ושריך בבוקר יאכלו היינו בדי' שעות דהוא זמן סעודה לכל אדם וכדמלינו
אלל חמד של שחר-דכתיב בו אם הכנס האחד טעשה בבקר ונקרב עד סוף ד' שעות ביום וכדאית' בברטי' כו' אלא ע"כ לריכוי' אנו לומר דבא
בכחוב הזה ללמד על זה וכאשר אבאר - הנה בעלי תורה נקראו מלכים ושרים ע"כ הכתוב במשלי ח' ב' מלכים ימלטו כי שרים יסורו
וכמבואר בניטין ס"ב והנה רש"י פי' על הכחוב אי לך ארץ שמלכך נער בזמן שמלך ודייניך מתנהגים בנפרות ע"כ כלומר שלא ע"פ התורה
ומכיון שכן לעבדים נחשבין כי כל הפורק ממנו עול תורה עמנין עליו עול ואם כן שפיר הוי ההיפוך מהכחוב אשריך ארץ שמלך כן
חורין והיינו שנהג א"ע ע"פ התורה וכל המקבל עליו עול תורה מפבירין ממנו עול ומכיון שכן נוכל ללמוד ממילא מה שנאמר בכחוב
האחרון בגבורה ולא נשתי שבכחוב הראשון הוא ההיפך בשתי ולא בגבורה והיינו ששתי עוסקים בכל אדם וכדמלינו
וע"כ אעם עוסקים בגבורה של תורה דאין לומר דכתוב האחרון לבוסייה אחי לאשמועינן על ושריך בעת יאכלו שכן עוסקים רק בגבורה של
תורה ולא בשתיית יין דלמה לא ישתי אז יין הא יין שבתוך הסעודה אינו משכר ובאמה לא מלינו מפורש בכל הש"ס לשום אחד מהנאמ' שהיו
נוהרים משפיות יין בתוך הסעודה ואררבה מלינו ביומא ע"א אמר ר' ברכי' הרובה לנכך יין ע"ג המזבח ימלא גרוגס של ח"ח יין שנאמר אליכם
אישים אקרא אלא ודאי לדיוקא אחי לאשמועינן על הכחוב הראשון אי לך ארץ כו' שהוא רק מפני ששופין בהיפך מן ושריך בעת יאכלו
שם עוסקים בגבורה ולא בשתי והמה עוסקים בשתי ולא בגבורה והוא רק מפני שכבר אכלו בבקר וא"כ היין של להרים משכר להו :
ואיזה אירו עת - והגם שבארנו דליק לדיוקא אחי לאשמועינן אף על פי כן שריך שפיר וכלומר ובי' בשביל כך מדבר שקר חלילה והוא מה
שמבואר בכחוב ולא בשתי דהלא בלחם אינם נוהרים כלל מזה והדברא מטה למלאות גרוגס של ח"ח יין וע"כ משני הוי אומר לשתיד לבא
שנאמר כו' וכלומר דהתם נאמר בעתה והכא נאמר בעת להורות לנו דקאי על אותו העת והוא בודאי שהיו עוסקים רק בגבורה של תורה
ולא בשפיות יין כלל וכדמסיק ואומר כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל וכדמפרש הכא לעתיד לבא והוא ח"ה אחר שיגאלנו גאולת
עולם ואז יסיר מעלינו יצר הרע ונהיה במדריגת רוחנית ממש עד אשר לא נהיה כרוכים עוד אחר מעוני העולם הזה כלל כמו עתה רק
לשמוע את דבר ה' ויקיים בו אז וראו כל אשר יחדיו פי' ה' דבר ולא לא נשתי אפילו יין שבתוך הסעודה וכאשר מפורש (ישעי' ל') כי
שם בליין ישב ככה לא תבכה וגו' ונתן ה' לכם לחם נר ומים לחץ ולא יבכה עוד מורין והיו עיניך רואות את מורין וכפרש"י שם שלא קהיו
כרוכים

מסוב על צירה כלומר שכבר יום
אמאי קורא אותו עלל כי מה פשטו ומה חטאתו אם השינה לונכו
לזה מייתי עוד הכתוב הנאמר מקודם זה הכתוב אמר עלל כו' אשר נמלינו למדין מזה הכתוב שאינו יסן בלחם דהא אמר שחל בדרך וכו' וע"כ
אנו מוכרחין לומר מעשה דפי' הדלת מסוב כו' כמו שהדלת מסוב על צירה כן העלל מהפך א"ע מימינו לשמאלו ומשמאלו לימינו על מטתו
וחיט רונה עדיין לקיים כי מספון הוא לישן עוד רק ככדי למלאות תאוהו וע"כ עיקר הדליה הוא מהכחוב הדלה מסוב כו' מפני שיש
מבואר ועלל על מטתו אשר נמלינו למדין עכ"פ אשר כוונתו לישן עדיין מדקאמר על מטתו ולא בביתו ואע"כ קורא אותו עלל וע"כ הביאו
זה הכתוב מקודם וניחא הכל : שלא יהבין אדם לשהות - איירי ג"כ מדעל תורה וכדמסיק גמלא במל' מכל התורה כולה ומה שאמר שכל
זמן שאדם שותה כו' ולא תש לומר האדם צביאור כל אלו משום דאין לעשות מכיון דמסיק הטעם ונמלא במל' כו' מש"כ ר"ד בעצמו שלא
ביאר דבריו לומר טעם כל אחד ואחד היה מוכרח לומר האדם צביאור הידוע ומה שאמר שלא יתכוין אדם לשחות ה"פ שכונתו הוא רק לשחות
ולא לאכול אז ולפי שהיין שבתוך הסעודה אינו משכר וא"כ אם היה אוכל ג"כ אז בלתי לא היה היין מוזיק לו אך מפני שהוא אוכל בזמן
הסעודה לכל אדם ומכח את היין רק ככדי לשחות בלתי שהוא בלחם זמן הסעודה ה"ה כמבואר בשבת יו"ד ע"ה ד' מאכל כל אדם שעה
ששית מאכל ה"ה ומפני שזמן הסעודה הוא להם הגם ששופין אז יין אינו מוזיק להם כי היין שבתוך הסעודה אינו משכר כי נחשב בכלל
הסעודה ואינו נקרא אללן יין של להרים רק יין שבתוך הסעודה ושלפני המזון ושלחמך המזון מש"כ לאלו שאינם אוכלים אז ורק בשופין
אז שפיר נקרא אללן יין של להרים : נמצא במל' מכל התורה כולה - כי לא די לו שאינו לומר תורה או אלא כל העולם הוא שלו ובשרירות
לבו הולך במישרים לעשות עוד פבירות הרבה כי יסיר מעליו מסייה הכושה ומה גם שהרבה בני אדם למדין ממנו מכיון שהוא בלחם בעל
תורה וא"כ הוי חילול השם והיא עבירה חמורה מאד ער שאמרו לקמן בפרק כ"ט אבל מי שמחלל שם שמים אין בו כח לא לתשובה ולהבות ולא
ליסורין למרק ולא ליוה"כ לכפר אלא תשובה ויסורין מולין ומיתה ממרקת עמהן וע"כ נאמר אם יבשר העון הזה לכם עד תמותה ולקמן
בדים פרק ל"ט חשיב זה מהדברים שאין להם שלימה ומה שאמרו שכל זמן שאדם שותה ולא אמרו בקיבור שאם אדם שותה וכדלשיל שאם
ישן הוא משום דשם אם אינו עושה בכיון והיינו אם לא התעורר בשחר כלל והשינה לונכו אינו ראוי לעונש דלונס רחמנא פטרי' מש"כ
אם שותה יין בלתי שהוא דבר אשר לא נוכל למלאו לו שום טענת לונס ככדי לשפור נפשי מהעונש כי היה לו לדקדק ולראות מקודם אם
יין הוא ולהתרחק ממנו וכאשר החיל לשחות אז בודאי הבין שהוא יין והיה לו למטע א"ע ורק שאין הקב"ה בא בערוניא עם בריותיו ובאם
שאירע כן באקראי בעלמא שלא במחטיין הגם שהוא ראוי לעונש כמו שבארנו אינו מענישו ורק אם עושה הדבר במחטיין כי אחר כוונת הלב
כן הן הדברים : שנאמר אי לך בו' ושריך בעת יאכלו וגו' - נראה לי דכן ג"ל והמה שני כחובים הבאים כאחד זה אחר זה בקבלת האחד
הוא ההיפוך מחבירו - כי בזה מתחיל ואומר אי לך ארץ וכו' מתחיל אשריך ארץ - בזה אומר ואומר ושריך בעת יאכלו
וע"כ שני עדים יקום דבר שכל הנאמר בכחוב זה הוא ההיפוך מזה - ומעשה בין הבין את אשר לפניך - בזה נאמר שמלכך נער וכו' נאמר
שמלך בן חורין והנה ההיפוך מכן חורין הוא סכר וההיפוך מנער הוא זקן ועוד נלך להבין איזה רעה עשו שריך שבבקר יאכלו הלא
פה שחרית מסובח הוא ומרפא לנפש ובפרט לפני הנראה הוי ושריך בבוקר יאכלו היינו בדי' שעות דהוא זמן סעודה לכל אדם וכדמלינו
אלל חמד של שחר-דכתיב בו אם הכנס האחד טעשה בבקר ונקרב עד סוף ד' שעות ביום וכדאית' בברטי' כו' אלא ע"כ לריכוי' אנו לומר דבא
בכחוב הזה ללמד על זה וכאשר אבאר - הנה בעלי תורה נקראו מלכים ושרים ע"כ הכתוב במשלי ח' ב' מלכים ימלטו כי שרים יסורו
וכמבואר בניטין ס"ב והנה רש"י פי' על הכחוב אי לך ארץ שמלכך נער בזמן שמלך ודייניך מתנהגים בנפרות ע"כ כלומר שלא ע"פ התורה
ומכיון שכן לעבדים נחשבין כי כל הפורק ממנו עול תורה עמנין עליו עול ואם כן שפיר הוי ההיפוך מהכחוב אשריך ארץ שמלך כן
חורין והיינו שנהג א"ע ע"פ התורה וכל המקבל עליו עול תורה מפבירין ממנו עול ומכיון שכן נוכל ללמוד ממילא מה שנאמר בכחוב
האחרון בגבורה ולא נשתי שבכחוב הראשון הוא ההיפך בשתי ולא בגבורה והיינו ששתי עוסקים בכל אדם וכדמלינו
וע"כ אעם עוסקים בגבורה של תורה דאין לומר דכתוב האחרון לבוסייה אחי לאשמועינן על ושריך בעת יאכלו שכן עוסקים רק בגבורה של
תורה ולא בשתיית יין דלמה לא ישתי אז יין הא יין שבתוך הסעודה אינו משכר ובאמה לא מלינו מפורש בכל הש"ס לשום אחד מהנאמ' שהיו
נוהרים משפיות יין בתוך הסעודה ואררבה מלינו ביומא ע"א אמר ר' ברכי' הרובה לנכך יין ע"ג המזבח ימלא גרוגס של ח"ח יין שנאמר אליכם
אישים אקרא אלא ודאי לדיוקא אחי לאשמועינן על הכחוב הראשון אי לך ארץ כו' שהוא רק מפני ששופין בהיפך מן ושריך בעת יאכלו
שם עוסקים בגבורה ולא בשתי והמה עוסקים בשתי ולא בגבורה והוא רק מפני שכבר אכלו בבקר וא"כ היין של להרים משכר להו :
ואיזה אירו עת - והגם שבארנו דליק לדיוקא אחי לאשמועינן אף על פי כן שריך שפיר וכלומר ובי' בשביל כך מדבר שקר חלילה והוא מה
שמבואר בכחוב ולא בשתי דהלא בלחם אינם נוהרים כלל מזה והדברא מטה למלאות גרוגס של ח"ח יין וע"כ משני הוי אומר לשתיד לבא
שנאמר כו' וכלומר דהתם נאמר בעתה והכא נאמר בעת להורות לנו דקאי על אותו העת והוא בודאי שהיו עוסקים רק בגבורה של תורה
ולא בשפיות יין כלל וכדמסיק ואומר כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל וכדמפרש הכא לעתיד לבא והוא ח"ה אחר שיגאלנו גאולת
עולם ואז יסיר מעלינו יצר הרע ונהיה במדריגת רוחנית ממש עד אשר לא נהיה כרוכים עוד אחר מעוני העולם הזה כלל כמו עתה רק
לשמוע את דבר ה' ויקיים בו אז וראו כל אשר יחדיו פי' ה' דבר ולא לא נשתי אפילו יין שבתוך הסעודה וכאשר מפורש (ישעי' ל') כי
שם בליין ישב ככה לא תבכה וגו' ונתן ה' לכם לחם נר ומים לחץ ולא יבכה עוד מורין והיו עיניך רואות את מורין וכפרש"י שם שלא קהיו
כרוכים

(ג) רשעים וברוך המאמין לא עמד ובמושב לצים לא ישב רמ"א ומה ת"ל ובמושב לצים אלו קרקסיות שהן של לצים ומהו פורענותן לעתיד לבא שנאמר כי ברעים יברתון ואין ברעים אלא רשעים שנאמר שנאתי קהל ברעים ועם רשעים לא אשב ואומר הגה

לרזים אחר חטאי העולם הזה וזו ממש מה שניבא בלשם פרעם כעם יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל מסום דלוי יהו פיך רואות את מורך וזכא אחי שפיר כפשוטו ארץ שמלך בן מורין כ"א לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו טוד פלחמה ושריך

היום בא בעור בתגור כו' דלא כנ"י רשעים כי הם בתורה ה' חסלו רמ"א כו' כמחולק בפנים דפי' ובמושב לצים לא ישב שדרש ר"מ ע"ז העלימו ופי' כי הם בתורה ה' חסלו שחיינו לדין כל כך לענייני הביאור ע"כ הגי' להישך והוסף תי' ומהו פורענותן קוד' שנא' כי מרע"ו כו' ואח"כ שנאחי כו' דכל"ז קשה ובי מרוב ערבה לריך בלא מכות שפיר תובמושב לצים דהיינו קרקסיות ועמה מוכיח עוד מכסוב שנאחי כו' דובמושב לצים היינו קרקסיות והלכא מכתוב שנאחי חינו מוכן הוכחה כ"כ . ולטעמיהו נראה לי לפרש שחיה ככסוב כי מרעים יברתון שהפורענותו הוא שיתונו כנערוסם ולא יחי' להם תקומה לע"ל וכ"כ מכל דהאי מרעי' פי' לצים ע"ז אחר ואין קרעים אלא רשעים שנאמר שנאחי כו' ובלומר דהאי מרעים שכסוב שנאחי כו' ומרעי' מרשעים שצמו דפי' מרעים ג"כ רשעים והאי רשעים דריש דהיינו לצים מרעיהו ועם רשעים לא אשב והאם כתיב ובמושב לצים לא ישב וא"כ שמיך וכי מרעי' יברתון קחי ג"כ על הללים (והוא ע"ד שאמרו בפסחים אחיה חייפת מחיפוש כו') . והאי ואומר הגה היום כ"א כו' מפרש בהדיא איך דקאי על לצים וזה עוד פורענות אחרת :

הילדים כיצד מלמד שלא יתכוון אדם בשעה שהוא שונה בביתו לשוח עם אשתו ועם בניו ועם בנותיו שכל זמן שאדם יושב ושונה ומשיח עם בניו ובני ביתו נמצא במל מן התורה שנאמר (יהושע א') לא ימוש ספר התורה הזה מלך והגית בו יומם ולילה : וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ כיצד מלמד שלא ישב אדם עם יושבי קרנות בשוק ונמצא במל מן התורה שנאמר (תהלים א') אשרי האיש אשר לא הלך בעצת (ג) רשעים (נוטרי) כי אם בתורת ה' חפצו . ר' מאיר אומר ומה ת"ל ובמושב לצים לא ישב אלו קרקסיות של לצים שבהם רנים דיני נפשות להמית שנאמר (תהלים ב') שנאתי קהל ברעים ועם רשעים לא אשב ואין ברעים אלא רשעים שנאמר (שם ל"ז) כי ברעים יברתון ומה הוא פורענותם לעתיד לבא שנאמר (פלאכי ג') כי הגה היום בא בעור בתגור

כעם יאכלו כלומר חף בפה שיהיו שריך לוכלים יהיו שוסקים רק לצבורה של סורה ולא בשחית יין כי לא יהיו כרובים או כלל אחר חטוני העולם הזה רק לשמוש אדם דבר ה' ותם כן לא יאכלו או רק לחם לר ומים לתן שכלתי אפסר לחיות בלא זה ורק מדכתיב ע"כ יאכלו סתם כמו בכבוד הראשון ואפ"כ נאמר ולא בשחי ע"מ גם כן ורק לדיקה אחת לאשמועינן . וכמס' דאל"כ סיה לריך לצמד בהדיא בכסוב האכילה והשחית שחולק רק לחם לר ומים לתן וכמחולק (בישעיה שש) אלא דלם כן היינו אומר ורק לעופי אחי לאשמועינן ויש לרמוז גם כן העונש בכסוב אי לך חק כו' ובלומר אי לך חק שמלך נער ושריך ובלומר שמלך וגם שריך מחים כהם נערים והיינו לפני פה פקדנה והוא רק מפני שבקרק יאכלו היך הנאמר בכסוב של

מרשעים שצמו דפי' מרעים ג"כ רשעים והאי רשעים דריש דהיינו לצים מרעיהו ועם רשעים לא אשב והאם כתיב ובמושב לצים לא ישב וא"כ שמיך וכי מרעי' יברתון קחי ג"כ על הללים (והוא ע"ד שאמרו בפסחים אחיה חייפת מחיפוש כו') . והאי ואומר הגה היום כ"א כו' מפרש בהדיא איך דקאי על לצים וזה עוד פורענות אחרת :

סליק פרק כ"א

אחרי' ששם נאמר בצבורה ולא בשחי ובהם להיך : שלא יחזיק אדם בשעה . כלומר שלא יהי סנינו בזה שלמד בריש בכדי לשוח עם אשתו ובניו שחת חולין שלא מן הדרך . אלא שיהא יחוננו בכדי להדריכם ולהנכינס בדרך ישרה וגם אם יזמין ל' חיה פרנסה למסוק בה באמנה כי טוב טורה עם דרך ארץ : שכל זמן שאדם . ולא אמרו בקיטר שאם אדם יושב וכו' משום דהוא דבר הווה פמיד שיושב בביתו ופונה ומפסיק ממשנתו ומשיח עם בניו ובני ביתו שלא לדרך . ובמל מן התורה וקשה לפרוש סימנה וע"כ יאמר בקיטר עסוק בתורה או לגוד תורה ועוד מפרש בלילות שבוט פח האסף הבינה להיות כל איש שורר בביתו אשר לא יבא או להפסיק בשחית ילדים וזכרם דהיא למ"ד לא נברא לילה אלא לשינתה ובתחבולה יפשה לך מלחמה הוהיר על זה ציפור לומר שהוא מן הדברים המולידין את האדם מן העולם בלתי זמני וזכו אחרם שכל זמן שאדם יושב ושונה כו' ואם כן שפיר מיימי בלא הכסוב לא ישא כו' דמחולק בו בהדיא דהיינו הוא לעסוק בתורה יומם ולילה לא כדעת בינר ברע ומפני שאין הקב"ה בא במרויח עם בריוטיו חוט מענישו עד שפושע כן בכיון הוא אמרם מלמד שלא יתכוין אדם כו' ובמל דכל אלו השלשה אשר אמרו בלשון שלא יחזיק אדם הוא הכל מטעם אחד מפני שבאמת ניתן רשות לאדם לאלו השלשה דברים לעת הדרך ולא ניהנה התורה למלאכי השמים וע"כ אינו נענש עליהם עד שיחטוין מאח"כ בדבר הרביעי נשמרו מזה ואמרו מלמד שלא ישב אדם כו' כי אין לאדם רשות בזה כלל וכלל : לא הלך בעצת רשעים וגוי כי אם בתורת ה' חפצו רמ"א . כנ"ל ועיין בפרי ש"א על מה ולמה הוספתי פי' וגומר ומה דמסיק כי אם כו' ובלומר מכלל הן אשה שומע לאו והיינו שאם פושע אחת מכל אלו שמכילו לדי ביטול טורה במסכת ערומין ח"י איתא ועליהם הכסוב אומר אשרי האיש אשר לא הלך וגוי כי אם בתורה ה' חפצו הו למדת שדברים הללו מביאין את האדם לדי בטול טורה : רבי מאיר אומר ומה תלמוד לומר ובמושב . ובלומר דליכא לפרש דאחא לאשמועינן שלא ישב עם יושבי קרנות בשוק דהלא זה כבר נשמע מחילא מהחלת הכסוב דמכיון שלא הלך בעצת רשעי' וברוך תעלי' לא עמד בוראי דפו לא ישב במושב לצים אשר המה לרשעים יתכבו באמת ובדמסיק כאן וא"כ ומה ת"ל ובמושב לצים כו' ושפיר מדויק בזה מה שאמר ומה תלמוד לומר כו' חוסף על ענין דלשון קרקסיות פלסין וכל דבריהן כסוף נאשפים לשחוק וללגון רש"י שם : שבהם דנין . ובלומר הגם שבהם דנין ורבותא לאשמועינן דאפילו שם אינו רשאי לישב ולראות מהאי טעמא גופי' דהוה מושב לצים הגם שאפשר שילב שם אדם מן המיתה אם יראה שרצין להמיה יהודי וינמק ויתחנן להם על ככה ופן ואולי יליל אישו מידם ואף אם לא יליל אישו יעיד עכ"פ עדום אשה להשיאה ובאמת מפניו שדבר זה הוא פלוגמא דתנאי בטכומ"ז שם והכי איתא שם אין הולכין לאיטרין מפני מושב לצים ור"ג מחיר מפני שני דבר ים בגיל אחד מפני שנות ומליל ואחד מפני שמעיד פדות אשה להשיאה ע"כ וא"כ הת"ק דהחם ר"מ הוא והת"ק דהכא דמפרש דקאי על יושבי קרנות בשוק הוא ר"ג דהחם דהוא המסדר וזה המסכת והוא מחיר באמת מפני שני דברים הגיל ולפי זה מה דאיתא עוד שם אין הולכין לקרקסיות מפני כו' דברי ר"מ ומכחם אומרים כו' ל"ל דלא באו להתאיר רק להקל חסום דשמשו לרבי מאיר דסובר דאסור לעולם מפני שמסתמא הוא כן ופשיטא דאסור חסום מושב לצים ואמרו חכמים שזן הסתם אין אסור אלא חסום מושב לצים והנ"ל מובא שם בהדיא בגמרא ובפרש"י וזכר מתוך קוסית הוה דש"ל מתי פניהו כי לא נאמר מקום לקוסית הוה כלל ונראה דכן היה באמת דעת רש"י ז"ל שם ועיין בד"ה מאי בנייהו ובריה נשא ונתן ואין להאריך : שנאמר שנאתי קהל ברעים . הגם דכבר הוכיח דכן הוא וכפי קוסיתו ומה ת"ל ובמושב לצים לריך עוד להביא ראייה מאלו הכסובים כי פן ואולי ללם לאו היינו רשעים כי יש הרבה מיני עבירות וכמו שאמר דוד המלך עם חבתינו עם חבתינו והרשענו ואולי רשעים המושבים במלך ובחשך להכעיס וללם הוא רק להיאבון (ועיין ביומא ל"ז) ועוד דמקודם לא אמר רק שלא הלך . במלך רשעים והיינו לשמוע להם לעשות כמעשיהם ועתה אומר ובמושב לצים לא ישב אפילו רק בכדי לראות מעשיהם ולכזות בשליכן בשיניהם ואם כן מעיקרא דדינה פירכה לזה מיימי אלו הכסובים שנאמר שנאתי קהל ברעים וכדמסיק ואין מרעים אלא רשעים ומדשונה ברשעים בוראי דפו לא ישב טמחה והוא מילתא דפשיטא ואם כן למה אמר עוד ועם רשעים לא אשב אלא כדאמרין ולאשמועינן שלא ישב אפילו בקרקסיות הגם שיש סכנה להמיר מפני כ' דברי' הגיל אשפ"כ לא אחא ספק ומוליא מידי ודאי מושב לצים ולפי זה אם כן מסתמא הוא הדבר אשר דבר במלמו על זה בכסוב אשרי האיש ופי' ובמושב לצים לא ישב עכשיו מחפאר בזה ואומר ועם רשעים לא אשב : שנאמר כי ברעים יברתון . קלרו ככאן במקום שהיה להם להאריך וסמנו על שמחולק שם עיד בהכרת רשעים חרבה וטוד שם אחרית רשעים נכרתה ואם כן שפיר מוכח דמרעים היינו רשעים ממש : ומהו פורענותן לע"ל . כמס' ח"ה איתא דכיוצא בזה למה דאמרין כגדריס ח' אין גיהנם לע"ל אלא הקדיה מוליא חמה מנרתיקה לדיקים

מתרשין

מתרפאין בה ורשעים ידונין בה ופרשי לוי אחר מיתה קאמר אודאי איכא גהינם לרשעים אלא לעגל לאמר החיים המטים קאמר פ"ט ע"כ : ואין ודים אלא לצים . הגם שכבר הוכיח דלגים היינו רשעים נח ללמדנו בזה פי' האמיהי של רשעים ולגים אים המה פושט במרד ובמעל להכעיס אז רק נמוזד ולתאבון ומוכיח מזה דלגים ורשעים הוא אפילו רק בצנוד ולתאבון וכן מסיק בלמה ביומא דס : מה שעשה בילדותו . לפי שלא שנה כלום עד ארבעים שנה כמבאר לשיל כפ' ע"י ויהי אז כונא לת"ח וכמבאר בפסחים נ"ט לכן כמבאר מפסיו שפסח בילדותו אז

אמר מודה ט' ורכוסא דר"פ הוא רק מה שאמר בן אפילו באמלג לתונו חבל ביניאחו מבהמ"ד מכה באמת על כל מי שמגנו השם בדעה להיות מרוחם ומשנת חפלה וויכאשר דקדקו הרמב"ם והרע"כ בפרק רביעי דברכות בדברי רנב"ה בברייתא דס :

מליק פרק ב"א

כתנור והיו כל ודים וכל עושה רשעה קש ואין ודים אלא לצים שנאמר (בשלי כ"א) זדיהיר לין שמו . מעשה בר"ע שהיה יושב ושונה לתלמידיו ונוכר לו מה שעשה בילדותו ואמר מודה אני לפניך ה' אלהי ששמת חלקי מיושבי בית הכרדש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות בשוק

פרק כב (א) שניא' והיה בעין שיהי על פים ועל יתבל ושלח שרשיו . הגיה הכתוב שנידמיה ו' המה הכתוב שמתקלים . משום דסס מבואר גם במשל מאדם שאין בו מע"ט ופי"ט דמסיק ויהי כערפל כערבה וגו' אחר

הדרן ערך רבי דוסא

פרק כב רבי חנינא בן דוסא . אפטר דרבי דוסא אביו של ר"ח הוא רבי דוסא בן הורקנוס דפרקין דלעיל ולכן סדרו זה בספר אחר פרקין דלעיל רבי דוסא אך דל"פ דכתשנה שסודר רבי מליט הסיודור להיסק ואפשר להכי סידר רבי דברי סבן מקודם דברי האב לפי שביאר מקודם דברי ר' דוסא בדברי ינאי שאמר משום רבי מאיר כל השוכח דבר אחר ממעלתו מפלה עליו הכתוב ט' וע"כ רבי מילתא לגב אורחיה קמ"ל בסיודור שהתרופה לדברי ר"ח הנ"ל הוא דברי ר' חנינא בן דוסא אלו והוא שיראה האדם להיות ירא חטא קודם

פרק כב רבי חנינא בן דוסא אומר כל שיראת חטאו קודמת לחבתו חכמתו מתקיימת שנאמר (תהלים ק"א) ראשית הבמה יראת ה' . הוא היה אומר כל שמעשיו מרובים מחבתו וכו' שנאמר (שפת כ"ד) נעשה ונשמע אמת לפני ריב"ז חכם וירא חטא מהו אמר להם הרי זה אומן וכלי אומנתו בידו . חכם ואינו ירא חטא מהו א"ל הרי זה אומן ואין כלי אומנתו בידו . ירא חטא ואינו חכם מהו אמר להם אין זה אומן אבל כלי אומנתו בידו . ר"א בן עזריה אומר אם אין תורה אין דרך ארץ וכו' . הוא היה אומר אדם שיש בו מעשים טובים ולמד תורה הרבה למה הוא דומה לאילן שעומד על המים ענפיו מעטים ושרשיו מרובים אפילו ארבע רוחות העולם באות ונושבות בו אין מויוץ אותו במקומו (א) שנאמר (תהלים א') והיה בעין שתול על פלגי מים וגו' . אדם שאין

לחכמתו ולא חכמתו מהקיימת : כל שיראת חטאו קודמת . כלומר מפני שהוא ירא חטא שלא יעבור ח"ו על אחת מכל מצוות ה' אשר לא חשבוה והוא אינו יודע אותה להזהר בהם וע"כ בא ללמוד בכדי שידע כמה להזהר ובכדי לעשות כזה נחת רוח לתי שאמר ונפשה רלוט ע"כ חכמתו מהקיימת כי הבא לטהר מבייעין אותו ומייתי ראייה על זה מכתוב ראשית חכמה יראת ה' ואין לך ראשית במקרא שאיט דבוק לתי של אמריו ור"כ כן פירושו תהלת החכמה יראת ה' ובמך באמת על סוף הכתוב שכל טוב לכל עושהם תהלתו עומדת לעד והיא מפני שהחכמה מהקיימת . עוד יש לבאר ע"פ מה דרשום נכתב אמת כרס"י זל ככתוב בראשית ברא אלהים ולא אמר בראשית ברא ה' שנתחלה עלה בזמנתה לבראות במדת הדין וראת שאין העולם מתקיים והקדים מדה הרמזים ונפשה למדת הדין והי"ט דכתיב ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים ע"כ נשמע מזה ששל המתעבה נאמר לשון בראשית ור"כ נישא כאל כפשוטו ראשית חכמה כלומר מחשבות החכמה והי"ט כוונתו של למודו יהא יראת ה' ובמך על סוף הפסוק כנ"ל : כל שמעשיו מרובין מחבתו . הי"ט כן ורק שמקודם דיבר בכור מרע והי"ט ממנו לא חשבוה ומהה מדבר בקום ועשה טוב והי"ט שטנתו יהיה רלויה ללמוד על מנת לעשות מלות עשה בפועל וכן מלות דאורייתא וכן מלות דרבנן אשר מזהרין עליהן מלאו דלא חסור וזהו וכל שמעשיו מרובין מחבתו כלומר מכונס חכמתו ולא אמר כל שמעשיו קודמין לחבתו כתיב יראת חטאו כי החס יוכל להיות באמת שהוא ירא חטא כבוד . מרע קודם שילמוד והי"ט כשב ואל תעשה משא"כ בקום עשה בודאי שאיט יטול לקיים בפועל קודם שילמוד ורק משה שקיבל עליו ללמוד על מנת לעשות כנ"ל נמשך לו חסב כאלו כבר עשה ועל כוונה זו אמרו ישראל נעשה ונשמע ואלה שהעבה נפשי מלאתי במד"ש גסס כרוב רבינו יונה ז"ל כפי' כל שמעשיו מרובין קשה ח"ק אפשר אים איט יודע אך יעשה אלא כמה שיקבל על עצמו לעשות ככל הדברים אשר יגידו לו החכמים ולא יסור ימין ושמאל כפי זה מפסיו מרובים מחבתו כי מפשה משלה עליו הכתוב כאלו קיים כל הפורה טולה כיון שדעו לקיים מה שאמרו לו החכמים וכן מפורש בלכות דר"ג דתנן הנהם כל שמעשיו מרובים כפי שנאמר נעשה ונשמע שהקדמו נעשה לנשמת וקבלו עכר כאלו פשו הכל קודם שישמעו ט' פכ"ל מר"ש ונראה לי דהו מה שנאמר בכתוב שם ויקח משא את הדם ויזרוק על העם ויאמר הנה דם הגריות אשר כרת ה' עמכם על כל הדברים האלה וכלומר על אלו הדברים אשר אמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע חכם ואמ"כ נעשה ירא חטא מהו כי לכאורה לא שבקת מיים לכל ח"ו כי פ"ט הרוב חכמתו קודמת ליראת חטאו והי"ט להם הרי זה אומן וכלי אומנתו בידו וכלומר ויכל לפשות מלאכתו פנהי"ט ויקבל שכר חסלם על כל אשר יעשה בשעל מש . חכם ואינו ירא חטא מהו . כי באמת גם הוא עושה המלות והי"ט להם כפי זה אומן ואין כלי אומנתו בידו כי הירא חטא הוא כלי אשר הכין מעדני גבר לישא עליו עול ההורה והצוות של ל"ד הי"ט משא"כ אים איט ירא חטא לא יפשה בודאי המלות בעלמא פנהי"ט ע"א"כ מדה במדה ישולם לו : ירא חטא ואינו חכם מהו . כלומר אים יש לו איזה תרופה להשיג שכר הגמלי והי"ט להם ח"ק זה אומן חבל כלי אומנתו בידו וכלומר והוא שב ואל תעשה מכין שאיט אומן או שמושה גם כפועל משא חבל איט מאור' ויפה כן זה קוהר בודאי במלות אשר לא חשבוה בשכ ואל תעשה ובמלות פשה שמוע ויודע הגם שאינו עושה אותה כהיקום אפ"כ עושה אותה חבל אינו מהודר מדה במדה ישולם לו : ר"א כו' לפי שרולה להביא בכאן משנת סה"א אדם שיש בו מע"ט דרשיר שיך לכאן מקדים זה בכדי לידע מי הוא האומר ואפשר דפליג באמת על דברי ריב"ז ומקודם בירא חטא ואיט חכם וכפי אשר בארתי וע"כ אמר אים ח"ק תורה ח"ק ד"א : אדם שיש בו מע"ט ולמד הורה דרבה . לכאורה בהיפך הוי ל"י לומר אדם שלמד תורה הרבה יש בו מעשים כי האך אפשר לו לעשות מע"ט אים עדיין לא למד אך שהאמת יורה דרס כאשר באר הרב ר"י הנ"ל וכן מלאתי שחי במד"ש כשס החסיד ז"ל הלמד ע"ס להזכר ולפשות הוא הנקרא משעו מרובין מחבתו כי כיון שהכלים למודו בעבור התעבה הוא העיקר ואשר לא שם לבו אל התעבה זולת אל הידיעה לכו חכמתו מרובה מתפסיו נקרא ואל"פ שששה כל מה שיופע הכל הולך אל הטובה ולוה אחר כי הרוח רוח באפיקורסית באה ושוקרמו והופכתו על פניו כי יניחיה ביד מחשבותיו ולא יכייסוהו וכן השמים ללאת מתוך הכפיכה וזה לאות מופלג על המעשה שהוא העיקר . כי שכלט קארס מאד מכבין הדברים על בוריס אים לא ע"י חילואת חן בעיני בוראנו יתברך וגמגם שימאל חן מגלי התעבה הראויי אלע יתברך ולזה מי שכיון אל התעבה כדי לעשות רטון בורא לבד יניחנה האל בדיקרו וירחם עליו ויכנס בתדרי הטורות והאמיתית ההורה ע"ל בקילור ומכיון שלמד על כוונה הנ"ל משלה עליו כאלו קיים כל התורה טולה ופ"כ אפילו למד תורה הרבה הוא דומה לאילן שצומח על המים וענפיו מועטין ושרשיו מרובין ומפני שהרובה מארך

מדה

מדה ורחבה מני ים רק שלא עליך המלאכה לגמור ואפילו היה יחי' חלק שנים פעמים לא יגיע אל תכליתה וע"כ לשדו הרומה למנפי החילן שוטפים כמה וכמות המעשה שמעשה מעלין עליו כאלו כבר קיים כל המורה כלה דומה לשרי החילן אשר מרובים כמה מאוד וע"כ אפילו ד' רוחות שכתובם באור וגו' כמותו מן חזון אותו ממקומו מכיון שהשרים הרבה מאוד וכנסו און שולט הרחם ופעלו ששולט נהן הרחם מעשים המה וע"כ אין כח בהרומה לעקור השרים המרובים : אדם שאין בו מעורר אלמד תורה - כלומר שלא למד משתלה על טונה הר"ל והגם ששעשה כעת מה שידע עכ"ל

אמר מי שרשיו : (ב) משתיקה ולא חסדרש הוא העיקר אלא המעשה אם לחכמים - הוסיף מי' לא המדרש מי' שלא הי' כבוד בנ"י רק משתיקה אם לחכמים דכן הוא במשנה ספור רבי וגם בארץ ביאור על דברים אלו נמ"ש

בו מעשים טובים ולמד תורה למה הוא דומה לאילן שעומד בסדור ענפיו מרובים ושרשיו מועטין כשרוח נושבת בו עוקרתו והופכתו על פניו שנאמר (ירמיה י"ז) והיה כערער בערבה וגו' רבן גמליאל אומר עשה לך רב וקנה לך חבר רב לחכמה וחבר ללמוד והסתלק מן הספקות ואל תרבה לעשר אומדות שמעון בנו אומר כל ימי גדלותי בין החכמים ולא מצאתי לגוף מצב (ב) משתיקה ולא המדרש הוא העיקר אלא המעשה אם לחכמים יפה שתיקה קל וחומר למעשים לא חכמה מביא דברים ולא חכמה אלא מעשה כל המרבה דברים מביא המא שנאמר (משלי') ברוב דברים לא יחדל פשע ואומר (שם י"ד)

אין צידו אלא המעשה אשר עושה כעת בטובל ובודאי מעשים כמה נגד לשדו הגם שלמד ג"כ מסע כי לא סייסו מן השמים ללאת מסוך ההפסדה ולכן דומה לחילן שענפיו מרובים ושרשיו מועטין וע"כ כשהרומ נושבת בו עוקרתו מיד ועשה כן הבין את אשר לפניו שדקדוק גדול אמר ברישא ולמד תורה הרבה ובסיפא אמר ולמד תורה סתם וגם ברישא אמר אפילו ד' רוחות ששולט ובסיפא אמר כשהרומ טשבת בו והכל לרבוחא : שנאמר והיה בעץ שחיל על פלגי מים - זה הכתוב הוא פתילים א' ובמשנה שסידר רבי

בגרסא שנאמר והיה כעץ שחיל על מים ועל יובל יפלה שרשיו והוא כמות בירמי' וז' ולכאורה זה הכתוב יותר נכון להביא מדריך להביא עכ"ל בסיפא אלא אדם שאין בו מע"ש הכתוב והיה כערער כערבה דהא בירמי' גם אמר כתוב הג"ל עוד יש לרקדק על שיטי הטסחאות דבמשנה אחת הרי"א כל שמכמתו מרובה מחשבו דמה הדבר דומה לחילן שענפיו מרובים ט' אבל כל שמעשיו מרובים מחמתו למחד לחילן שענפיו מועטין והאן הוא בשיטי לשון חכ"ל יש למרן ע"פ מ"ש נפרק מי דטובל למר שבעל המחמד. אמר באחת בלשון אמר כמו ארמית או פרזי ורק שהמסדר העתיק בלשון גמרא לפי המשמעות שהיה לו בדבריו עוד לריך אני למודעי מה שמלאתי רשום בכחב אמה ברש"י וז' על זה באבזה פרק ב' משנה י"ז שהביא ר"א ושוקרתי והופכתו כמות במשנה והיה מערער כערבה אינו כמות במשנה ולא כתיב היה נמי והי' כעץ שחיל ט' ע"כ מכל זה נראה שראש"ל לא הביא כלל ראי' לדבריו מהכבוד רק שאמר שהם דבריו והנה ע"פ שני עדים יקום דבר שרבינו הקדוש העתיק במשנה דברי ראש"ל בלשון המבור לפי המשמעות שהיה לו בדבריו והוסיף מעלתו דבירמיה מקטע אשר נאמר ור"ג מסדר זאת המשנה העתיק דברי ראש"ל בלשון המבור לפי המשמעות שהיה לו בדבריו והוסיף מעלתו ראי' לדברי ראש"ל מהללים ומירמיה והוא מפני שכאר בדברי אדם שיש בו מע"ש ולמד תורה לא הביא הכתוב פתילים שם לא כן הרשעים כי אם כמות אשר תדפנו והיה כעץ שחיל וגומר משא"כ בסיפא אדם שאין בו מע"ש ולמד תורה לא הביא הכתוב פתילים שם לא כן הרשעים כי אם כמות אשר תדפנו דוח רק שהביא תירמיה והיה בערער כערבה חזק משום דמהכתוב שכתבילים משמע שהרשעים לומדים ג"כ תורה דכונה ענפיו בה ורא"כ טובל יותר דע"כ מדפט הכוח משום דענפיו מרובין ושרשיו מועטין משא"כ אם היו לומדים ג"כ משם תורה דכונה ענפיו מועטין ושרשיו מועטין אין משא ראי' ועוד דדיתה שם כמות ולא כעץ משא"כ רבינו הקדוש אשר לא הזכיר כלל בדבריו הרבה תורה או מעט לרבוחא ע"כ יותר טוב היה לו להביא ראי' רק מהכתובים דבירמיה ולפי מה דבארנו עליה ראש"ל על ריב"ז גם בכחם וירא חטא : ד"ג אומר עשה לך רב וקנה ט' - כתבאר בפנים ובמשנה שסידר רבי הגי' רג"א עשה לך רב והסתלק מן ההפק ואל תרבה לעשר אומדות והנה בגאון ז"ל בפירושו לתפנת אבות כח ע"ז וז"ל פי' הדמ"כס שהכל דבר אחד שיפשה לו רב כדי להסתלק ט' וכן אל תרבה בו מפני הפסק כמו שכתב ויקרא י"ז ולא ידע וכשא פוגו מ"ז ידו כל הדווים פכ"ל ועשה ע"פ כלל גדול הג"ל אמר ר"ג באמת דבריו בלשון אמר אשר היה במשמעות בדבריו שיראה האדם כל ההתחממות להסתלק מן הפסק כן בלימוד הן במשנה ובאשר העתיק רבי דבריו ע"פ המשמעות שהיה לו בדבריו העתיק רק עשה לך רב וקנה ט' כעין הפסק בדבריו ופני שחיל לבחורה משם דברי ריב"ז לעיל רב פרק שמיני לזה הוסיף ביאור רב לחכמה וחבר ללמוד וכלומר ועי' יוסטלק מן הפסק ובדלמרינן בדרכיה ס"ג מאי דכתיב מרב אל הכדים וטאלו טו' ולא עוד אלא שמעשיו טו' והוא משום דחבירו מעמידו על החתם ובדלמרינן במגילה ה' קלא עליו פזוכים בפנים מן האחר משא"כ ריב"ז אשר כמד ביארו לו את דבריו בצ"ל לעיל כעס יעין וראה ושפיר שיך דבריו חל כזה הפרק דאל"כ אין חמתו מחקייטם ואפאר עוד משום דרומה להביא בכלן שמשון בט לומר ט' דשפיר שיך ככא ולא הי' ידעינן ברי' דשאן הוא להבי הביא גם משנה ר"ג אבי הקודמת : שמעון בנו אומר - משום דעריין יש לרקדק בדברי ראש"ל הג"ל אשר דימה אדם שאין בו מע"ש ולמד תורה לחילן שענפיו מרובים ושרשיו מעטין כאלו כבר קיים כל המורה כלה דומה לחילן אשר מרובים כמה מאוד וע"כ אפילו ד' רוחות שכתובם באור וגו' כמותו מן חזון אותו ממקומו מכיון שהשרים הרבה מאוד וכנסו און שולט הרחם ופעלו ששולט נהן הרחם מעשים המה וע"כ אין כח בהרומה לעקור השרים המרובים : אדם שאין בו מעורר אלמד תורה - כלומר שלא למד משתלה על טונה הר"ל והגם ששעשה כעת מה שידע עכ"ל

מסתיקה ומה שנאמר כבוד רבנים איירי בלורכי הנפש שנאמר אללס ודברת בס' - אך רפדיין קשה על מה ולמה חסור בהם הריבוי והלא כבר נאמר לא ימוס ספר הסורה הוא משך והניתנו זומא וליה אלל ודאי דהיק כבוד רבנים כו' כלומר אם כוונתו במרכיב למעו רק אל ידיעות הדברים בלבד ולא שם לבו אל כונת המשפט אשר יפשה אותם האדם וחי בהם היא סיבה פלומה שלא יחול פשע וכמבואר בדברי החסיד ז"ל שהנחתו :

סליק פרק ב"ב

פרק בן זומא אומר כו' . הגהה הר"מ חלשיך ז"ל האריך במשנה זו כפי' אמר ופוקן כונתו שזהו באמת אשר אמרו בגמרא אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על גבור וחסד ועשיר ועניו ודייק בן מדיבא הגמרא לאיה על עושר מפסוק ככל לך הפסולת יהיה שלך כבוד לב כי הלא יקשה ש"כ כל אשר ההנבא עד אשר פסל לוחות שניות אין השיג הנבואה הגדולה מבלי היות עשיר עד לוחות שניות אך שהיה שמת בחלקו זה' עשה שיהיה לו גם עושר כפועל ומה שהביא ראה אל הנבואה משבירת הלוחות הוא כי ללא היות משה כובש

אח ילכו עד היות חומרו זך ומשפט רומני לא הייכול לעמוד כה לבשר הלוחות מה שאין איש גבור בכח גופני ויכל לעשות כן ודייק מה עור דה"פ דאי כפשוטו שיהי' גבור ועשיר דוקא איך יעלה על הדעת שהיהו השגת דבריו ית' הלוי' במול ולא בחסידות וכשרון המשנה כי היסוק יהיה איש לדיק ישר ונחמן והוא חלוט או איש רש היחבה הי' למנוע ממנו שפס נבואתו על שטבעו ומולו נרמו לו וא"כ נבואה הנבואה תלויה ונחמה החה הטבע והמול ועל זה בענינו התעורר בן זומא וע"כ נזר אומר כי מעמד שלשהן הלויים ועומרים בשלימות הכשרון הרביעי שהוא היות עניו וזהו חיובו חכם כו' חיובו עשיר כו' ואחרי אמרו חיובו עשיר כו' ראה והגם משנה שלימה שנינו המקדש

את האשה ואחר על מנת שאני עשיר וכו' ובארו סם בגמרא שכל בני עירו מכבדין אותו מפני שהוא עשיר וא"כ איש איש ג"כ יתקבץ שאיזו מוכר מ' שהוא עשיר דוקא ע"כ אחרי אמרו גדר העשיר אמר חיובו מוכר המכר את הכרית כלומר ולא היותו עשיר עכ"ל בקיבור וע"פ דבריו אלו יסבאר לך גם כאן וכפי' שצ"ל : הלומד מכל אדם . ואפילו שאינו גדול ממנו בחכמה הולך ודומק א"ש ונכנס בכל מקום שהם בני תורה ואינו מהבייש רש"י וז"ל העצם דהא' בודלתי לוי' אפשר לבהמ"ד בלא חיובו וכדמצינו לעיל בפרק ח"י כשנכנסו הלמדיו של ר"י לבקריו ע"ש ומפני שרובין לבאר דברי בן זומא כמו שביאר הר"מ חלשיך לזה הוסיפו בדבריהם אחר חיובו חכם וכו' חיובו עלוב כו' להורות לנו כי מעמד דבריו אלו של איזה חכם כו' הלוי בשלימות היות עניו ולכן לומר מכל אדם אף מן הקטנים ממנו ועל חכם כזה משרה הקב"ה שכינתו וע"כ לא חסרו בבאן חיובו מוכר וכו' וכמבואר במשנה שסידר רבי כי הוא בכלל דבריהם אלו' ואפשר שאיזו מוכר כו' המבואר במשנה הוא דברי רבי בענינו וה"ק שלפי דברי בן זומא שאמר חיובו עשיר השמת בחלקו ח"כ חיובו מוכר אשר כבוד חכמים ינתלו והיינו שיהא הקב"ה משרה עליו שכינתו הוא המכבד את הכרית וכאשר ב"ר חלשיך ז"ל וכן זומא אפשר דלא אמר בפירוט אלא אלו הג' דברים ורק מדמכ"ר בלופן זה דוקא שיה' דמיירי מאדם הגדול אשר ראוי להשראת שכינה לנבואה ולכן הוסיף רבי במשנה חיובו מוכר כו' ור"ג מסדר זאת המשנה הוכיח חיובו עלוב כו' ודייק בן היקף מראשית דבריו חיובו חכם הלומד מכל אדם דהו רק מדת עניוה ולא מבאר שלמד מקרא משנה נמרח ספרו וספרי הוספתו הלכות וחגרות בית דמאדם הראוי להשראת שכינה איירי ואל התמה על זה שהרי כה"ג כחב הרב רבינו אפרים במשנה ואל תדבר שיהא עם האשה גאסהו אמרו וכו' שהאי באשמו אמרו רבינו הקדוש קאמר לה ואמכאן אמרו חכמים חכמים הבאים אמרו הוכיחו על דבריו וגם בסוף כוונה מלינו במשנה שהוסיפו חכמה רבי ופכס ימין וראה בספרי ב"ר בסוף פרק ד' : איזוהו עלוב כו' . כלומר שמפני זה יהיה ראוי להשראת שכינה לנבואה ואמר זה שהוא עלוב כמשנה רבינו וכמבואר (דברים י"א) נביא מקרבך מחיך כמוני יקום לך גו' ולא הביא זה הסתוב רק הכבוד והאיש משה עניו מאד משום דהשם מבוחר שהיה עניו ומה גם דבא לאשמועינן דאין לרף להיות עניו רק מכל בני דורו ובנו שבוחר בלוהו כתוב מכל האדם אשר על פני האדמה ובארו לעיל בפרק ע' מדורו אמרו ולא מדורות הראשונים וכן מה שאמר חיובו עשיר ששעשירים כו' וכן חיובו גבור שנגבירים ה"פ שמפני זה יהיה ראוי להשראת שכינה לנבואה ומה שאמר חיובו חכם סתם ולא אמר חיובו חכם שחכמים מסוס דבזה הדבר אי אפשר למצוא בשיא שיהא נקרא חכם בלמוד כי הנם לבו בהוראה ובלמוד הסורה הוא שופה רשע וגם רוח וכמבואר באבות פרק ד' ע"ש במפרשי המשנה :

כח"ס בספרי ב"ר : (ג) חכם יחשב ר"ש בן אלעזר אומר הלומד תורה וירא שמים דומה לרופא שהביאו לפניו סכה ויש לו אימול לחתוך ופסגני רפואות לרפאות . הלומד תורה ואינו ירא שמים דומה לרופא שהביאו לפניו סכה ויש לו אימול לחתוך ואין לו פסגני רפואות לרפאות . הג"י בן מסוף פרק דלקמן ורק במשפט שניו דהכי איתא סם רשכ"א אומר הלומד תורה בילדותו דומה לרופא כו' הלומד תורה בזקנותו דומה לרופא כו' דלא יסכן שפיר לרופא מי שלמ' תורה בזקנותו לרופא שאין לו חכמים לרפאות דהלא היא הסורה במשלחה שומרת ורק שלוקן קשה פליו ההתנבחות בלמוד ואינו יכול לעסוק בה כל כך ואפשר המשפט שמוסר בה הוא יותר חשובה לפניו ית' כי לפוס למרא אנרא פ"כ הג"י כמו שהוא בבאן ור"כ שיך יותר כזה הפרק שמדבר מענין זה ממש ולנוסחתו יהיה ממש החבל דומה למשל שהתורה נמשלה לאימול כי כש שנאימול מחתך את המכה שלא יסגבר פליו בחולי אגל אינו מרפא אותו לגמרי רק שהעיקר הוא שממני רפואתו בן היא הסורה שפ"י ויכל להנלל מההנבחות יל"כר כמבואר לעיל פט"ז במשל דרשב"א וכמ"ס סם בספרי ב"ר בשם ר"ח

גם אויל מחריש (ג) חכם יחשב :
הדרן עלך רבי חנינא

פרק בן זומא אומר איזוהו חכם הלומד מכל אדם שנאמר (תהלים קי"ט) מכל מלמדי השכלתי איזו עלוב שבעלזבים זה שהוא עלוב במשה רבינו שנאמר (במדבר י"ב) והאיש משה עניו מאד איזוהו עשיר שבעשירים זה ששמת בחלקו שנאמר (תהלים קכ"ח) יגיע כפיך כי תאבל אשריך וטוב לך איזוהו גבור שבגבורים זה שכובש את יצרו שנאמר (ישעי' טו) טוב ארך אפים כגבור ומושל ברוחו מלוכד עיר וכל הכובש את יצרו מעלין עליו כאילו כבש עיר מלאה גבורים שנאמר (שם כ"א) עיר גבורים עלה חכם ואין גבורים אלא גבורי תורה שנאמר (תהלים קי"ג) גבורי כח עושי דברו (וגומר) וי"א מלאכי השרת שנאמר (שם) ברכו ה' מלאכיו גבורי כח וגו' וי"א מי שעושה שונא אוהבו (א) רבי נהוראי

הר"ף וכמבואר בדרכות ה' במימרא דר"ל לעולם ירגיו אדם יל"פ על יל"כר כו' אם נלכו מוסר ואם לאו יפסוק בחורה . אבל לא המדרש הוא העיקר אלא המשנה ודי למבין :

סליק פרק ב"ב

פרק בן זומא א"ל תהי בו וגר . מוחק ח"י ר' כהוראי אמר כו' גולה למקום הורה כו' דמכין שאינו מביא בבאן רק ההחלת דבריו ולא ילא לירון בדבר הסוד

אזיזו מוכר מ' שהוא עשיר דוקא ע"כ אחרי אמרו גדר העשיר אמר חיובו מוכר המכר את הכרית כלומר ולא היותו עשיר עכ"ל בקיבור וע"פ דבריו אלו יסבאר לך גם כאן וכפי' שצ"ל : הלומד מכל אדם . ואפילו שאינו גדול ממנו בחכמה הולך ודומק א"ש ונכנס בכל מקום שהם בני תורה ואינו מהבייש רש"י וז"ל העצם דהא' בודלתי לוי' אפשר לבהמ"ד בלא חיובו וכדמצינו לעיל בפרק ח"י כשנכנסו הלמדיו של ר"י לבקריו ע"ש ומפני שרובין לבאר דברי בן זומא כמו שביאר הר"מ חלשיך לזה הוסיפו בדבריהם אחר חיובו חכם וכו' חיובו עלוב כו' להורות לנו כי מעמד דבריו אלו של איזה חכם כו' הלוי בשלימות היות עניו ולכן לומר מכל אדם אף מן הקטנים ממנו ועל חכם כזה משרה הקב"ה שכינתו וע"כ לא חסרו בבאן חיובו מוכר וכו' וכמבואר במשנה שסידר רבי כי הוא בכלל דבריהם אלו' ואפשר שאיזו מוכר כו' המבואר במשנה הוא דברי רבי בענינו וה"ק שלפי דברי בן זומא שאמר חיובו עשיר השמת בחלקו ח"כ חיובו מוכר אשר כבוד חכמים ינתלו והיינו שיהא הקב"ה משרה עליו שכינתו הוא המכבד את הכרית וכאשר ב"ר חלשיך ז"ל וכן זומא אפשר דלא אמר בפירוט אלא אלו הג' דברים ורק מדמכ"ר בלופן זה דוקא שיה' דמיירי מאדם הגדול אשר ראוי להשראת שכינה לנבואה ולכן הוסיף רבי במשנה חיובו מוכר כו' ור"ג מסדר זאת המשנה הוכיח חיובו עלוב כו' ודייק בן היקף מראשית דבריו חיובו חכם הלומד מכל אדם דהו רק מדת עניוה ולא מבאר שלמד מקרא משנה נמרח ספרו וספרי הוספתו הלכות וחגרות בית דמאדם הראוי להשראת שכינה איירי ואל התמה על זה שהרי כה"ג כחב הרב רבינו אפרים במשנה ואל תדבר שיהא עם האשה גאסהו אמרו וכו' שהאי באשמו אמרו רבינו הקדוש קאמר לה ואמכאן אמרו חכמים חכמים הבאים אמרו הוכיחו על דבריו וגם בסוף כוונה מלינו במשנה שהוסיפו חכמה רבי ופכס ימין וראה בספרי ב"ר בסוף פרק ד' : איזוהו עלוב כו' . כלומר שמפני זה יהיה ראוי להשראת שכינה לנבואה ואמר זה שהוא עלוב כמשנה רבינו וכמבואר (דברים י"א) נביא מקרבך מחיך כמוני יקום לך גו' ולא הביא זה הסתוב רק הכבוד והאיש משה עניו מאד משום דהשם מבוחר שהיה עניו ומה גם דבא לאשמועינן דאין לרף להיות עניו רק מכל בני דורו ובנו שבוחר בלוהו כתוב מכל האדם אשר על פני האדמה ובארו לעיל בפרק ע' מדורו אמרו ולא מדורות הראשונים וכן מה שאמר חיובו עשיר ששעשירים כו' וכן חיובו גבור שנגבירים ה"פ שמפני זה יהיה ראוי להשראת שכינה לנבואה ומה שאמר חיובו חכם סתם ולא אמר חיובו חכם שחכמים מסוס דבזה הדבר אי אפשר למצוא בשיא שיהא נקרא חכם בלמוד כי הנם לבו בהוראה ובלמוד הסורה הוא שופה רשע וגם רוח וכמבואר באבות פרק ד' ע"ש במפרשי המשנה :

המזוה כלל של כרתך לא נא אלא לנלות שם בעל המאמר
 מה"ח דהוא ר' נהוראי ולא בן הוא במשנה סדר רבי ולפי הגהתו
 ל"ל דמך שמתו על היודע דהא נאחז במשנה מואר ה"א ה"א
 אל תבינו בו פ"ג בן עזאי ומפני שהמשנה ידוע לכל פ"ג לא מש
 להביאו וכתו בחתלת פרק הקודם
 שאמר כה"א כל שמעו מרובין
 מחמתו וכו' וחינו מסיק למילתיה
 ומך של המשנה הידוע וכן הרכה
 במסכת זו: (ב) ישלם אלישע בן
 אבויה אומר הלומד תורה לילד כו'
 ה"א הלומד תורה בילדותו כו'
 כוסיף ת"י אלישע בן אבויה אומר
 הלומד תורה לילד כו' דמאי שנא
 שטיקר האומר זה במשנה אינו מביא
 ומביא אחרים המדברים בענין זה
 פ"ג ב"ג מקוד' דברי אלישע המבואר
 במשנה ואל"כ ה"א כו' וקאי ה"א
 ה"א נ"ב על דברי אלישע והוא
 רק לתוספת בלאו על דבריו
 שמשנה וקאי האן בשיעורו
 שפירושו למס' אבות בפרק ד' של
 משנה אלישע אלו הלומד ילד כו'
 כתב ו"ל כמ"ס באור"ג פרק כ"ג
 הלומד תורה בילדותו דומה לעגלה
 כו' שנאמר אפרים עגלה כו' והלומד
 תורה בזקנותו דומה לפרה כו' שנא'
 כפרה כו' ונאמר כה"א ביד גבור
 כן בני הנעורים כו' פ"ג ורק דכ"ל
 שהוא מומק דברי ראביי מכאן והו'
 שהגיה דברים אלו פ"ג אלישע

נהוראי אומר הוי גולה למקום תורה כו' ה"א
 אל תהי בו לכל אדם ולא תהי מפליג לכל דבר
 שנאמר (משלי י"ג) בו לדבר יחבל לו וירא מצוה
 הוא (ב) ישלם הוא היה אומר הלומד תורה
 בילדותו למה הוא דומה לעגלה שכבשוה
 כשהיא קטנה שנאמר (הושע י"ד) ואפרים עגלה
 מלומדה אוהבתי לדוש והלומד תורה בזקנותו
 דומה לפרה שלא כבשוה אלא בזקנותה שנאמר
 (שם ד') כפרה סוררה סרר ישראל ה"א
 הלומד תורה בילדותו (ג) דומה לאשה שהיא
 לשה בתמין והלומד תורה בזקנותו דומה
 לאשה שלשה בצונן ר' אליעזר בן יעקב אומר
 הלומד תורה בילדותו דומה לכתב שנכתב על
 נייר חדש והלומד תורה בזקנותו דומה לכתב
 שנכתב על נייר ישן ר"ש בן גמליאל מוסיף
 על דבריו הלומד תורה בילדותו דומה לבחור
 שנשא בתולה שהיא הוגנת לו והוא הגון לה
 היא מתנפלת עליו והוא מתנפל עליה הלומד
 תורה בזקנותו למה הוא דומה לזקן שנשא בתולה
 היא הוגנת לו והוא אינו הגון לה היא מתנפלת
 עליו והוא מתרחק ממנה שנאמר (החלים קכ"ז)

דבר וכל זה הוא מעשה ידיו של הקב"ה ולולא הקב"ה עוזרו לא היה
 יכול להם וכפואר במשלי ע"ן ברגות ה' דרכי איש גם חויביו יטלים
 אמו וחוה שדקדקו בלחום לשונם למר מי שעושה שונא אהבו ולא
 אמרו בקילור וי"א שעושה שונא אהבו חל"ה ע"כ ה"א מי ה' הוא והוא
 ע"ד שאלמו הקב"ה גוזר גזירה
 והלויק מבטלה דפירושו שבכות
 הלויק הקב"ה מבטל הגזירה: רבי
 נהוראי אומר הוא ר"ח בן ערך
 שהיה הגדול מכל הלמידי ריב"ז ועל
 שם שהיה מנהיר עיני הנמים בהלכה
 נקרא ר' נהוראי כמבואר בשבת
 וכשילאו מלפני ריב"ז הוא אמר
 אלך לריומסיה למקום יפה ומים יפים
 וחבריו אמרו נלך ליבנה למקום סחיח
 מרובים אהבים את התורה וע"כ
 נהמטט שמו בתורה כמבואר לעיל
 בכ"ף פרק י"ד וזה היה היכף אחר
 חורבן הבית שנקבצו הסנהדרין
 ביב"ז ע"פ בקשת ריב"ז מאספסיינוס
 כמבואר לעיל פרק ד' ע"כ הטיב
 אמרו לומר הוי גולה למקום תורה
 כי המקום גורם כי הנם שהוא היה
 הגדול שבכלם נהמטט שמו בתורה
 משח"כ חביריו שהלכו ליבנה נהגדל
 שמו בתורה וזה מוכיח שפיר למה
 שאמר בן זומא איזוה חכם הלומד
 מכל אדם וע"כ לא הביאו רק ראשית
 דבריו בכאן: הוא היה אומר אל
 תהי בו כן הוא לשון המשנה באבות
 פרק ד' וקאי על בן עזאי שאמר שם

כמו שהוא במשנה על שמו חז"ל דהיינו ממש דברי אלישע ומאי חסי
 ראביי לשמועין וסוד דלפ"ז יהיה ע"ס נכון להגהתו כאן אלישע
 בן אבויה כו' כיון שמלא לשון זה בפרק זה פ"ג ראביי הניח פ"ג
 אלישע ע"פ המשנה דאל"כ קשה היה לו להסתמך עד אשר יגיע
 לפרקי ביינו פרק דלקמן שנקראה על שמו ולהוסיף שם דבריו שמשנה
 ובפרט דגם מדבר ג"כ משנין זה הלומד תורה בילדותו ד"ס
 נבלעין ברמיזו כו' (וכן משמש קלה מפירושו על אבות שהבאתי
 שחסיק על דבריו ונאמר כה"א ביד גבור כו'): (ג) דומה לעיסה
 שהיא לרשה בחמין והלומד תורה בזקנותו דומה לעיסה שהיא
 לרשה בצונן הגיה בן דבאלת הוקן דומה להעיסה שהיא לרשה בצונן
 שאין לה כח וחמימות לשפוח פטולתה במהרה להסתמך כראוי כן
 הוא ממש הוקן אין לו כח להחמם וללמוד בחיט ומכר אבל
 אינו דומה להאשה שהיא לרשה בצונן ולא עשה פטולתה במהרה
 דהלא היכף אח"כ יכולה לעשות אחרת כחמין שמתחמך במהרה וכן

מן הקטנים והמלא לפ"ז מה שאמר בן זומא איזוה חכם הלומד מכל אדם חף מן הקטנים הוא רק אם חכמה הקטנים מרובה מחכמת הזקנים
 אזי ילמוד מן הקטנים הגם שהוא כיון אל"כ משח"כ אם חף חכמת הקטנים מרובה מחכמת הזקנים לא ילמוד אל"כ רק מן הזקנים והוא אשר
 אמר בן עזאי אל תהי בו לכל אדם כלומר חף שהוא קטן ממך מבין שמרובה חכמתו ומשח"כ אם חף מרובה חכמתו וזה שאינו לומד אל"כ
 אינו מפני שמרובה חכמתו רק מפני דכ"ע סכרי דומה טוב ללמוד מן הזקנים ואגב מייחי דבריו בשלימות וביאור אותן בראיה מהכתוב בו לדבר
 יחבל לו: ה"א הלומד תורה בילדותו - משום דבאלו הדברים בחר דבריו הקודמים מה שאמר ואל תהי מפליג לכל דבר מייחי דבריו אלו
 בכאן וכל"כ אל תהי מרחיק לכל דבר לומר מה לי ללמוד עכשיו הלא נעתי יש לי כח לעשות מיל להרכות הון ועושר ולעט זקנתי אז אהיה
 חבוש בבהמ"ד ללמוד דבר ההוא לזה אמר אל תהי מפליג כו' כי חף לך דבר שאין לו מקום ואפשר שהנשך לאותו דבר ואיך יודע אותו
 ואפשר שלא חוכה כלל לשמוע אותו הדבר והו' באמת פ"י הכתוב בו לדבר יחבל לו ואמר עוד כי לו יהי בדברך מכל מקום אינו
 דומה הלומד בילדותו להלומד בזקנותו וכאשר הולך ומבאר ועל כן טוב טוב שאל תהי מפליג לכל דבר: ואפרים עגלה כו' פיין
 פירוש רש"י ולריכיים אנו לומר דעל כל פנים הביא ראיה מזה הכתוב משום דאמר בן זומא הלל אפרים עגלה הלל אפרים עגלה ב"סורין
 כמו עגלה שמשו לה תבורה חבורה במלמד הבקר בכדי שתהיה נכנעת לחרישה ואף על פי כן אהבת לרש בהבואה ולא לחרוש מה
 שאין מדרך שארי בעגלים לעשות כן רק שהם נכנעים לחרישה אף כן אפרים אינו נכנע על כל פנים נשמע מזה דמדרך העגלה מפני
 שהיא מלומדת ב"סורין שחיה נכנעת לחרישה בעוב חף כך הלומד תורה בילדותו הוא טוב הן לענין חידוד הן לענין זכרון:
 לאשה שהיא לשה בחמין וכלומר ששונה פטולתה במהרה והיינו שהעיסה מתחמלת במהרה וכל הפעולה הוא רק להאשה ולא להעיסה כי
 חף נ"מ כלל אם מתחמלת במהרה אם לא ורק הכ"מ הוא להאדם האוכלת שהיא העיסה 'ראוי' לאכול במהרה כן הלומד תורה בילדותו כי
 התורה ראוי לו בימים האלו בענין חידוד ובענין הזכרון: שנכתב על נייר חדש שהכתב ניכר יפה וגם עומד לימים רבים משח"כ אם
 נכתב על נייר ישן חף הכתב ניכר יפה מבין שהנייר הוא קלם שחור וגם נוח הוא למחוק ואינו עומד לימים רבים וכה"ג הלומד תורה בזקנותו
 כי שונה ומשכח כדלקמן: רשב"ג מוסיף בלמוד שמוסף על דברי ראביי והיינו שאמר גם זה משמו של ראביי: בהנפלה עליו מפני
 תאוה הסמיש וכן הוא מתנפלת עליה כי זמן בילדותו גורם להאשה והאבת נעורים: שנאמר בהצ"ח כו' מביא רא"י של ראשון ראשון וכל
 אחרון אחרון ועל הלומד תורה בילדותו הביא זה הכתוב לראוי וכלומר כה"א ביד גבור להלחם עם חויביו שבדאי אינם חורים דיקם כן
 בני

בני הנעורים המה החלמידים הלומדים תורה כנעוריהם : וכתוב בתרי אשרי הגבר . היינו הרב שמלמד תורה : שונה ומשבח טו . כל זה הוא דברי רשב"ג אשר אמר לפיל הלומד תורה בזקנותו כו' והוא מתרחק ממנו פהה ציאר דבריו האין מהרחק ממנו הלח צלחה לומד תורה המיד אלה שסוגה ומשבח והוא חמה צוה להאשה שיוולדת בנים וקוננת:א"ת ושבלתים דאי כפאטו לא שייך לומר כי אם יגדלו דהרי מי איכא ספיקא קמי' קונ"ה והיה לריך לכתוב כי אשר יגדלו או כי יגדלו וכו' ועוד דמי' מחדש הוא מיותר בכתוב וע"כ אמר א"ת וה"פ כי אם יגדלו וכלומר באם אשר לא ילמדו תורה לבניהם עד אשר יגדלו ומאוס והנחירה נהונה ביד האדם אז וסבתתים מחדש כלומר מהתורה אשר נאמר בה זאת התורה אדם כי ימות באוהל ולא יפקיים בידם כי ישכחו מה שילמדו : רופא לרופא . משום דהתורה היא רפואת הגשם ועל פי' אנו חיינן וכמו שרופא הגוף מקודם מחתך את המכה בכדי שלא תחפשט יותר ואח"כ מרפא מקום החתך ברפואה שונה כן הלומד תורה מחתך את המכה שהיה לו בגשמו הקדושה אשר הייתה מלכלכה בהטאיו ופגעיו בכדי שלא תחפשט יותר כי מעתה לא ילך בדרכיו טוד ותודה ועוזב ירוחם ע"י תשובה ואח"כ מרפא מקום המכה ע"י דרכי התשובה כדבצי לכל חטא ופגע מחט"כ אם התחיל ללמוד

וכן לענין בילדותו : (ד) ושבתתים ונאמר ושפתם את דברי אלה וכו' שיהיו ד"ת מצויינים לך זה מזה טו . מוחק דברי רשב"ג מכלן והגיה אותן בסוף פרק דלעיל במעט שינוי כדבתי סה הפסס והוסף תי' ונאמר ושפתם את דברי אלה וכו' ומוחק טו' אף כך והגיה שיהיו ד"ת מצוייני' כו' משום דנ"י לא שייך כלל דהלח לא אמר כלל מקודם של שום דבר שיהיו מטינין וכדומה שיהא שייך אח"כ לומר אף כך ד"ת יהיו מצויינים כו' . אך דליע דלפי הגהתו לא שייך אח"כ שנאמר קשרם דמשמע כאלו עתה מחדש מוכיח זה מכתוב והלא כבר הוכיחו זה מכתוב ושפתם א"ת לא שהיא עטות הדפוס מג"ו ולפי הגהתו ל"ל ונאמר קשרי כו' והגם שכבר הוכיח מכתוב שבתורה הביאו אח"כ מכתובים משום דקם מבואר הדבר יותר :

במצויים ביד גבור כן בני הנעורים וכתוב בתרי' אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו מהם . שונה ומשבח דומה לאשה שיוולדת בנים וקוברת שנאמר (דשע"פ) כי אם יגדלו את בניהם ושבלתים מאדם אל תקרא ושבלתים אלא (ד) ושבתתים . רבי שמעון בן אלעזר אומר הלומד תורה בילדותו דומה לרופא שהביאו לפניו מכה ויש לו איזמל לחתוך ורפואתו רפואת לרפואת . הלומד תורה בזקנותו דומה לרופא שהביאו לפניו מכה ויש לו איזמל לחתוך ואין לו סמנין לרפואת אף כך דברי תורה יהיו מצויינים לך זה מזה ויהיו מצויינין לך זה בצד זה שנאמר (משלי ו') קשרם על אצבעותיך כתבם על לוח לבך ואומר (שם ו') קשרם על לבך תמיד עגרים על גרנותיך :

פליק פרק כג

הדרן עיקר בן זומא

פרק כד ארישע בן אבויה אומר אדם שיש בו מעשים טובים ולמד תורה הרבה למה הוא דומה לאדם שבונה אבנים מלמטה ואח"כ לבנים אפילו באים מים הרבה ועומדים בצדן אין נסחין אותן ממקומן ואדם שאין בו מע"ט ולמד תורה (הרבה) למה הוא דומה לאדם שבונה לבנים תחלה ואח"כ אבנים אפילו באים מים קימעה מיד הופכין אותן . הוא היה אומר אדם שיש בו מע"ט ולמד תורה הרבה דומה לסיד שמוה

בזקנותו הגם שיש לו איזמל לחתוך המכה שלא תחפשט יותר מ"ת אין ביכולתו לרפאו' מקום החתך ע"י דרכי התשובה כדבצי מהמת חלישות גופו בזקנותו : אף כך ד"ת - כלומר אף שכן הוא הדבר לא יאמרו הזקנים אשר עדיין לא למדו תורה טאש כי הוא משוה לא יוכל לחקק כי הרי יש להם על מה שיסתכו להיום תרופה להם ואחר המרבה ואחר הממעיט ובלבד שיטנין לכו וחי משום שהשכחה מלוי' בכס זאת השלה היטולה ד"ת יהיו מלויינין לך זה מזה וזה בנד זה וכלומר כל עניני דיני ממוטת כפ"ע ודיני איסור והיתר כפ"ע ודיני עומאה וסערה כפ"ע ויעשה לו ליונין ע"י אחריות או סיבות כדאי שלא יפכחו ויחזור עליהם תמיד היטב וע"י זה יזכרו ומה שיש לאל ידו לקיים יקיים בן צבור מרע והן בעסק טוב והן בדרכי התשובה וכמלא רק שהלומד תורה בילדותו ועוסק כל דרכי התשובה כדבצי הוא רק במעלה היומר גדולה ומייתי ראי' על זה משני כהובים הבאים כאחר ובאחר תמי' המיד ובאחד לא נאמר תמי' המיד ולכריכים אט לחלק ולומר דזה שנאמר בו תמי' המיד חייבי מהלומד תורה בילדותו וזה שלא נאמר בו חמיד חייבי מהלומד תורה בזקנותו וכוה מדוקדק שפיר אשר מייתי בכלן הכתוב המאוחר בתשלי ובייט קשרם על אלבעותיך וכו' דהוא כסיתן זיין מקודם הכתוב קשרם על לבך תמיד דהוא כסיתן וא"ו כס והיינו משום דעיקר הראי' שנריך להביא בכלן הוא על הזקנים אשר לא יאמרו נושא מ"ו והוא מהכתוב קשרם על אלבעותיך מדלל נאמר בו חמיד כמו בכתוב השני והפטר לפרש בהיפך אף כך ד"ת כו' וכלומר שגם שקך הוא שהלומד תורה בילדותו דומה לרופא כו' ודומה לבחור שנשא בתולה וכו' והעפ"כ לא יסמוך על זה אלה שיהיו דים מצויינין לך והיינו שיפשה ליונין לתורה על סימני השכחים לחזור עליהם היטב וע"י זה יזכור הכל ומייתי ראי' ע"ז מהכתוב קשרם על אלבעותיך דכסיתן זיין אשר לא נאמר בו חמיד דקאי מסתמא על הלומד תורה בילדותו אשר מתקבלים אללו על הלב היקף ומיד ורק שנריך לקשרם על אלבעותיו והיינו לעשות ליוני' לתורה בכדי להיות לו למשמרת לימים הבאים וע"כ ג"כ לא נאמר בו רק כתבם על לבך משא"כ הכתוב קשרם על לבך תמיד דכסיתן וא"ו דמשמעוטי' שלא רי בכתיבה לבד קאי על הלומד תורה בזקנותו שאינם מתקבלין אללו על הלב היקף ומיד עד שנריך לחזור על נוטי השמועות כמה פעמים עד אשר יהיו נקשרים בלבו ולבבו יבין ולפי זה עיקר הראי' על הלומד תורה בילדותו וע"כ הביאו כתוב המאוחר בתשלי מקודם : פליק פרק כג

פרק כד ארישע כו' אדם שיש בו מע"ט ולמד תורה כו' . לכאורה בהיפך כו' ליה למימר אדם שלמד תורה ויש בו מע"ט כו' אי אפשר לעשות מע"ט אם עדיין לא למד וכמו שהקשה ר"י על כל שמעשיו מדוביין מחמתו הבאטי לפיל פרק כ"ב אף שהאמת יורה דרבו דכחא ג"כ הפי' כמו שפי' שם הר"י והחסיד ז"ל דהיינו שלומד על מנת להזכר ולעשות ומשכחו מקבל עליו כל מה שיאמרו לו החכמים וע"כ מעלין עליו מעתה כאלו קיים כל התורה כולה ע"ש והוא אשר אמר כאן אדם שיש בו מע"ט והוא מפני שקבל עליו לעשות כפי התורה ועל כוונה זו למד תורה הרבה בכדי לידע אף ובמה להזכר ולעשות והוא הנקרא לעיל מעשיו מרובים מחמתו וחכמתו מתקיימת . ונראה לי דכל מה שכתבתי בזה הפרק אמר אמר המששה אשר נכנסו לפרדס המצואר בחגיגה ע"ו והם המה בן זומא וחלישע בן אבויה ובן עזאי ור"ע ואיתא שם בן עזאי הנין ומת בן זומא הנין ונפגע אחר קצן בגניעות ר"ע נכנס בשלם וילא בשלם ילאת צח קול וחמרה שובו בנים שובים חוק מאחר וכאשר שמש כזאת נשק למרשות רעה ע"ש באריכות . ונהנה לכאורה יש להקשות משני מה ולמה באמת לא חגי' עליו התורה שלא יבא לכלל פשות גדול כהובכדי לתקן זאת אמר בענינו משלים אשר מהם יובן הדבר היטב והגם זאת נסן הדבר והוא מה שאמר אדם שיש בו מע"ט וכו' ובאשר נאמר : אין ספקן אותן מסקובן . הוא משפס אשר כבר התבאר לעיל בדברי החסיד ז"ל במד"ג מכיין שהיטוד אשר בנה עליו הוא טוב וחוק ע"כ יניחו האל בלדקותיו וירחם עליו ע"ש : ואדם שאין בו מע"ט כו' . גם כאן הי"פ שאין בו מע"ט שלא היה כוונה בהחלה לקבל על עצמו כל הדברים של תורה ולקיימן ורק ולמד תורה וכלומר שלמד תורה רק בשביל ידיעת הדברים לבר שהרי היא חכמה מפיארה והוא הנקרא חכמתו מדבסה ממעשיו ואע"פ שבושה אח"כ כל מה שידע מלימודו הכל הולך אל הכונה ולא ישיעוהו מן החיים ללאת מתוך ההפיכה ככ"ל בדברי החסיד ז"ל וע"כ לא אמר בהיפוך אדם שלמד תורה הרבה ואין בו מע"ט דהוה משמע דאף אמר שלמד אין בו מע"ט כי לא עשה זימיו מע"ט בשופל כלל ובאמת אינו כן ועוד מי הוא זה אשר לא יעשה מע"ט כלל זימיו ובפרט בעל תורה כי אפילו שושני ישראל מלאים מנות כרימון : ולמד תורה הרבה . כל"ל לדעתיו וכמו באיך שלשה י"שלים

פרק כ"ד (א) על גבי אבנים

כי כחלל בנפשו דפוסין
שהיה כתוב גם כן במלך האדם שיש בו
מעט על גבי לבנים וכמו שהיה בפנים . ע"כ הראו שהנפשו
העיקרית היא ע"ג לבנים דחליק אינו מוכן הנ"מ בהמשל וכן

משלים אשר אמר ח"כ וכלמה רכושא חמי לאשמושיין ש"כ לא
אגני עליו הסודה הגם שלמד הרבה כי הכל הולך אל הסודה וכמו
בסוף פרק כ"ג צ"ל הכחוב גדוד דברים לא יחדל פשע ע"כ :
הה"א אדם . ל"ל הגם שכבר אמר המשל על זה אמר טור ג' משלים

על זה משום דמכורח במגינה פש
דארבעה נכנסו לפדריים ולא חירע
לפום אחד מהם כפי אשר חירע לו
כנגד זה אמר ד' משלים על מה ולמה
חירע לו כן חבל הכל בקנה אחד
עולה וכו' דאיתא במגינה פש אחד
מאי זמר יוני לא פסק משומי' אמרו
עליו על אחד שכשעה שהיה פומר
מבמה"ד הרבה פשרי לדוקין נטרין
לו מחיקי ע"כ ושרש"י אמר מאי מ"ת
בא לידי כך ולא הגין עליו הורמו
זמר יוני לא פסק משומי' והוי ליה
להניח בשביל חורבן הבית דכתיב
בשיר לא יפתו יין נטרין לו מחיקי
קודם שהפקיר עלונו להרבות רעה
חלמה עיגא הוות בלגו פל"ל דש"י
וע"פ מ"ש יהיה מכון עם הסביע
דבא ש"כ הים לומד גם פשרי
הדוקים כי מפני שלא היה לומד
רק לדרישת הדברים בלבד ע"כ היה
שוב לו הורמו הקדושה והתמימה
ודברי חז"ל ומכמות החיטוב היינו
פשרי הדוקים מש"כ מי בלומד
ע"מ להזכר ולפשות והוא מפני
שיראת מעשו קדמת למכתרו איך
ימלא לבו לגשם לדברים האלה
לבנות הזמן בהם כי זאת נודתי אשר
לא ימלא בהם הדך אשר ילך בה
והתעשה אשר יעשה אותה האדם
וחי בהם : לשיד שמה בו . ואלל
אדם שאין בו מעט אמרו לביד
שניטות וכו' וכל דהל"מ הוא שנות
מפני דנעשה צידי אדם כדון ושי
הוא חוק וחינו נימות מפני הנשמים
מש"כ שניטות משמע שממלא נפל
סיד על גבי לבנים וניטות עליהם

שמות (א) על גבי לבנים אפילו יורדים עליו
גשמים מרובים אינם ניטוחים במקומם אדם
שאין בו מעט ולמד תורה הרבה דומה לם ד
שניטוח על גבי לבנים אפילו יורדים עליו מעומ
גשמים מיד ניטוח ונפול . הה"א אדם שיש בו
מעט ולמד תורה הרבה דומה לכום שיש לו
פספוס שכיון שמניה אותו מידו אע"פ שנהפך
על צדו אין נשפך כל מה שיש בו ואדם שאין
בו מעט ולמד תורה הרבה דומה לכום שאין
לו פספוס שכיון שמניה אותו מידו מיד נהפך
על צדו ונשפך כל מה שיש בו . הה"א אדם
שיש בו מעט ולמד תורה הרבה דומה לכום
(ב) שיש לו רמן לבלום ואדם שאין בו מעט
ולמד תורה הרבה דומה לכום שאין לו רמן
לבלום כיון שאדם רוצה לרובנו זורקו בבת
אחת . הה"א הלומד תורה בילדותו דברי
תורה נבלעין בדמיו ויוצאין מפיו מפורשין
הלומד תורה בזקנותו אין ד"ת נבלעין בדמיו
ואינם יוצאין מפיו מפורשין וכן מתלא אומר אם
בנערותך לא הפצתם איך תשיגם בזקנותך .
הה"א קשין ד"ת לקנותן ככלי זהבים ונוחין
לאברן ככלי זכוכית שנאמר (איוב כ"ה) לא
יערכנה זהב וזכוכית (ג) מקיש לזהב ולזכוכית
מה כלי זהב לאחר שנשבר יש לו תקנה (וכת'
כלי זכוכית אין להם תקנה כשנשברו אלא
א"כ חזרון לבריותן ומה אני מקיים והטורחה
כלי פו לומר לך שכל העמל בהן ומקיימן

יש בלמה בנמה דפוסין בהדיא ע"ג
לבנים : ולטובהה נראה לעין הנ"מ
שסיד הטוח ע"ג לבנים מכיון שאין
המים נבלעים בהם אינהמים מלחלמים
אח הסיד ונחיתם היקף משאי"כ על
גבי לבנים מכיון שיורד מעט מים
נבלעים בלבנים ומלחלח וסיד הדק
הטוח עליו נופל מיד ונימו' הגם שלא
כי כל כך מים סיהו נימוחי' הלבני'
בעמקן וזה בא להסופי על המשל
הראשון : (ב) שיש לו רמן לבלום .
הנ"י כן דלא כנ"י שהיה כתוב שיש
לו כלים נאים . כדי שיהא מתע
ההיקף מסיפא : (ג) מקיש לזהב
ולזכוכית מה כלי זהב חבובות
לאחר שנשברו יש להם תקנה אף
ה"ח אע"פ ששרח יש לו תקנה
והטורחה בלי פו לומר לך שכל
העמל בו . והא לך הנ"י מקיש זהב
לזכוכית מה כלי זהב לאחר שנשבר
יש לו תקנה וכל כלי זכוכית אין להם
תקנה כשנשברו אלא א"כ חזרון
לבריותן ומה אני מקיים והטורחה
כלי פו כו' . הנ"י לא שייך כלל ואין
נודך לומר גם ה"י מה אני מקיים
והטורחה כו' לא שייך דמשמע דרק
לפי דרשה זו קשה ליה ומה אני
מקיים הלא גם על נוק הפסוק קשה
מה זה שהפסוק בהטורחה כלי פו
אכוסף ה"י אף ק"ח לתוספת
באור . וכן הוא במגינה ע"ז ועיין
בשפרי

פניו מצחיבות כפו וכל העמל בהן ואינו מקיימן פניו משחירות כזכוכית .
ללמוד

פניו מצחיבות כפו וכל העמל בהן ואינו מקיימן פניו משחירות כזכוכית .
ללמוד

ולא נעשה צידי אדם ככיון וע"כ אינו חוק ונימות ונפול ע"י מיטות גשמים נמי עוד אשר לחלק ולומר שנות משמע שצדין אדם הוא מוכן
לא כביר וע"כ הוא חוק מש"כ שניטות משמע שזה מוכן כביר אשר נעשה וע"כ אינו חוק : סיד ניטוח ונפול . כלומר שניטוח הסיד
משל הלבנים ונפול הכיון מתחת המים וכאשר ב"ח במשל הראשון דחליק ח"י ונפול מיומר הוא : פספוס בו . מלשון פס ידו וכלומר
שיש לו כמו זר סביטות שפשו העליונה וכו' חזרון אחת הכום לטלטלו כשהוא מלא וכיון שמיני אובו מידו הגם שנהפך על לזו אינו נשפך כל
מה שיש בו מכיון שמוטל בסיטות מש"כ אם לא היה הפספוס היה נשפך הכל : הלומד תורה בילדותו . ע"כ היה אומר משלים מפני מה
ולמה חירע לו כן ועתה הולך ומבאר אשר הוא משום לא יוכל לתקן עוד ולהגיע אל מעלות הגדולים הגם שלמדו מאן ולהבא על מה
להזכר ולעשות והוא משום דהלומד תורה בילדותו וכו' ואין לרדך לבאר בפירוש דאירי משמע בהלומד ע"מ להזכר ולעשות כי כבר באר
לנו שכל מה שאירע לו כן הוא רק עבור שלא למד מתחילה ע"מ כן : שנאמר לא יערבנה זהב וזכוכית . ואי כפשוטו קשה מכיון שלא יערבנה
זהב פסיטא שלא יערבנה זכוכית אלא ודאי דה"ק שאין ערך וקלטה איך להדר לחכ"ו ולשמרה והוא מפני שיש בה מדות שיהי להם ומדות
שמה לזכוכית והוא שקשה לקנותה כזהב ונחה לאברה ככלי זכוכית : מקיש לזהב ולזכוכית מה בו : כן הגיה הגר"א וכלומר רקאי
חלחלעלה ואלתמשה ומדמקיש לזהב ולזכוכית מוכח דקשה לקנותה ככלי זהב ונחה לאברה ככלי זכוכית : ועוד נשמע מדמקיש לזהב
ולזכוכית מה כלי זהב כו' וכאשר אמר הוא דממה מיני עבירות יש קלים וממורים וכמו אם עבר על מצות עשה ועשה השונה אינו
זו משם עוד שמומלן לו מיד מש"כ אם עבר על מצות לא תעשה צריך לתקן את אשר עוית בפענית ובסינופיס אמרים וכמו עבירות
שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר ועבירות שבין אדם לחבירו עד שירצה את חבירו ועל כסוה פרוטה יולך אחריי אף למדי וע"כ נמשלה
הטורה לזהב ולזכוכית כי עבירות קלות ומה שבין אדם למקום בקל יכול לתקן את אשר עוית ככלי זהב שלאחר שנשבר יש לו תקנה בקל
ודברו בבאן בלשון תורה וכל מקום שנאמר אחר הוא טמון ויכול לתקן תיקף ומיד בקל מש"כ עבירות המוכרות ומה שבין אדם לחבירו שאינו
יכול לתקן עד שירצה את חבירו ועל כסוה פרוטה יולך אחריי אף למדי זה שיהי לכלי זכוכית שאין להם תקנה כשנשברו אלא א"כ חזרון לבריותן
ומה כלי זכוכית כו' . כנ"ל לפי הענין ויש לישב גם כ"י וכל כלי זכוכית משום דכלי זהב אם נשברו יכולין לתקן בקל היינו אם נשברו לבנים
או לשלשה חסיכות מש"כ אם נשברו להרבה חסיכות אי אפשר לתקנם בקל ולריכוס גם כן להתיבם ולעשותם מחדש מש"כ כלי זכוכית אף אם
נשברה מעט אי אפשר לתקנם בשום אופן אלא אם כן חזר לבריותן ומה דלא מסיק בבאן אף כך ד"ה כי הוא מוכן ממילא : ומה אני מקיים
והטורחה כלי פו . דהוא בסוף הכתוב הנ"ל ולפי דרשות אלו לא שייך האי והטורחה כלי פו ולכאורה קשה דהרי במגינה פש איתא שכל אחד
אח ר"מ לאחר שיבא למרבוה רעה מאי דכתיב לא יערבנה זהב וזכוכית וכו' א"ל אלו ר"מ שקשים לקנותן ככלי זהב וכו' וטמון להבדן ככלי
זכוכית א"ל האלהים אפילו ככלי חרס אבל ר"מ רבך לא כך אמר אלא מה כלי זהב וכלי זכוכית הללו חשי"פ כשנשברו יש להן תקנה כך ת"ח
פספוס יש לו תקנה וכו' דגם מבואר שדרשת שקשים ד"ת לקנותן וכו' הוא דרשת ר"מ ודרשה מקיש לזהב ולזכוכית מה כלי זהב כו' הוא דרשת
ר"מ ובאן נאמרו אלו הדברים על שמו של אלישע וכיומר המוה לפי נוסח"ג מקיש לזהב ולזכוכית מה כלי זהב וזכוכית לאחר שנשברו יש להן

הקנה אף ח"ח אע"פ שפרת יש לו חקנה ותמורתה כלי פז כו' אשר נראה שהגיה כן מסוניה דחנינה שם ואם כן על מה ולמה לא הגיה ג"כ אלו הדרשות ע"פ ר"מ ור"ע כמבואר שם וטוד חמ"י נשגבה בעיני דהלא שם בדרשת ר"מ נמי מבואר ביאור על ותמורתה כלי פז והוא מה שאמר שם אלו ד"ה שקדים לקטוחן ככלי זהב ופז ולא הגיה בזה כלום וג"ל שקטרו כאן במקום שהיה להם להאריך והיה בכאן ה"א קשין ד"ה כו' כלומר שאלישע היה אומר לפי דרשת רז"ל שקשין לקטוח כו' מכחו לא יערכנה זהב וזכוכית כו' והוא דרשת ר"מ ולפי דרשת ר"ע בכתוב זה מקיש לזהב ולזכוכית מה כלי זהב לאחר שגשבר יש לו חקנה ומה כלי זכוכית אין להן חקנה כשגשברו אלא ח"כ חורין לברייתן והגם דלר"ע שם נאמר בקיטור מקיש לזהב ולזכוכית מה כלי זהב וזכוכית לאחר שגשברו יש להן חקנה אף ס"ח כו' בודאי שקלר ר"ע במקום שהיה לו להאריך אבל זה הוא בודאי חובן כוונתו דאלישע קשה על מה ולמה היה לריך הכתוב להקיש לאלו שני הדברים ולא די להקיש לרבר אחד מהם ולכן ביאר אלישע דחובן כוונת ר"ע הוא משום דיש כמה מיני טבירות קלים ותמורים וכמ"ל ורק דזה קשה לפי דרשת רז"ל הג"ל מאי ותמורתה כלי

בספרי ב"א : (ד) כל המעשה את חבירו לעשות מצוה מעלה עליו הבהוב כאלו עשה הוא בגופו כל השוכח ד"א מסשנתו מעלה עליו הבהוב כאלו מתחייב בגופו שואמר רק השמר לך ושמור נפשך מאד מן תשכח את הדברים אשר ראי עיניך למה והדבר חסד למלך כו' מה דאיתא בנזמחתו כל המעשה כו' הוא ה"ל שבספרי הש"ס וטמחא הישינה הבחתי בספרי ב"א : ומה שהוסיף כל השוכח דבר אחד ממעשניו כו' והכתוב רק השמר לך כו' דאלישע אין שייכות כלל לומר משל למי"ד כיון שאינו מוזכר מקודם הד"ב הוא הנמשל אך ל"ע למאי הביאו עוד הפעם אחר המשל הכתוב רק השמר לך כו' והכתוב השני כי לא דבר רק כו' : אם לא שדפס בספיק מניי וטוד ל"ע הלא הוא כל השוכח דבר אחד כו' הוא דברי רבי דוסתאי כרבי ינאי משום ר"מ במשנה ט' פרק ג' דאבות :

ללמוד תורה בעשרים שנה ולשכוח בשתי שנים כיצד ישוב ששה חדשים ואינו חוזר לאחוריו נמצא אומר על ממה פהור ועל טהור ממה שנים עשר חדשים ולא חוזר לאחוריו נמצא מחליף הבטים זה בזה : י"ח חדשים ולא חוזר לאחוריו נמצא משבח ראשי מסכתותיו כ"ד חדשים ולא חוזר לאחוריו נמצא משבח ראשי פרקיו : ומתוך שאומר על טהור ממה ועל ממה טהור ומחליף הבטים בהבטים ומשבח ראשי מסכתותיו וראשי פרקיו סוף שיושב ורומם ועליו אמר שלמה (משלי כ"ה) על שדה איש עצל עברתי ועל כרם אדם חסר לב ודונה עלה כלו קמשונים בסו פניו חדולים וגדר אבניו גהרסה וכיון שנפל כותלו של כרם מיד הרב כל הברם כולו : הה"א (ד) כל המעשה את חבירו לעשות מצוה מעלה עליו הבהוב כאלו עשה הוא בגופו משל למה הדיבר דומה למלך בשר ודם שצד צפור ונתנו לאחד מעבדיו ואמר לו הוי זהו בצפור זה שאם אתה נזהר בו טוב ואם לאו אני נוטל נשמתך תחתיו כך אמר הקב"ה לישראל ד"ת שנתתי לכם אם אתם משמרים אותה טוב ואם לאו אני נוטל נפשכם תחתיה

מליק פרק כ"ד

פז דמסיק בכתוב ולא יוחא לו לפרש כר"מ שהבחי דא"כ הכי הוי לי' לכתוב לא יערכנה זהב וכלי פז באין לדרשא אחר וטוד מאי ותמורתה וטוד דלמאי לריך להקיש לענין זה לזהב ולפז ולא די להקיש לרבר אחד מהם ונמצא שב"פ דבין לדרשת ר"מ ובין לדרשת ר"ע הוא ותמורתה כלי פז אין לו ביאור נכון ומיותר הוא לכאורה ע"כ ביאר אלישע ז"ל הוא ותמורתה כלי פז בדרך אשר יוחא לשני הדרשות של רז"ל והוא מאי דמסיק לומר לך כל הפעל בהן ומקיימן כו' וא"כ הוא ותמורתה קאי אדלמעלה ואדלמטה וכלומר שהמרתן של ד"ה או שמחירות ככלי זכוכית והיינו אם אינו מקיימן או שמלכויות כפז והיינו אם מקיימן וע"כ מוכרח לכתוב תי' ותמורתה בין תי' זכוכית ובין תי' וכלי פז : בעשרים שנה : נראה לי דכן היה אלא באמת אחר שילא לפרוט רעה ולכן אמר כן וללמדנו כח דרך מוסר שגיה נזהרים מליך בדרכיו ומלמדות כמעשו רק אדרבה ללמוד פ"מ להזהר ולעשות ולקיים לא ימוש ספר התורה הזה מסוף והגיה בו יומם ויליל והיינו לחזור תמידין כסדרן על השמועות שלמד ואלישע בודאי יסבה איתן כאשר חילש לו וטעם יענש וכדמסיק לקמן במשל : הה"א כל המעשה את חבירו כו' : כן הוא בגוה"ג וכן הוא בסנהדרין ל"ט ויש לקיים גם נוי ברוחק והוא כל הפעולה מניה בחבירו על דרך זה וכלומר בזה שחבירו עושה המטה על ידו נחשב לו כאלו הוא העושה המטה בגופו : מעלה עליו הכתוב : הוא הכתוב בעלמנו שהביאו לקמן במשל וכאשר אנכר לקמן וע"כ לא הביאו ככאן שום פסוק אבל בחלק שם יליף רבי אבוב זה מדכתיב ומסך אשר הכיח בו את היאור וכי משה הכה את היאור והלא אהרן הכהו אלא לומר לך כל המעשה כו' : משל למה"ד : זה המשל קאי על שלפניו ועל שלפני פניו והוא מה שאמר שאם אינו חוזר לאחוריו סוף שמשכה הלמודו וענוש יענש כפי שמבואר במשל וח"ו שאין לו הרופה אם לא יעשה את חבירו לפשות מלוח כי גם זה נלמד מעיני דכל המעשה את חבירו וכו' וכלומר כמו שהמלך ב"ו נתן את הלמוד לאחד מעבדיו כך ממ"ה הקב"ה נתן את התורה הקדושה והסודרה לבני אחד בארץ המה כל ישראל חבירים ועשאן כלם כאיש אחד להיות ערביין זה בזה והו דמיית ראי' להמשל זה משני כתובים רק השמר לך וגו' דברים ד' וכי לא דבר רק הוא מקם כו' שם ל"ג ובהכתוב הראשון מדבר הכל בלשון יסיד ובכתוב האחרון מדבר בלשון רבים וקאי הכל על התורה כמבואר שם אלא ודאי דאלו הרבים נחשבים לאחד ואחד יוכל להכריע במעשיו הן לקב זכות הן לקב חובה וא"כ הסנדה גומנת דהמעשה את חבירו לעשות מצוה מעלה עליו כאלו עשה בעלמנו והגם דמן הכתובים שהביאו לראי' ומן המשל מבואר לכאורה דאיידי לענין המחתיא את חבירו מים מכלל לא אהה שומע הן ואיזה מדה מרובה הוי אומר מרת הטוב והיינו אם מעשה את חבירו לעשות מצוה דכ"כ הוא' שנוטל שכר כאלו עשה בעלמנו והגם דמן הכתובים שהביאו לכאורה משמע דיקראל ערביין זה בזה בכל גוונא ונעשית זה עבור זה הגם שלא חטא על ידו וכן בהיך בסדר הטוב מ"מ אין לפרש הכתובים רק ע"ד זה והיינו אם מחתיא את חבירו ובהיך אם מעשה את חבירו לעשות מצוה דהא אין הקב"ה בא בערוניא עם בריותין ולא עבד קוב"ה דינא בלא דינא להיות טוביה טעם ויגוד מינגד ונראה לי שכל דברי זה הפרק אמר לאחר שילא להרבות רעה ומפני ששמע בה קול טובים בנים טובים הוץ מאחר ואשפ"כ הוכיח את עם הארץ במסר השכל ולרע ככל דבריו אלו שבוה הפרק ובכרי להיום נזהרים מליך בדרכיו עוד ורק אדרבה לילך מעתה ועד עולם בדרכי יראת ה' הוא חולרו להקדיש יראת חסדו קודם לחכמתו וללמוד פ"מ להזהר ולעשות ולהתנהג בכל הדרך הטוב אשר יעשה אותה האדם וחי בזה ואז ייהי מן המזכים את הרבים אשר זכות הרבים תלוי בו והוא כאלו עשה הוא בעלמנו בגופו וכל כוונתו היחה רלוי' בזה לטוב לעלמא דחיי והגם שכבר ניתן רשות למלך שמי"ט למימחא זכותא דאחר וכמבואר בחגיגה שם זה אינו אלא וכוונתו שיעשה הוא בעלמנו כפועל כפיו ממש מה שאין כן כהאי גוונא דבאמת הוא זכותא דאחרינא דהרי המה טעו הדברים כפועל ממש ולא הוא ואי אפשר למימחא זכותא דאחרינא וא"כ יהיה זכות הרבים תלוי בו ובודאי שגם המה ימליטו בעדו טוב בכדי להביאו לחיי פוהיב והנה כאשר פתר לו כן היה באמת שהביאו תלמידיו לחיי הטוב"ב וכמבואר בחגיגה שם והגם יש עוד לבאר ולרמז כל זה בכתובים שהביאו לראיה שבאם חיי שאיבד את נפשו שיש לו חקנה ע"י שיטעה את חבירו לפשות מלוח ומפני שביאר לנו מקודם בדרך מוסר השכל מפני מה אירע לו כך ושכח אין לו חקנה ושכח שכה תלמודו ואיבד את נפשו וכאשר יי' מבואר במשל ואם לאו אני נוטל את נפשכם תחתיה ולזה אמר כל המעשה את חבירו כו' לומר שזהו תקנתו ולזה הביא ראייה מאלו שני הכתובים שבאחד נאמר ושמור נפשך מאד מן תשכח את הדברים אשר ראי עיניך למה והדבר חסד למלך כו' ופי' אם השכח האבד נפשו מדנאמר בכתוב השני כי הוא חייב לומר שאם השמר התורה תמי נפשו מכלל שכח הראשון פי' שאבד את נפשו והנה הכתוב השני כי לא דבר רק הוא מכס טי' לא שייך לכאורה וכך היה ז"ל כי לא דברים רקים הם מכס כי הם חייבם וכמבואר בכתוב מקודם שם ויאמר אליהם שימו לבבכם לכל הדברים האלה כו' לשמור ולפשות את כל דברי התורה הזאת ועכ"פ תי' הוא שבכתוב זה שני פעמים לא שייך כלל דהיה ז"ל היא בלשון נקיבה באה שקאי על התורה אלא פ"כ שזה בעלמנו

בא

פרק כה (א) הימנו סימן יפה לו . מוחק ה' בשעת מיתה
 דבדאי הוא סימן יפה ה' בעודו
 בחיים חיימו . וכמ"ס ר' חנינא בן דוסא בפרק ג' דאבות כל
 שרות הבריות נוחה היטב רוח המקום נוחה הימנו והגיה לוחן
 מינות אלל פניו זקופות למעלה .
 דכתס ודאי הפי רק בשעת מיתה
 דומיא דליק נתן סיניו כבי"א כו'
 זכן הוא בכחכות ק"ג : (ב) עמוד
 הימיני נר כו' הגי' הימיני במקום
 הנכונה מסוגיא דכרכות כ"ח . ונאמת
 לא יתואר הסנת של עמוד הגבוה
 משא"כ עמוד הימיני הוא ע"ס הכי
 עמודים עשה שלמה לבית המקדש
 והימן הוא חשוב יותר וע"כ נחא
 בלתי הגיה ג"כ נר ישראל ולהפך
 הסדר כמו שהוא שם כיון שאין שום
 נ"ת

כא הכחוז לאשמועינן שזאם היו לא שמר לעשות את כל דברי
 החורה ושכח אותה ואיבד את נפשו וכמו שאירע לו כתיב רשות
 למע"ט למימחק זכותה דאמר ושמע בם קול שובו בניס שובנים
 תן מאמר וא"כ נאמר רק בלא שום זכות כלל עדיין יש לו חקנה
 פ"י שיטעה את חביריו לפשות מנות
 וזהו פ"י הכתוב כי לא דבר רק הוא
 מכס וקאי על האדם שלא יהא דבר
 ריק מתחת שיקבל שכר מכס כלומר
 ממעשיכס שהטעם אחס ובאופן כי
 הוא חייבם כלומר שהוא יגרום לכס
 חייבם והיינו שיהא הוא המעשה
 אחכס לעשות המלות כי המעשה
 את חבירו לפשות מלוב נחשכ לו
 כאלו עשה הוא בגופו וגם אי אפשר
 למימחק אלו הזכות כאשר מלפניס
 גליתי :

**שנאמר (דברים ד') רק השמר לך ושמוד
 נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו
 עיניך (שם ל"ג) כי לא דבר רק הוא מכס כי
 הוא חייבם :**

הרחן ערך ארישע

פרק כה בן עזאי אומר כל שדעתו נוחה
 בפני חבמתו סימן יפה הוא
 לו ושאיין דעתו נוחה מפני חבמתו סימן רע
 הוא לו . כל שדעתו נוחה בפני יצרו סימן יפה
 לו ושאיין דעתו נוחה בפני יצרו סימן רע לו
 כל שרוח חכמים נוחה (א) הימנו בשעת מיתה סימן יפה לו שאין רוח חכמים
 נוחה הימנו סימן רע לו כל שפניו זקופות למעלה סימן יפה לו וכל שפניו
 כבושות למטה סימן רע לו נתן עיניו בבני אדם סימן יפה לו לא נתן עיניו
 בבני אדם סימן רע לו כל שפניו מצהיבות סימן יפה לו כל שפניו משחורות
 סימן רע לו בשעת פטירתו של ריב"ז היה מגביה קולו ובוכה אמרו לו תלמידיו
 רבי (ב) עמוד הגבוה נר עולם פטיש החוקי מפני מה אחה בוכה האמר להם
 וכי פני מלך בשר ודם אני הולך להקביל שאם יבעוס עלי אין בעסו אלא
 בעולם הזה ואם אוסרני אין אסורי עולם ואם ממותני אין מיתהי אלא
 בעולם הזה ועוד שאני יכול לפייסו בדברים ולשחרו בממון הא אני הולך

מליק פרק כ"ד
פרק כה בן עזאי אומר כל שדעתו
 כו' . אפשר לפרש
 ע"פ מה דאמרו רז"ל הוי לורבא
 מרבנן דרמח לורייתא הוא דארמחי
 ביה גס מליני שבין שבא אדם לכלל
 כעס בא לכלל טעוה והכרה החמירו
 רז"ל בזה הרבד עד שאמרו כל
 הכועס אפילו שכינה אינה חשובה
 כנגדו ולזה אמרו כאקבל שדעתו נוחה
 מפני חבמתו וכלומ' הנס שנאמת הוא
 מכס במחמת החורה ואפי' הכי דעתו

נוחה וליט טעם בודאי סימן יפה הוא לו ולהיפך סימן רע משעס דנארתו וע"ד זה נוכל לפרש ג"כ כל שדעתו נוחה מפני יצרו וכלומר הגס
 שיצרו מביחו לכסום ואשילו הכי דעתו נוחה וליט טעם סימן יפה לו ולהיפך סימן רע לו שמביחו לכלל טעות ולשאר עבירות ואפשר
 לבאר עוד בע"א והוא השיקר לדפתי דהוי מפני חבמתו כמו לפני חבמתו וכלומר שגס מקודם כשהי' חכס במחמת החורה היה דעתו
 נוחה וזהו לטע ומפני סימן יפה לו וכמו דפניו אלל ר"ע כהכות ס"ב דלהכי נאמר לו ברח"י דכן כלבא שבוש בלופן שילך לבי דבן הכחתי
 בספרי כ"א לעיל דפרק שני ועיין שם מ"סנוט"ד זה נוכל ג"כ לבאר כל שדעתו נוחה מפני יצרו והייט מקודם שבא פליו חכמות היר ונאמר
 אמרו רז"ל יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומקדס להחיותו והוא מכי"ג שנה ואילך כי עד אוהו זמן לקטן יהא ויין לו שום טוע ומחנגד
 שלא לילך בדרכיו משא"כ אחר י"ג שנה יצו טוב מוגע ומוחה את האדם מליך ע"ד כדרכיו וכמו שכתבאר לעיל בפרק ע"ו או כפשוטו מפני
 יצרו מקודם שטול אללו יל"ט והוא חשוב דהוי לטע ומפני חף מקודם שנעשה בר מלוח בודאי סימן יפה לו ג"כ על להבא כי ההרגל
 נעשה טעב וגם כי יזקין לא יסור ממנה ואפשר עוד לבאר כל שדעתו נוחה מפני חבמתו ע"ד אשר הכחתי בספרי כ"א בפרק י"ד בשם
 הר"י לירמא ז"ל כי טעבו ומזנו של ר"ס היה טעב אל החטא ורק שהוא היה מגדל שכלו על חומרו והיה טובש את יצרו ומעולה ר"ס מר"י
 הכהן ע"ס ופ"י ה"ס מפני חבמתו מה שדעתו נוחה הוא רק מפני רוב חבמתו כי טובש את יצרו במלחמתה של תורה והגם שטעבו ומזנו
 נוסה אל החטא בודאי סימן יפה הוא לו ומשא"כ אם אינו מגדל שכלו על חומרו לכבוש את יצרו במלחמתה של תורה סימן רע לו וכה"ג
 נוכל לבאר ג"כ מפני יצרו והייט את טובש את יצרו הרע מחמת מלחמתו של יצרו הטוב : שרות חכמים נוחה הימנו בשעת מיתה . פ"ד
 שאמרו רז"ל אל האמן בעלמך עד יום מותך פהרי יוחנן כה"ג שמש ככהונה גדולה שמונים שנה ולכבוף נעשה לרוק משא"כ אם רוח חכמים
 נוחה הימנו בשעת מיתה בודאי סימן יפה לו שטחל פוה"ב ואתה רע שכל מה שמבואר מחאן ולהלן עד בשעת פטירתו של ריב"ז החמן
 כפירושן דאירי הכל בשעת מיתה וקאי על כל הדברים שיחשוב עוד : זקופות למעלה : מפני שבין לזריק ובין לרשע מראין לו פני
 כשכינה קודם מוחו וכאשר אביא לך לקמן כסס מדרש אומר טוב ומכיון שאינו מפחד מאימת השכינה הקדושה ואדרבה פניו זקופות למעלה
 בודאי שהוא סימן טוב אשר נאמתו שליח לפולכה שם השכינה הקדושה אל מקום אשר חולכב משש משא"כ אם פניו כבושות למטה מאימת
 השכינה סימן רע לו כי רוחו ונשמתו פליו טחבל עוד יש לבאר ט"פ מה דליהא שאלל רשע נחראח מלחך המות מלא טינים משא"כ אלל
 לריק פ"כ מחפחד הרשע ופניו כבושות למטה והוא הטעם בעלמא את נתן עיניו ככני אדם סימן יפה לו כי מסהמא חין לו שום מורא ופחד
 משא"כ אם לא נתן עיניו ככני אדם רק כבוהל סימן רע לו כי מסהמא הוא מחמת מורא ופחד וטעם שהוא מחכיים מבני האדם העומרים
 אללו דסובר שגס החה רוחים מה שהוא רואה וא"כ יודעים בבירור אשר הוא רשע למות או שזממים מה שאומרים לו באותה שעה שרואה
 פני השכינה וכאשר אביא לך לקמן וע"כ מחכיים מלך והופך פניו מנ"א : פניו מצהיבות . הוא מוהר פני השכינה וממה שאומרים לו
 בלעוו ששה משא"כ אם פניו משחירות הוא מאימת השכינה וממה שאומרים לו בלוחו ששה ומאימת מלחך המות : בשעת פטירתו . לאו
 דוקא אלל בלוחו יום כי מה הי' לו לככות בשעת פטירתו אחרי שבא אללו חזקיהו מלך יהודה להקביל פניו וללוחו וכמבואר לקמן וכן משמע
 בצרכות כ"ח דליהא שם כשחלה ריב"ז נכנסו חלמידיו לבקרו כו' ולא נאמר שם בשעת פטירתו עד לכבוף שאמר להם הביטו כשא לחזקיהו
 מלך יהודה שבא ועוד דהלל הוא בעלמא אמר לקמן מה מתוך הכבי' סימן רע לו ע"כ נראה כמ"ס דבשעת פטירתו פ"י ביום מיתתו אלל היה
 כמה שטוח קודם מיתה ואנב דאמר לעיל כל שרות חכמים נוחה הימנו בשעת מיתה חייטו בכלן כל אלה לדוגמא שכגון אלו רוח חכמים
 נוחה הימנו בשעת מיתה : היה כנבי' קולו ובוכה . ולא אמר שחם היה בוכה להורות לנו שבטונת לבו טעם בן וכדרי שישאלו אוהו על
 זה וילתדס בזה הדרך אשר ישעה אותה האדם וחי כהס וע"כ היה מנבי' קולו וכן אפשר לדקדק בצרכות שם דשם איחא נכנסו חלמידיו
 לבקרו כיון שראה אותם התחיל לבכות וכו' וכלומר שהתחיל להנבי' קולו ולככות ככדי שיפגעו החלמידים ושאלו לו על כך וכן מלאחי
 בדברי הטהב כעין יסקב : עמוד הגבוה . מהרש"א בח"א שהוא היה עמוד אוהו הדור שהגיל כמה לדיקים בחורבן של אספסייטוס
 סי' נר פולס במטות כמ"ס כי נר תנוה ותורה אור פקיס החוק בתורה כמ"ס וכפטיש יפולך בלע ע"כ והנה הנס שההס בגרסא נר
 ישראל ע"ה פ"ה חולי איזכ מהחלמידים אמרו בלבן רשע ואיזכ אמרו בלבן דכאן ומה גס שמשמעת אחת לשתי הלשונס :
 הא איני הולך להקביל . איחא במדרש שומר טוב בההלים כ"כ דבשעת מיתהו של אדם מראין לו פני השכינה אחד לריק ואחד רשע אלל
 שהרשעים אמרו בהקב"ה מראין להם פני השכינה ואומרים להם בואו וראו פני המלך שהייתם מורדים בו בעתיד ליפדע מכס וללדיקים
 אומרים להם בואו וראו פני המלך שאהם כוזבים אוהו שהוא עמיד ליתן שכרם ע"כ ועל אוהו שעה אמר ריב"ז הא איני הולך להקביל :
 כעס

וזה העצם בעלמנו אם זה מהוך השחוק ולהיפך אם זה מהוך עלצוה או מהוך הנכחי' סימן רע לו כי ש"מ שיש לו לבכות ולהיעלצ בלחמ מפני הדברים אשר דואה וסומע בהיה שפה : בע"ש סימן יפה לו . כי חפילו רשעים שמכזר בגיגנס יולאים לתירות בשביל השנה ופשיטת אשר לא יוליכו איהו טחה לניהיגם משח"כ במולאי שבת סימן רע לו כי או יסובו רשעים לשאלה : בערב יח"ב סימן רע לו . מפני שלא המתו לו יום אחד בכדי שיתכפרו עונותיו משח"כ במולאי יח"כ סימן יפה לו שיה"כ מכפר על לשעבר ומיתה ממרקת וסוב לא חסא עדין ומסוס אל העמוד בדג רע מהפך

כאן הסדר ומסיים בסימן יפה לו : בשחלה ר"א . הביאו גם זה ככאן על דברי בן עזאי דלפיל כל שרות חכמים נוסה הימנו בשעת מיתה סימן יפה לו ולדוגמא בעלמא הביאו שעת מיתתו של ריב"ז ושל ר"א ועוד אבב אשר אמר ריב"ז מה בע"ש סימן יפה לו הביאו מעשה של ר"א ככאן כי אופו היום ע"ש היה : והוא יושב בחוך חדרו . כן הגי' הגר"א וגי'א והוא יושב בקיטוף וקוהא בסנהדרין ס"ח ופרש"י קיטוף חרבעה עמודים וכלס פרוסה עליהם כדלמדין בסוכה עכ"ל : לחלוץ הפלין שלו . של ר"א אביו דקסבר שבת לאו זמן תפלין הוא ואסור להניחן שמה ישבת וילא בהם לרשות הרבים . רש"י סס : והיה בוכה ויצא הורקטוס בו . כלומר הורקטוס היה בוכה וילא בכייתו ואמר לחכמים כו' ומפני שראה את אביו מולה ונדמה לו שנטרפה דעתו של אביו ע"כ היה בוכה גם כשהיה חלל אביו במדרו ובכיתו יל"א ואמר לחכמים . גם אבשר לפרש האי והיה בוכה על ר"א ומה שלא נאמר מקודם והוא יושב בחוך חדרו והיה בוכה היינו משום דכאמת מה היה לו לאותו לדיק לבכות ולא היה בוכה כג"ג רק בשביל הורקטוס בנו אשר נכנס לתלין תפילין והגיה הדלקת הגר וכדמסיק כאן לקמן ובמדרש הנעלם בזוהר וירא אחיב לימיני הורקטוס בנו והוי מגלי' ליה עמיקהא ומסתרתי' והוא לא הוי מקבל כדעתי' מיליא דחשיב כמטורף כדעתי' הוה ואפשר דע"כ דכה ר"א והגם דשס

סימן יפה לו במוצאי שבת סימן רע לו מת בערב יום הביפורים סימן רע לו במוצאי יו"כ סימן יפה לו . כשחלה ר' אליעזר אותו יום ע"ש היה נבנסו ר"ע וחבריו לבקרו (ה) הוא יושב בתוך חדרו והם יושבין בטרקלין שלו נכנס הורקטוס בנו לחלוץ תפלין שלו ולא הניחו והיה בוכה ויצא הורקטוס ואמר לחכמים רבותי דומה לי שנטרפה דעתו של אבא אמר לו בני לא דעתי נטרפה אבל דעתך נטרפה שהנתת הדלקת הגר שנתחייבת עליה מיתה לשמים והיית מתעסק בתפלין שאין אתה מתחייב עליהן אלא משום שבות כיון שראו חכמים שדעתו מיושבת עליו נבנסו וישבו לפניו ברחוק ארבע אמות אמרו לו רבי כסת עגולה והכרור והאימום והקמיע ותפלין שנקרעו מרו אמר להן מקבלין טימאה והטבילו אותן כמות שהן והוררו בהן שהן הלכות גדולות שנאמרו למשה בניי והיו שואלין לו במהרות במומאות במקוואות א"ל ר' מהו זה א"ל טמא מהו זה א"ל טהור והיה משיב על טמא טמא ועל טהור טהור ואח"כ אמר ר' אתמה אני על תלמידי הדור שמא יענשו מיתה לשמים א"ל רבי מפני מה א"ל מפני שלא באו ושמשו אותי ואח"כ אמר לעקיב' בן יוסף מפני מה לא באת לפני ושימשת אותי א"ל רבי לא נפניתי א"ל חמה אני עליך אסתמות מיתת עצמך וי"א לא אמר כלום אלא כיון שאמר ר' אלחלמידין כך פיר' נכנס דמו בקרבו א"ל ר' ערבי מיתתי במה"א לעקיבא שלך קשה משלהם (נ"א מכלם) נכנס ר"ע וישב לפניו וא"ל רבי מעתה שנה לי פתח ושנה לו שלש מאות הלכות בבהרת . באיתה שעה הגביה ר'א שתי ורועותיו והגיהן על הזה שלו ואמר . אוי לי על שתי ורועותי אלו שני ספרי תורות שנפטרין מן העולם . שאם יהיו כל הימים דיו וכל קנים קולמסן וכל בני אדם לבלרין אינם יכולים לכתוב כל מה שקריתי ושניתי ומה ששמשתי לחכמים בשיבה (ו) ולא חסרתי מכל אשר שאלו עיני אלא כאדם שטובל אצבעו בים ולא חסרתי מתלמודי . אלא כדי שיבחול המבחול מן השופרת ועוד אני שונה שלש מאות הלכות

זה מחזור סנה הכסוב בעלנו : (ה) והוא יושב בתוך חדרו . דלא כנ"י סה' כסוב ור"י יקבמוך מדרו דהלא חסור לישן בחפלין ועוד דאם היה יקן לא היה נכנס בט לעבר אוחו משנתו ובפירוש משמע כאן שלא הי' יקן חס"כ מר"אמר ולא הגיחו וגם כסנהדרין ס"ח איהא שהיה יושב ומה דלא הגיה ג"כ נהוך הקיטוף כמו שהוא סס משום דלין ג"מ בזה : (ו) ולא חסרתי אלא כאדם שטובל אצבעו בים ולא חסרו ממני הלמידי אלא כדי כו' . הגיה קן משום דכעין זה הוא בסנהדרין סס ומה גם דלגי' אן

לא נאמר דכה ר"א עד לבסוף דחמא הורקטוס דדעתי' דאביו מתישבא פלוי קבל מיניה מאה והמנין והשעה ריין עלאהן כד מסי' לאבני שיש דמהנדבא במיא עלאה דכה ר"א ופסק למימר כו' ע"ש בודאי קארו במקום שהיה להם להאריך ומה שחסרו כאן נלו כאן והכל חמה : דומה לי שנטרפה . וכלומר וקרוב הוא למות שאלו היה דעתו מיישבם היה חולץ תפילין רש"י : מיתה לשמים . היינו סקילה וכן הוא מבוחר בסנהדרין סס : אלא משום שבות . דהמנין הפלין בשבת אין כאן חיסור מלאכה ואפילו יל"א לרשות הרבים ואלו לא היה ר"א חולץ ובודאי לא יל"א לרשות הרבים קרי' לי' חיסור שנות מפני דכל שאסרו חכמים ללאת בו לרשות הרבים אסור ללאת בו לחלץ הוא הדין חפילו יושב במקום אחד חסור הוס' סס : ברחוק ד' אמות . מפני הנידוי שכרכוהו במחלוקת תנורו של עכנאי בבית רש"י : כסה עגולה כו' . עיין בספרי בפרק י"ט סס כחכתי ביהאור הדבר באריכות ולמה שינו הלשון כאן משם : לא נפניתי . כלומר לא הי' לי פנאי לכה מקודם : נכנס רבי עקיבא וישב לפניו . כלומר נכנס ר"ע לישב לפניו מכל הלמידיו בכדי ללמוד ממנו מעשה : בבהרת . בהלכות מרחוץ נעשים רש"י ובמדרש הנעלם חיתא דבני ר"ע ואמר ליה רבי חוליק . לי אורייתא חפהח פומיה ר"א במעשי מרכבה אחא חסא וחחסור להנדיהון אמרו הכימיא ס"מ דלית אגן חויין וכדאין לכך נפקו לפימחא דברא ויפיבו המן הוה מה דהוה ואזל חסא חוליק ליה בבהרת עזה חלת מאה הלכות פשוקות חוליק לי' רי"ז עעמיס דפסוק דסיר הסירים והווח עיניה דר"ע נחתין מיא וחחסור חסא כבדמיתא ע"ש באריכות : ב' ספרי הורות . כלומר שורושויו דומין לבהי ספרי סורות סנגללין וכן הוא מפורש בסנהדרין סס חוי לכס שתי ורועותי סקן כשתי ספרי תורה סנגללין רש"י סס כסנגללין ס"ח והכנס מכוסה כך תתעלם ותתכסה הורה סלכבי כשחמוה לפי שלא שמשוני ולתרו ממני עכ"ל כתב מהרש"א דלכתי הלי הדבר בזרועות שאלת זרוס נאמר בכל מקום על הכח כמו וסס בשר זרושו לך זרוס עס בצורה ור"ל שהיה בכחו ללמד לחמרים תורה אבל לא יל"א מכת אל הפועל ללמד ע"כ : ולא חסרתי כו' . ובסנהדרין סס הגרסא הרבה למדתי והרבה לימדתי הרבי למדתי ולא חסרתי מרבוהי אלא ככלב המלקק מן הים וכו' ע"ש בפירש"י ובמדרש הנעלם חיהא ולא חסרו תלמידי מחכמתי אלא ככחלי בעיניא ואגא מרבותי אלא כמאן דשתי בימא ולא הוי חל"א למיתן עיבותא לרבוהי יסיר מיני' ויש גם כן לכיין דבריהם לפי הנוסחא דכאן וכי הוא זה ולא חסרתי מכל רבותי אשר שאלו עיני ללמוד הורה מהם אלא כאדם שטובל אצבעו בים אשר לא חסר מהמים שבים אלא מעט מועיד אשר לא נוכל לבשר כמה חלקים כאלו יש יתרון בים על המלק הזה כך אין לבשר יתרון חכמת רבותיו על חכמתו וכן אין לבשר יתרון חכמתו על חכמת תלמידיו כי חכמת תלמידיו נגד חכמתו הוא כמו שמתאר המבחול בשופרת בטיבול חמו וזהו אשר אמר כאן ולא חסרתי מתלמודי אלא כדי כו' כלומר מיתרון תלמודי עליהם ואל תמה על שנינו הטמאאות שבסנהדרין חיהא ככלב המלקק מן הים וכוהר חיהא כמאן דשתי בימא ובאן חל"א למיתן עיבותא לרבוהי יסיר מיני' ויש גם כן לכיין דבריהם לפי ע"ש ויש אפשר שאמר כל אלו הלכות והסוגיות סתמו זה על זה וכוהר תבין גם כן דכסנהדרין חיהא . דאמר ועוד אני שונה ג' מאות הלכות בבהרת ולא שאלני אדם בהם דבר מעולם וכאן נאמר שלמד אותם לר"ע וכן הוא בזוהר סס והוא דבר המובן ממילא שלאחר שאמר ר"א לר"ע תמה

ומה אני אם תמות מיהת עתך אמר לו ר"ע טיבך רבי מצהה שנה לי ומה לו ורק שהאניות קטניות ומתו זה על זה : במכשפה לא החיה - כלומר בהלכות מכשפה ואפשר שכל אלו כלכות מרומים המה בכחוב זה לודעי חן : אברהי דבר אחד נתמלא בו - ומהוה ללמוד אוחס ולשפות להראות הלכה למעשה שאין הכיבוד ממש ושיטלין לבשל חזקן : מעול שעל גבי האישם שהו - כלי וכן הוא בסנהדרין ופרטי שבו נחלקים. בהוספתם ובהיות חכמים אחרים כואיל ואינו מחובר מלכה הלכה אומן שההרע יכול לבלקת מעל האיומוס כבר שם כלי עליו וקחא ור"ח מטטר שרדיין

לא ננמרה מלכמו רש"י : א"ל מהור והיה משיב בו - בסנהדרין שם האי ויהי משיב בו אינו חך שם אימא שמקודם שאלו לו על דברים אחרים אשר אפס קלבו מבוחר כחן לעיל בתחלת המעשה וכאן קלרו ואמרו בקיבור והי משיב בו' וכלומר שלא זה בלבד שאלו לו אלא הרבה דברים שאלו ממנו והיה משיב על טמא טמא ועל טהור טהור עד שיזהה נשמתו בטורה על ידי השונה שאלה זו של מעול שעל גבי האימוס ואפשר דבאמת מכיון שהשיב על זה השאלה טהור ושרדיין היה מי ולא יזאהה נשמתו שאל לו עוד שאלות כאלו כדני סומאה וטהרה והשיב על טמא טמא ועל טהור טהור טהור עד שהבין בכירור שהיקף ולא נשמתו שאל לו עוד הפעם של מעול שעל גבי האימוס והשיב לו טהור ויזאהה נשמתו - ומפני שבה הדבר היה נראה לראש"ע להלכה כרבי אליעזר גם כן בחייו וע"כ הי מהדר לשאל אותו בשעת פטירתו דוקא כדני לדפס אם טהור בו אם לאו ולו יקבשו הלכה כמותו וכמ"ס לעיל בפרק י"ט ע"כ ובזוהר שם אימא וכו' שאלין מיני' בההוא כנללא דיכוס עד דנפק נשמתו ואמר טהור:

במכשפה לא תחיה - ויא' ג' אלפים הלבבות ולא שאלני אדם בהם דבר מעולם - חזן מעקיבא בן יוסף שפעם אחד אמר לי רבי למרני אך נוטעים קשואין ואיך עוקרין אותן אמרתי דבר אחד נתמלאו כל השדה קשואין א"ל רבי למרתני נטיעתן למרני עקירתן אמרתי דבר אחד נהכנסו כל הקשואין כלן למקים אחד א"ל ר"א בן עזריה רבי מעול שעל גבי האימוס (מהו) אמר לו (י) טהור והיה משיב על טמא טמא ועל טהור טהור עד שיצאה נשמתו בטהרה - מיד קרע ר"א בן עזריה את בגדיו ובכה ויצא ואמר להבמים רבותי כואו וראו בר"א שטהור הוא (ח) לעולם הבא לפי שיצאה נשמתו בטהרה: לאחר שבת - בא ר"ע (ט) ופצא באריסרטי שבא מקיסרי ללוד מיד קרע את בגדיו ותלש בשעריו והיה דמו שותת ונופל לארץ והיה צועק ובוכה ואומר (י) אללי לי עליך רבי - אללי לי עליך רבי ופורי שהגדת כל הדור יתום - פתח עליו בשורה ואמר אבי

חין שום באור לכאורה : (ו) מהור ויצאה נשמתו בטהרה מוחק סי' והי משיב על טמא טמא ועל טהור טהור עד שיזאהה בו' מבוס דכן הוא בקנהדרין שם : (ח) לעו"הב שיצאה נשמתו בטהרה - מוחק סי' לפי : דמשמע שהוא נמונה טעם על מה שהוא טהור ולא כן הוא רק שמוס נראה שהוא מכבר טהור : (ט) ופצא ארונו שבא מקיסרי - הגי' ארונו במקום באריסרטי מבוס דלא שייך לומר על המס שפא ומדרך הכבוד לומר ארונו : (י) אללי לי עליך רבי אללי לי עליך רבי ופורי - הגי' כן לא כג"י אללי רבי עליך אללי רבי עליך מרי - להיקון הלשון והוסיף הי' לי דהלא באמת הוא נכס לחטו' ויבט אהנו לאחמור וכו' דמסיק בהגתה כל הדור יתום : (יא) ופרשיו שהרבה פעות יש לי ואין לי שולחני לדעתן - הגי' כן מהנהדרין שם - וגי'

אבי רבב ישראל (יא) ופרשיו : פעות יש לך עליו ואין לי שולחנים לדעותן - בן עזאי אומר הוי רץ למצוה קלה (וכו') הה"א אם עשית מצוה אחת ואין אתה דואג מאותה מצוה סוף שהיא גוררת מצות הרבה העובר עבירה אחת ואינו דואג מאותה עבירה סוף שהיא גוררת עבירות הרבה שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה ששכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה - הה"א הפסיק מאילך ויהא שכר להפסקך ואל יפסיקך אחרים ויהא שכר להפסיקם

לפי שיצאה נשמתו בטהרה - מפני שכרפוסו במחלוקת טהור של עכנאי היה לדין לטעם זה ובסנהדרין אימא דהיקף ומיד עמד ר"י על רגליו ואמר הוהר הנדר הנדר וכו' קלרו וכמו חכמיא רש"י : באריסרטי - הוא דרך ומסילה כעוסה ההולכת מעיר לעיר כפרש"י בריס שבת ובעירובין י"ז : שבא מקיסרי ללוד - מזה שהיו נוטעין את ארונו מעיר קבדי ללוד רב"י שם והי' שגא הנחמד כאן קאי על תי' באריסרטי דפירושו דרך ומליו לפעמים דדרך הוא לשון וברוכמו (דברים כ"ח) בדרך חמד ילאו חלק וכו' וכו' מדוייק מאד ומלאו באריסרטי שבא ולא חמד ומלאו שבא באריסרטי : והלש בשערו - כלומר שאלו כשכרו והלש חוהם עס עור בשרו וע"כ לא חמד וחלש את שערו וכזוהר שם אימא כזכ מאני' וכריר כל בשרו והמא נחיה וכו' על דיקני' בו' ע"כ : אללי לי עליך רבי - כמבואר בפנים כן הגיה הגר"א והוא לבון הכתוב בחי"ו' אללי ליהויה וי' ליוכן הוא בארבע ויד' את דכסתי אללי לי וכו' שחומר בקינות לה"כ בקינה המתחלת אם תחלכה נשים כו' ובסנהדרין שם זה אינו ומתו חכמיא דכאן : שהיתה כל הדור יהום - כלומר מתורה כי היה יתרון נחמחו רב מאד על כל הדור ההוא ובדלעיל וכזוהר שם אימא כזכ הוי נוח ובני נפק לבדא ואמר עמיא שמיא חמדו לשמחא ולסיורא דנהירוהא דכוית נהיר יתיר מנהון היא תיהתך : פתח עליו בשורה - כי הו' פושין שורות שורות סביבות המטה להספר רש"י : פעות יש לך עלי כו' - ובסנהדרין אימא כזוה"ל הרבה מעות יש לי ואין לי כו' ופ"כ באמת הגיה כזוה"כ גם כאן כן ולפי הגי' דכאן לכאורה הלבון דחוק מאד אבל נראה לי בדקדוק גדול חמד כן כי רש"י פ"י שם הרבה מעות יש לי היינו הרבה יש לי לכהול ואין לי למו לשחיל ולכאורס קשה דהא אינו דומה המשל להמשל כי השולחני מקבל ג"כ משום מהאחרים הבאים לחלוק פזור המעות שלו והנה ראוים ג"כ לקנות בהם כחורה ולהולאה ניהנו כמו המעות של שולחני משא"כ הבא חמד לא קיבל ר"א מחמו כלום ורק שהוא היה מקבל מר"א את הדין ומה לו לר"א מן השאלה מכיון שכבר היה יודע באמת את הדין לזה חמד בדקדוק גדול מעות יש לך עלי וכלומר הרבה מעות יש לך עבורי שאני נלך להם מאד והייתי משיג אותן מתך בהורח חמד ונדבך חך שאין לי שולחנים אחרים לרשותן מפני שאין משוהך נמלחין אלל שום אדם בעולם כי הרבה חורה למד ר"א מרביותיו ומה שהעלה במטרהו ולא חמדו ממנו הלמיריו רק משע מועיר מאד כדלעיל : למצוה קלה וכו' - כ"ל לרפתי והוא מה שאמר עוד שם במשנה ובזרח מן העבירה ופחה חוזר לדברי ב"ע שבו החיל זה הכרך ולא חמד בה"א מפני דכבר הפסיק בענינים אחרים במעשה דריב"ז ור"ע ולא היה ידעין דקאי על ב"ע : ואין אתה דואג מאותה מצוה - כ"ל וגי' ואין אתה דואג ממנה מאותה מצוה כדלעיל הוא חך למותר גם כשיפא אלל עבירה לא חמדו רק ואינו דואג מאותה עבירה וה"פ ואין אתה דואג כלומר שאין אתה מחמרט חך בלל ואפילו במצוה שיש בה חסרון כיס ואינו דואג כלל על החסרון כיס כוף שהיא גוררת מלות הרבה ולהיפך אם עבר עבירה בלב ונפש חשילה ואינו מחמרט ודואג חך בלב על מה שעבר ועשה סוף שהיא גוררת עבירות הרבה ומסיק העעם בעלמו שמנה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה והיינו כשעוסה מצוה כהקונה גוררת לו שיעשה עוד מצוה אחרת וממילא כגם מצוה האחרת אם ישעה אותה באופן זה יגרוס לו עוד מצוה וכן עד לעולם וכן הוא בעבירה שעושה ואינו מחמרט עליה חך בלב גוררת לו לעשות עוד עבירה וכן עד לעולם חך משום דעדיין קשה לחמי מלך לרוך למצוה קלה ולגרות מן העבירה ולא די' לו בעשייה המטה לתור ובכ"כ ואל חמשה העבירה וככדי לחרץ וזה חמד עוד שכר מצוה כו' והוא ע"פ מה דפי' במד"ס וי"ל ואפשר עוד לכרס מה שאמר ששכר מצוה מצוה להודיע שגם הריעה והעבירה פלמה החשב לו למצוה אחרת והביא ראייה על זה שכר מצוה מצוה וכלומר שאין להכחיש שחם האדם שכר מצוה אחר בדמים יקרים נכרי לקיימה כרי שהיה בידו קיום המצוה פלמה וגם השכר נהנה עליה וזה שאמר שכר מצוה מצוה מצוה שקנה בה המטה היא מצוה אחרת כפ"ס וזהו מלם מצוה דקאמר וכן שכר עבירה עבירה כלומר הדמים שאדם טוכר בהם. את העבירה לעשות כמו אהפן זונה וכיוצא יתשב לעבירה לכה כי אינו דומה הקונה אותה בדמים לעושה אותה בחנם א"כ מינה נפקא שגם הריעה והעבירה פלמה חמשב לו למצוה אחרת כי זה בנוסח וזה במתוט עכ"ל - ולפי זה מדוייק שפיר וסכר עבירה עבירה ובלא דין הוגה בחימה פידורים של שמרי חפלה ועונש עבירה עבירה : הפסיק מעליך וכו' - כלומר שמדלח מעלך לכוב אל' כלל לבנך ולהפסיק מתך מעשיך הרעים ולא תחמין

וגי' אין לה לבן יפה : (יב) נוח להלך על כל העולם כו' .
 הגי' להלך במקום למלך . דאין לו ביאור כלל . ולנוסחתו ה"פ
 נוח סיהיה נע וגד לך מעיר לעיר לשנות מלישב ולשנות
 בפני ב"ח העטופין . בסדין וכו' .
 דממרח מטרח ודמגליח מגליח
 צי דינא רבא ליה פרע מהגבו דחפו
 גונדא ופירסיי מהכסין בסליחות
 ומרלין ענמן כפרושין ואינן פרושין :
 סליק פרק כ"ה

פרק כו (א) אומר שחוק וקלות
 ראש כו'
 כמבואר בפנים היא הנ"ל שבספרי
 ה"ס וכן הוא במשנה מסדר רבי
 וגי' רע"א סייג לכבוד שחוק סייג
 לחכמה שהיקה סייג לגדרים פרישות
 סייג לטהרה קדושה סייג לענוה
 יראת הטא לא יתכן שפירי: (ב) בנדרי'
 שסופך למעול בשבועות - הגי'
 כן מסוגיא גדרים כ' דכן איתא פס
 אל התי רגיל בנדריים שסופך למעול
 בשבועות - ומה דלא הגיה ג"כ אלל
 כהן שסופך להאכילך תרומה כמו
 שהוא פס' אל התי רגיל לאכול אלל
 כהן ע"ה שסופך להאכילך תרומה
 דאפשר לחלק דהתם אמר אל התי
 רגיל דמשמע הרבה פעמים וע"כ
 בודאי לסוף יאכילנו תרומה אלל
 הכא מזהיר אל האלל אפילו פ"ח
 להכי קאמר שמא כו' (או אפשר שהוא
 ז"ל מפרש אל הפרוץ מלשון ופורץ
 גדר כו' דהיינו שלא יעבור על גדרים שבודאי כמו כן יעבור על
 שבועות שבבירה גוררת עבירה וזה חמור עוד יותר) : (ג) ואל
 תאכל מן העבודה שסופך לאכול מן הציקנין ואל תבא כו' - הגי'
 ליקניס במקום קניס דאין לו ביאור ולנוסחתו יבואר ע"פ מה דאמר
 ר' פנחס בן יאיר (חולין ז') הטעם על שלא בלע מימיו על פרושה
 שאינו שלו לפי שישאל קדושים הם יס שיש לו ואינו
 רולה כו' וכתוב אל תלחם לחם רע עין ואל תחאו למטעמותיו
 כי כמו שער בנפשו כן הוא אכול ושהה יאמר לך ולכו כל עמך כו'
 וזה שאמר אל תאכל מן העבודה הייע מעבודה אחרים שסופך
 לאכול

תמתינ עד שיפסיקון אחרים בדברי טוכמה ומוסר כי אינו דומה
 השב מעלמו להשב מחמת אחרים והוא מה דמסיק ויהא שבר
 להפסיקם וכדאמרין לעיל בפרקין הקודם כל המעשה את חבירו
 לעשות מלוה מעלה עליו הכתוב כאלו עשה הוא בגופו וח"כ כאשר
 ישוב מעלמו בודאי סיהיה שכרו כפול
 ומכופל שהוא בעלמו המעש והטעם
 בפועל : הה"א רד ממקומך . כלומר
 הגם שאמרתי לך שתראה מעמך
 לשוב אל ה' מ"מ לא תאמר כן במילי
 דד"ח וחדרבה יהיה נכזה . בעיניו
 כמאס ורד ממקומך הראוי לך כ' או
 ג' מעלות ושב כי טוב שיחמרו לך
 אחרים פלה וכדמסיק שאס לא
 סוהר כזה פן ואולי לפעמים יבא
 לעלות במעלה היומר גדולה ממנו
 כי אין אדם רואה חובה לענמו
 ויאמר לו רד ובכדי שלא יאמר כך
 בכל מילי דד"ח בא לאשמועינן שיש
 במילי דד"ח אלו הדברים אשר הם
 יאמר כן והא נחשב מאלו שחייבן אינם
 חיים והוא המלפס לשולחן חבירו
 ושאלמו מוסלת עליו לזה בא
 לאשמועינן שבדברים כאלו אדרבה
 יראה להיות גבר בנוכרין ולהיות
 עושה ומשכר נהנה מיגיע כפו
 ולהיות איש שורר בביתו וזכו דמסיק
 כאן ג' חייבן אינם חיים : נוח למלך
 כו' . כבר בארתי בפרק כ"א בספרי
 כ"א שראשי ישיבות ומ"מ יושבי על
 מדין נקראו בכבוד מלכים ושרים
 ע"ש וכן נקראו בלשון גמר' וכדאיתא
 בתענית כ"א אילפא ור"י הו' גרמי בחורייתא דתיקא להו מילתא
 טובא כו' עד דאתי אילפא מלך ר"י ח"ל אי אחיב מר וגרים לא
 הוי מלך וע"ש ובפירש"י מלך מנוהו ראש ישיבה כו' ובכתובות ק"ג
 איתא דרבי לויס קודם מותו חניכא ברמי ישיב בראש ומסיק שם
 ג"כ כיון דאמר רחמי' ישב בראש לא סגי דלא מלך וע"ש ג"כ
 ובפרש"י ועיין מזה בסוף סודיות וכן ככ"מ בש"ס . והטעם כ"ל משום
 דכמו שהחייב הוא לשמוע ולקיים את דבר המלך כך מחוייבים לשמוע
 ולקיים דברי הדיינים וראשי ישיבות בד"מ וח"כ ה"פ מה שאמר נוח
 למלך כו' וכלומר שזו המלוכה נוחה וקלה להשיג כי החורה
 מונחה בקרן זוית וכל מי שרואה ליטלה יבא ויטול וכמבואר בשילהי
 מסכת ז' ויגעתי ומלאתי מאחין יגעתי ולא מלאתי לא תאחין
 כמבואר במגילה י"ח ומה שאמר על כל העולם כלו פ"י בעוה"ז ובעוה"ב כי ת"ח אין להם מנוחה אפילו לעוה"ב שנאמר ילכו מחיל אל מחיל
 וכו' ומבואר בשילהי מועד קטן אך מפני שכל התחלות קשות ואל בנינק אל תשמן ומאין יבוא לו כל זה הוסיף באור ומסיק מלישב ולשנות
 בפני ב"ח העטופין בסדין והיינו התייחוי שבס' על מדין ועוסקים רק בחורה ובמע"ט וכדאיתא בשבט י"ד מאימתי הסתלקה בדין
 מאימתי הדיינין וכלומר כשיהטעו הוי סימן מובהק שיש בו דרך קבע לעסוק בחורה והם המה אשר יורו לו הדרך אשר יעשה אותה
 האדם וחי בהם לשולם בין במילי דמיא ובין במילי דד"ח ומילתא חב' אורחיי קמ"ל עוד כזה דאמר מלישב ולשנות ולא אמר בקיצור
 מלשנות כי גדול שמושן יותר מלימודן וע"כ לריך ליכב אלן בכדי לשמן או דבא לאשמועינן שיתעכב אללס ימים רבים וכמו שנאמר ותשבו
 בקדש ימים רבים ואז בודאי יהיה נוח למלך על כל העולם כלו כאשר בארנו : סליק פרק כ"ה

הדרן עלך בן עזאי

פרק כו רבי עקיבא (א) אומר שחוק וקלות
 ראש כו'
 לערוה מסורת סייג לתורה מעשרות סייג לעשר
 גדרים סייג לפרישות . מורה סייג לקדושה
 ענוה סייג ליראת חמא סייג לחכמה שחיקה .
 הה"א אל חבא לבין הלצים שמא תלמוד
 ממעשיהם . אל תאבל להם עם כהן עם הארץ
 שמא תמעול בקדשים . אל תפרוץ (ב) בנדריים
 שמא תמעול בשבועות (ג) אל תרגיל עצמך
 לאכול

כמבואר במגילה י"ח ומה שאמר על כל העולם כלו פ"י בעוה"ז ובעוה"ב כי ת"ח אין להם מנוחה אפילו לעוה"ב שנאמר ילכו מחיל אל מחיל
 וכו' ומבואר בשילהי מועד קטן אך מפני שכל התחלות קשות ואל בנינק אל תשמן ומאין יבוא לו כל זה הוסיף באור ומסיק מלישב ולשנות
 בפני ב"ח העטופין בסדין והיינו התייחוי שבס' על מדין ועוסקים רק בחורה ובמע"ט וכדאיתא בשבט י"ד מאימתי הסתלקה בדין
 מאימתי הדיינין וכלומר כשיהטעו הוי סימן מובהק שיש בו דרך קבע לעסוק בחורה והם המה אשר יורו לו הדרך אשר יעשה אותה
 האדם וחי בהם לשולם בין במילי דמיא ובין במילי דד"ח ומילתא חב' אורחיי קמ"ל עוד כזה דאמר מלישב ולשנות ולא אמר בקיצור
 מלשנות כי גדול שמושן יותר מלימודן וע"כ לריך ליכב אלן בכדי לשמן או דבא לאשמועינן שיתעכב אללס ימים רבים וכמו שנאמר ותשבו
 בקדש ימים רבים ואז בודאי יהיה נוח למלך על כל העולם כלו כאשר בארנו : סליק פרק כ"ה

פרק כו רבי עקיבא שחוק וקלות ראש כו' . כן הגי' הגר"א : מרגילין . ממשיכין את הארס לידו פבירה רש"י : האורת סייג
 לתורה . הנסורות שמסרו לנו החכמים בחכמות ויחירות שבתורה הם גדר ומיקון לתורה שבכתב שעל ידיה
 אנו מבינים כמה מלות איך יעשה אותם וכמו בסכת בסכת כמכות שני חכמים וא' מלא שמחנו אטו לומדים להכשיר כוכס בשלשה דפנות
 וכגון מופדי ה' אשר תקראו אהם כנכתב חסר בג' מקומות ללמד אהם אפילו שוגגים אהם אפילו מזידיים אהם אפילו מוטעים הר"עב :
 מעשריה סייג לעשר . עשר תתעשר עשר כשכיל שתתעשר רש"י : נדרים סייג לפרישות . בזמן שאדם מתחיל בפרישות ומתירא שלא יעבור
 מקבל עליו בלשון נדר שלא יעשה כך וכך וע"י כן הוא כובס יצרו רש"י והר"עב : שהרה סייג לקדושה . כי אין רוח הקודש שורה אלת על
 מי שהוא טהור : ענה סייג ליראת חמא . כי פ"י שהוא עניו בודאי טוב לא ימלא לבו להיות מורד אף נגד חבירו ומכש"כ למרוד נגד רצון
 הבורא יחברך : סייג לחכמה שחיקה - כמה אנו קיימי' אי בשחיקה מד"מ הלך כבר נאמר והבית בו יומם ולילה וגו' אי בשחיקה מרבילות
 ולה"ר וקללה דאורייתא ניכחו ה' אינו מדבר אלא בשחיקה מרבית הרשות שבין אדם לחבירו שיש לו לאדם למעט כדיבור בהם סל מה
 דאפשר ועליו אמר שלמה גם אויל מחרים חכס יחסב הר"עב : הה"א אל חביא כו' . כל אלו הדברים הוא משום סייג וכדמסיק בעלמו :
 שמא תמעול בקדשים כי אה לתם אלקוי הוא אובל והיינו מן התרומה אשר נהנו לו ותרומה לזר הוא במיתה ובנדריים כ' איהא אל הכי רגול
 לאכול אלל כהן ע"ה סופך להאכילך תרומה וממט מכאן דאין לסמוך על מה שישאל אותו אם הוא לחם קדש דפן ואולי יפקר יענה באמיו
 לאמר אין זה לחם קדש כ"א לחם חול וע"כ הסייג לזר שלא יאכל עם כהן ע"ה כלל : אל הפרוץ בנדריים . כלומר שלא יהא רגיל בנדריים
 והוא מלשון הכתוב היוזב ה' ומקנהו פדן דפי' מקנהו נתרבה ונתחוק בדרך וכה"ג הכא יראה שלא להרבות בנדריים בכדי שלא יבא למעול
 עליהם ואז עבירה גוררת עבירה וימעול גם בשבועות וה"ה שהיה יכול לומר אל תפרוץ בנדריים שמא תמעול עליהם וכן הוא באמת בנדרי'
 שם לגירסת רש"י ז"ל אך מפני שצונדריים קל הוא אלל בני אדם שמולא פחת מרטה והולך אלל חכס שיהיה לו ע"כ קאמרי שמא תמעול
 בשבועות ועין השבועה חמורה עד מאד עד שאמרו חז"ל שכל העולם נודעוץ בעשה שאמר הקב"ה לא השא וכו' ובכל העבירות נפרעים

ממנו וכאן ממנו ומתפתח. ודליתא בלתי' בשטות ל"ט ע"ס
 ובנדרים שם הנידא סוסך למשל בשטות ופי' כר"ג דחמירי
 שני דכתי' ט לא יקנה: לאכול מן הקנים. לשון רבינו יצחק ברלין
 יש גורסים לאכול מן הקפה זר"ל שלא תהיה רגיל בסעוד' אולי שפך

לאכול מן הניקלין הם המה לרי עין. ורק דמה דליתא בנוסחא
 אל תחבל במקום אל מרגיל עמך לאכול וסוסך לאכול
 במקום שמה יהא סוסך לאכול. לדעתו הוא ע"ס ואחד מהן
 צריך להיות כמו כנ"י דחין כנראה כמפסם אחד כאלל מסעודת
 אמרים יבא בודאי לאכול מליקנין:

לכיות פני וסבא מוכרה לאכול
 מאכלים שלא תהיה רגיל בהם
 ואפסר דג"ל מן הקמחים פי'
 מסעודת שאני' מספקת לנפלי' ולפ"ו
 שפיר דמיל' לתיקן ולפיל ועיי
 בהרגל בא לידי עבירה בכל ויש
 לקיים גם ט"ו וכו' שאומר אל מרגיל
 פלמך לאכול מן הסעודת כה"ל הדוס
 כי קאי אלפיל על מה שאמר אל
 תאכל לחם עם כבן ע"ה וכו' ורק
 משני ששם לא הוהיר רק עם כבן
 ע"ה ששאר לשקך לו אם ישאלכו
 על הדבר וכמ"ל גם דוקא לחם כי
 ע"ס רוב לחם חלפי' הוא אוכל כי
 אין להם קרקע משאי"כ מן הסעודה
 והיינו בשר רפאי הוא לאכול והגם
 שהוא מן המטות שניתנו לו והיינו
 מרוע ולחיים והקצבה כי הור מותר
 לאכול אם כבן ע"ס ט"ו מ"ס לא
 ירגיל אי' לאכול מסעודת כבן והגם
 שאינו ע"ה כי מפני בהרגל שהוא
 רגיל לאכול אלל' כהן שמה יהא סוסו
 לאכול מן הקנים כמגבה וקנים הם
 שתי סעודות של תורים או בני יונה
 שמכילים הונ' או כזנה ויולדת
 וסומחת מקדש וקדשו ושמיתת קול
 אלה וכימי שפטים דכלן מביאין קן
 ברלי' אלא שזכ' חכ' מביאין כן ברלי'
 וכן בפסירות וכל אלו הקנים הם

לאכול מן הסעודה שמה יהא סוסך לאכול מן
 הקנים. ואל תבא (ו) לידי ספק שמה תבא
 לידי ודאי ואל תצא חוץ (ה) לארץ שמה
 תעבוד עבודת אלילים שכן דוד הוא אושר
 (שמואל א' כ"ז) כי גרשוני היום מהסתפה בנחלת
 ה' לאמר לך עבוד אלהים אחרים וכי תעלה על
 דעתך שדוד המלך עובד אלילים היה אלא
 כך אמר דוד כל המניה ארץ ישראל ויוצאהוץ
 לארץ מעלה עליו הבתוב כאלו עובד אלילים.
 הוא היה אושר כל הקבור בשאר ארצות כאלו
 קבור בבבל. כל הקבור בבבל כאלו קבור
 בארץ ישראל. כל הקבור בארץ ישראל כאלו
 קבור תחת המזבח לפי שכל ארץ ישראל
 ראויה למזבח. וכל (ו) הקבור בירושלים כאלו
 קבור תחת כסא הקבור שנאמר (ירמיהו ד') כסא
 בבוד מרום מראשון מקום מקדשינו הה"א אין עם

הארץ חסד ולא הביישן למד ולא הקפדן מלמד. הה"א מפני מה ת"ח מתים
 כשהם קטנים לא מפני שהן מנאפים ולא מפני שהן גוזלין אלא שפוסקים
 מדברי תורה ועוסקים בדברי שיחה ועוד שאין מתחילין במקום
 שפוסקין ר"ש בן אלעזר אושר ישראל שבין עובדי אלילים. עובדים אלילים
 בפרה"ה הא כיצד עובד אלילים רשע. שעשה משהה לבנו שלח ווימן אח כל
 היהודים שבעירו אע"פ שהן אוכלין (ו) ושוחין משלהן ושמש שלהן עומד
 ומשקה עליהן מעלה עליהן כאלו מובחי מתים שנאמר (שמואל ב') וקרא לך
 ואכלת מזבחי. ר"א המודעי אושר המחלל שבתות והמבזה

אחד משאת ואחר טלה והם קדשי
 כהן אף שאינו ע"ס כי מפני בהרגל פן ואלו יבוא לאכול מן הקנים כמגבה והגם שק"ק נאכל לפני מן הקלפי' הלא משמרי גיקטר ולפנים הוא
 במקום הקלפים והוא עזרת ישראל ורשאי הור' ליקנס. לשם ודליתא בזבחים נ"ו הני תנא קמי' דר"ג כל העודה היה קפ"ו חורך על רוחב
 קל"ס אל הכי אמר לי אבא עזר זה כהני' נכנסין לשם ואוכלין שם ק"ק וזמתי' שם קדשים קל"ס ועוד ליתא שם לשכות נטיות בחיל וכסותות
 לקדש. מנין שהלכתי נכנסין לשם ואוכלין שם ק"ק כו' וע"כ יש נחש. וכנדי שלא נאמר דקאי דוקא על כהן ע"כ הפסיק מקודם כאל
 הפרך בנדרים להורות לנו בזה דללא קאי שמה אלפיל כי שם דוקא אלל' כהן ע"ה איירי אבל האי אל מרגיל ט' קאי אף על כהן חבר
 וכספר ח"ה האריך בוס וביאר בזה דברים שאינם מתקבלים על הלכ' והיינו דאם ירגיל את עלמ' כסעודה יל מהד' שר
 שסופו לאכול נרי מעיים הנקראים קנים ועוד ביאר שם בדרך נחמה שפ' לאכול מן הקנים כלומר צריך ליטול עמו מקל לבעודה שיילכו מן
 המחלוקת ע"ש: לידי ספק. כמו ספק חלב ספק שומן לא תבא לפטור ולאכול ולפתוך שהוא שומן כי עבירה נודרת עבירה ובהא' שבאמת
 חלב היה לא לבד ששבר כבר ואכל חסירה אלא שמניאו עוד לעבור עבירה ודליתא מחילה משאי"כ אם שהאמת אהו שהיה שומן ולא אכל
 באמת חסירה אינו מביאו לידי עבירה ודליתא וע"כ אמר שמה תבא לידי ודאי: ואל תצא ח"ל ט'. והוא מאוס דמטיק וכי העלה על דעתך
 ט' ומתמלה עליו הכתוב כאלו עובד אליל ט"מ דזה הפעירה מביאו לעבוד אלילים אם לא בהחכמות יעשה מלחמה נגד יב"ה וזו יכלל בקוד
 אשר באמת לא פטר ט' וע"כ אמר שמה תפטור ט': מעלה עליו הברוב. הוא מה שנאמר ויקרא כיד לתת לכס את ארץ כנען להיות לכס
 לאלפים לומר כל הדר גדול כאלו עובד אליל כן הוא בכפובות ק"ו וא"כ שפיר אמר דוד מעלה עליו החטוב: כל הקבור לפי שאמר אל תבא ח"ל
 וא"כ שאמר שמה ט' ח"ל אין להם הקנה דוד לזה הביא ככאן האי ה"ה"ל כל הקבור ט': כאלו קבור בבבל. לפי שבאמת יש לבבל
 מפלה ומקצות על שארי ארצות של ח"ל ודליתא שם קי"ח אמר ר"י כל הדר בבבל כאלו דר בא"י שנאמר כו' לין החלמי' יוכנת בה בבבל ועוד
 ליתא שם אמר ר"י אמר שמה ט' כשם שאמר לנחמה מ"י לבבל ק' חסור לנחמה לנחמה מ"י לבבל ק' חסור לנחמה לנחמה מ"י לבבל ק' חסור לנחמה
 נאמר דלא כן הוא מכיון דכל הדר בבבל כאלו דר בא"י והגם דבאמת חסור לנחמה מ"י לבבל ק' חסור לנחמה לנחמה מ"י לבבל ק' חסור לנחמה
 אמר ר"י כל המולה מבבל לא"י עובר במשה שנאמר בבבל יבאו ושמה יהי עד יום פקדי אונם וא"כ לא נאמר דחסור לנחמה מ"י לבבל אלא
 דוקא אם שכבר היה דר בארץ ישראל משאי"כ אם מתחילה היה דר בבבל או בשאר ארצות אין עליו שום עבירה נודרת עבירה מפני זה.
 שכל ארץ ישראל ראויה למזבח. ושם בכפובות ליתא חסור רב ענין כל הקצור בא"י נאלו קצור חסר. המזבח כהני' הכא מזבח אדמה הששה
 לי ובתיב' השם וכפר אדמתו שש' וכסב ההדרש"א בח"א ואל הוא מצוהר כמו שאמרו האר"ם ממקום כפרתו נברא שנאמר וינר ה' אלהים
 את האדם שפר מן האדמה ממקום שנאמר בו מזבח אדמה פטשה לי הלוואי שהא' כפרה ט' טכ"ל. ונ"ל דבאמת משפס זה אמר הכא שכל
 ח"י ראוי למזבח והוא מדכתיב וכפר אדמתו עמו וכלומר שכל אדמתו ראויה להיות מקום כפרה עמו והיינו מזבח והסוגיות קטיונות וסמכו
 זה על זה: כל הקבור בירושלים. כן הגיה הגר"א: וה"א אין ע"ה חסיד. באמת פרק ב' נאמר כן בשם הלל וע"כ לריכ"ה חנו לומר
 דה"פ כשהיה ר"ע חשיב הסייגים היה אומר גם כן דברי הלל אלו שנים הסה מן הסייגים כי אם רולה להיות חסיד יראה עכ"פ ללמוד מקודם
 כי לא ע"ה חסיד ואם יראה ללמוד יראה חסידים יראה שלא להיות קפדן כי לא הקפדן
 מלמד: מפני מה ת"ח מתים כשהם ט'. הוא גם כן מן הסייגים כשרולה ללמוד יראה שפ"ס דבברי' שמה גמלה שלא
 ימות מהרה: בשחן קטנים. כלומר כשרותן. רשב"א אושר ישראל. במהרה עומתו הגירסא ר' יסמעאל אומר כו' אבל כאלפס וברא"ש
 הגירסא רשב"א כמו הכא: בפרה"ה. כלומר בלא כוונה ולימים שמים על לב רשעי' שם: ושוחין משלהן ושמש כו'. כן הג' הגר"א:
 שנאמר וקרא לך. שם בגמרא פרך ולימא עד דאכיל ומשני אמר רבא ח"כ נומא קרא ואכלת מתי וקרא לך משעה כו' ופרש"י משעה
 ט'. משלה חנו על אכילתך כאלו הוא מזבח טכ"ל: המזבח שבתה. ובאבות פרק ג' הגירסא המחלל את הקדשים וכן הוא
 במגהדרין ל"ט ועיין ברש"י והרע"ב והתו"ס וכו' דמיימי ככאן דברי ר"ה המודעי אלו לדמות ראויה לדברי רשב"א שמקודם והוא דמנינו שעל
 מחשבה

כולן: (ח) חמשה דברים בני דברים במקום לאוין דבאמת הוא רק שלשה לאוין ושני פסוקים: (ט) עופו עובר בשום שלשה דברים • מומק תי שאינו מדרך עליהם להצרכים הלא מסיק פ"ו ומנך ברכה שאינה בשיקונוה תשמש שניך עליהם חבל לא כתיקונה • והגיה דברים במקום לאוין דאין חלו מן הלאוין הנאמרים בתורה: (י) אדם שיש לו בן ולא לקדו • כגיה שיש לו בן במקום שחזר והגיה בן כו' דהלא גס חס לא מס ולא רלה ללמדו היה יכול לומר כד' חנופה מנקה וכפי שפי' הגאון ר' ישעיה ברלין ז"ל לזה הדבר חנופה מתבטל שרין האב לחנוף את' גנו בכדי ללמדו תורה: (יא) העליונה שמבלות פרצופות • הגי' שמבלות במקום ציצעלטה בפ"ו • לפי שהוא תשמש לשון בליטה ממש כמו זחלטה כשגלים הרקום כו' זה לא שרין כאן ולפי הגהותו שמבלות הוא מלשון שמלך לא בלמה וכן מצינו שטפל בלשון גם על האדם כמו באיכה ג' בלה בשרי וכפירש' כמו והארץ כבוד חלה כו' פ"ט • כלומר שלוקט בה ומחפפת ומעלה רקבון:

מליק פרק כ"ו

והטובה את המועדות והמיפר בריחו של אברהם אבינו והמגלה פנים בתורה אע"פ שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעוה"ב • ור"ע אומר כל הנושא אשה שאינה מרוגנת לו עובר (ח) חמשה לאוין משום (ויקרא י"ט) לא תקום ומשום (שם) ולא תטור ומשום (שם) לא תשנא את אחיך בלבבך ומשום (שם) ואהבת לרעך כמך ומשום ודי אחיך עמך מתוך ששתא אותה רוצה הוא שתמות ותמצא מבטל פריה ורביה מן העולם • וה"א האכל אוכלין שאינם עולין על טפו (ט) שאינו מדרך עליהן עובר משום שלשה לאוין שבויה את עצמו ובויה את האוכלין ומדרך ברכה שאינה בתקונה • ר' יודה בן אלעאי אומר (י) אדם שמת והגיה בן ולא למד תורה מאביו והלך ולמד תורה מאחרים הדי חנופה מבקש • ר"א הקפר אומר אל תהי כמשקף העליון שאין יד בני אדם יכולה ליגע בה ולא כאסקופה (יא) העליונה שמבלעת פרצופות ולא כאסקופה

האמצעית

ולא כאסקופה

מתקנה ודיבור בעלמא בלא מעשה אין לו חלק לעוה"ב • ואפשר עוד דמייתי דכרוי חלו בכלן מפני שאין שם על לבו למד שמעטות כקוב כי דבר כ' בזה וכו' יבא קאי על חלו בדברים אשר חשב וכמו שפרש' בדברי רשב"א דלעיל: אין לו חלק לעוה"ב • חס לא חזר בתשובה כי אין לך דבר שמועד בפני התשובה: ור"ע אומר כל הנשוא • פסח חזר לדבריו דלעיל בהחלת פרקין וכו' ור"ע שח"ו מוסף על ענין ראשון שאמר שם כמה סייגים והוסף כאן עוד למד שיזכר האדם מלישאל אשה שאינה מהוגנת לו ודע דאין זה סייג גמור כחותן הסייגי' דלעיל כי פנייה גמורה היא בידו ולא אמרו זה רק מקום דאין חס שם על לב שמעטות הכתובים יבא קאי עלן פלגוס הפנין דאין רוב הפולס נזהרים בזה גלל וכמו בדורות כלל שמעט רובם בטלס שמו פניהם רק על הגדוניה שמנסת לו ועל הכסף הדבחה להם וזהב פשו לבסל וע"כ לא משיב זה בהחלת פרקין רק ככה אחרי דברי רשב"א ור"א המודעי שהטעם של דבריהם נמי מפני שאין חס שם על לב שמעטות הכתובים יבא קאי על חלו הדברים: חמשה לאוין • לאו דוקא חלא שלשה לאוין וכ' פסח ורק משום דהרוב לאוין קאמר כן: רוצה הוא שתמות ומצא

מבטל כו' • לכאורה נראה דה"ק רוצה הוא שתמות והחורה מהרת ומי אחיך עמך ועוד שמלא מבטל והוא מפני שבאמת הוא שונא אותה וע"כ מבטל מפניה ורביה והעולם לא לחובו בראה לשבת יורה אך דאם נאמר כן קשה אמאי לא משיב עוד לאו שפי' משום ועונתה לא יגרע ע"כ נראה לי לפרש רוצה הוא שתמות ומצא מבטל כו' הוא דבר אחר ומפני שהיא שטאה לו באמה וכו' מוכרה לשכב חללה להיות פמה עבור הכסף והחב. שהכניסה לו חבל לבו כל פשו ומתמש עמה באופן שלא תתעבר מחט ואפשר עוד לומר דח"ו של ומצא מבטל הוא וח"ו מתלקח כמו ח' שמצא מבטל וכלומר שאינו רוצה שחשה ומשום דכל כטון עיניו באמתו שתמות ויירשנה לטוף קוברת חוהו בחיי' כמו שכתוב לעיל פרק ג' הפס ימין וראה ורק מפני ששטאה היא לו ומצא מבטל בפריה ורביה ועובר בלאו ושונאה לא יגרע וכפי' אינו עובר רק חמשה לאוין ואם כן קלרו בכלן במקום שהיה לכם להאריך: שאינם עולין על טפו • כלומר לכדיהם גופו וסיין מוס ברמב"ם בפרק ג' ד' מהלכות דשח ולא די שאינם מדרך חס כגוף חלא שמפסידין חוהו ורק מפני שכברה עליו תדות החלוה והחמדה למאכל שהוא אינו שם לבו שיגיע לו פזה הפסד לגופו ושמד ומחאה קנין שאינו לו לכדיהו גופו ומפני שטת עיניו מראות ולכו מהשכל רופ וקלקל שיגיע לו ממאכל שהוא ע"כ מקדם שפוסם המאכל בודאי הוא מדרך ברכה כחיקון ח"ל דאסור להטות משו"כ בלא ברכה ולאחר שמילא כריכו יבין וישליל גודל ההפסד שיגיע לו אזי הוכיח על הראשונות שאכל ומכזה מטפה את המאכל ואם כן ממילא שאינו מדרך פוד ברכה אחרונה וגם כופו מוכיח על חלוחו שכברה הראשונה שניך היה לבטלה כי הכרכה לא נתקנה רק על ההגאה שיגיע לו מהמאכל ואם כן לפי זה שאינו מדרך עליהן היינו ברכה אחרונה ומה דמסיק ומדרך ברכה שאינה כתיקונה קאי על ברכה ראשונה או דהיפ' שאינו מדרך עליהן על פי שורש הדין מכיון שיגרמו לו היק ורק שהוא חוסף ודרך חוסף ואוכל אחר כך מלאמי באמת כן בשם הגאון ר' ישעיה ברלין ח"ל שאינו עולה על גופו פי' שאינם לכדיהם גופו כי חס להזיקו וכן שאינו מדרך ר"ל דמדינה אינו מדרך עליהן דמזיק הוא חבל הוא מדרך עליהן ומצא עובר ג' לאוין עכ"ל והגאון: שכחה אח עצש • ומצא עובר על כל חקלו את נפשוהיכם: וביזה אח האוכלין • ושובר עליהן על כל תשמים כיון שאכל חוסם שלא לזוך וכאשר יגיע לו הפסד גופו עובר על כל תשמים דגופו: ומדרך ברכה שאינה כתיקונה • ושובר על לא השא ובאמת שכירה גמורה היא בידו ואין זה סייג אך מפני שכברה בני אדם אינם נזהרים בזה כלל ואינם שמים על לבם שמעטות חלו הכתובים יבא קאי על חלו הדברים ודומה זה למ"ש מקודם כל הנשוא אשה כו' לכן תנא חוסם זה חאל זה וקצת להם מקום כאן ולא בהחלת פירקין: אדם שמת • נראה לפרש ע"ד דחיה דב"מ פ"ה אחר רב הצי מד' בלב נבון טוח חמה ובקרב כסילים תודע בלב נבון טוח חמה זה ח"ח בן ח"ח ובקרב כסילים תודע זה ח"ח בן ע"ה וכפרש' עוד שודיע לכל ומתפאר בכחיה וגם שם נאמר זה ח"ח בן פ"ה נראה לריב"ז שגם בכל אדם שמת וכהנין בן שלא למדו תורה והלך כבן מפלמו ולמד תורה מאחרים כדי הוא מתפאר בחמה מכיון שמשלש הלך ולמד תורה ורק שחן הגמט הוא למד לבניו תורה חס לא שחם כשהיו בניו קטנים חבל בודאי חס אירע כן הרי השכפ של חוהו הבן להחפאר בכחיה והנה שם בביע חיירי חפילו חס חביו חי ומפני שחן הנמנע הוא ע"כ אמרו שם זה ח"ח בן ע"ה וכאן חיירי מכל אדם חף מכן ח"ח וע"כ אמר כאן אדם שמת ואפשר עוד לומר דהייט כך והוא ע"פ מה דחיהו כבוסה כ"ג חייהו פ"ה ר"י בר יוסף אומר כל מי שיש לו בן ואינו מגדלו לח"ח נמצא לפ"ו מכיון שחם אדם והגיה בן שלא למדו תורה והלך כבן מפלמו ולמד תורה מאחרים ח"ח בן ע"ה יקרא ואין זה סייג רק מפני שטכע הבן הוא להחפאר בכחיה ומביאו לחוב את החנופה והוא מרה מנוכה עד מאד וקשה לפרוש ממנה בלא להזיז על זה כי הוא מילחא דשכיחא ואפשר דגם על זה קאי כי דבר ה' בזה ורבינו הגאון ר' ישעי' ברלין כתב על זה ח"ל הרי חנופה מבקש וחביו לא חנק לו אך הסגאה גנו ולכן לא זכה ללמוד ורלה בזה שהאב יחנק לבנו למפן הביאו ללמוד תורה עכ"ל: ר"א הקפר אומר אל תהי • באבות פרק ד' משנה ב"ח איחא ר"א הקפר אומר הקנאה והמלוה והכבוד כו' ונראה לי דזהו ממש דבריו חלו שבכאן ומה שאמר כאן אל תהי כמשקף העליונה כעליון כו' הוא נגד מדה הקנאה אשר מקנא על כל מה שיש לחבירו מעושר ופרנסה כאלו הוא משולל ממש ומה שאמר ולא כאסקופה הפליונה כו' הוא נגד מדה החלוה באכילה ובשתייה ובעליה וכיוצא בהן שהמלא חלוהו ופרכה כאלו הוא משולל ממש ומה שאמר ולא כאסקופה הפליונה פרצופה • והוא מלשון השחחה כמו באיכה לא הסיב ידו מבלעו ופרש' מלהשחית ושם הכרכה שארש זה כמו בלש' ה' ולא חמל וכדומה וכל דבר שמתקלקל משלימותה נקרא השחחה • ונ"א שעל הגליון שכתפרי הש"ס שכונה את היקרים הייט משום דאין מדרך אדם יקר להסחכל למעלה כאשר הולך ולכן לפעמים טוף הוא באסקופה הפליונה וכנמשל מוכן ממילא שמי שמלא חלוהו באלג הדברים אשר תשכנו כדומה הוא מצוה ד"ח אשר המה דברים היקרים באמת וכמו שאמר יקרה היא מפנינו ועו' חו שקאי על הדריקים ומכחי מפסח שנקראו יקרים והוא מצוה לחסם שלפי דעתו אינם יודעים בטוב טעם האכילה ושחיה ובעילה וכדומה מכיון שאינם רודפים אחרי הדברים האלו שהרי לפי דעתו אין טום חסור כהן כיון שאוכל ושותה משלו ורבוו התשמים עם אשמו ועד הכבוד אחר ולא כאסקופה האמצעית שמנפח את הרגלים והייט

יהיינו כמו שלמיכין בני אדם לבריות ולטוין פסיעותיהם שלא יעשו
 רגליהם כך הוא רוצה שיראו אותו בני אדם ויכבדוהו ואם לאו
 ישאל יתחם ויריב עמם והוסיף ואמר עוד אלא היו כאבקופסא
 בתחתונה ט' והוא כמו סיוג לאלו הדברים וכלומר מאד מאד היו
 שכל רוח ולא יבא כדאי ליעשות כאלו
 הדברי אשר הוא רק לפי שעה ואינם
 קיימין ודומין לבנין הנסתר אבל
 מדת הענוה הוא הדבר הקיים לעד
 ומפני שבאלו הג' דברים רוב ב"א
 כשלין ולא בדילי אינני מהם הביאו
 דבריו אלו בזה הפרק כדאי קיימין
 אלו הדברים אל לבם אשר יעשה
 אורחם האדם ותי טהם :

סליק פרק בו

פרק בו רבי יוסי ט' שנאמר בו
 סכבדי אכבד .
 הכה זה ידוע דקוב"ה ואורייתא חד
 וממילא נשמע שניפו מטבד על
 סבריות כי כל שרות הבריות יתה
 הימנו רוח המקום נוחה הימנו וכל
 שאין בו : כי סכבדי אכבד זה
 פרעה . הוא דרוש בפ"ט ולא אמרו
 ד"א כי מכבדי אכבד ט' ואפשר
 דהוא כבדי דלא נטפי לומר דהאי
 ד"א דכרי סתם הסוגיא ולא דכרי
 ר"י דמקודם משא"כ בלא ט' ד"א
 נשמע שפיר דכל זה הוא דכרי ר"י
 דמקודם כמו דמסיק דבריו הראשונים
 הגם שמוכרח הוא שזה ענין אחר :
 שנהג כבוד . מפני שבאמת
 מקודם חרף וגדף וכמו שנאמר מי ה'

פרק בו (א) יקלו ד"א כי מכבדי אכבד
 נראה לעיני שהוא דרוש אחר : (ב) שנהג
 כבוד . הגיה שנהג בלא ואלו שיהא לשון עבד כמון כל הענין :
 (ג) שנאמר ורכה בים סוסך ר' יהושע בן קדהה כו' . הגיה הכתוב
 דרכה בים סוסך כמקום לסוכה
 ברכבי פרעה . דמייחך רעיתי ומחוק
 מחאן דכרי ר' פפייס ע"פ הסוגיא
 דסנהדרין ל"ד דהכי אייתא שם חגא
 משמיה דרבי יהושע בן קדהה פרעה
 שחירף בעלמו נפרע הקב"ה ממנו
 בעלמו סנחריב שחירף ע"י שליח
 נפרע הקב"ה ממנו ע"י שליח . פרעה
 כו' נפרע כו' וכתוב דרכה בים סוסך .
 סנחריב כו' . נפרע הקב"ה ממנו
 ע"י שליח דכתיב וילא מלאך ה' ויך
 במחנה השור מאה ושמנים ותמסה
 אלף ע"כ . פ"כ הגיה הכתוב דרש
 לראיה שנפרע ממנו בעלמו כמו
 שהוא שם ומה שחוק דכרי ר' פפייס
 מחאן דלא שייך להפסיק בחוך
 הדרש של מכבדי אכבד ובזוי יקלו
 בענין אחר מהנא אחר . רק דכרי
 רבי יהושע בן קדהה שייך כאן גלות
 שנס הדרש שנהג מלפניו ומלאחריו
 כסתם של מכבדי אכבד ובזוי יקלו
 הוא ג"כ דבריו וכמו שהוא בסנהדרין
 על שמו וכן הוא כלל בכל הש"ס א"ס
 יס איזה דברים כסתם ואיט ידוע
 מי אמרס א"ס נזכר איזה אמורא בחוך
 זה או מלפניו או לאחריו מססתא
 הוא אמרס . רק א"ס איננס סיהרס
 לדבריו פ"כ אין לומר שהוא דכרי

הדרן עלך רבי עקיבא

פרק בו רבי יוסי אומר כל המכבד את
 התורה נפו סכבדי על
 הבריות שנאמר (שמואל א' ג') כי סכבדי אכבד
 ובזוי (א) יקלו כי סכבדי אכבד זה פרעה מלך
 מצרים (ב) שנהג כבוד לפני מי שנאמר והיה
 העולם שיצא בראש שמליא שלו ואמרו לו
 עבדיו מנהג שבועלם כל המלכים אינם יוצאים
 אלא אחר פמליא שלהם ואתה יוצא בראש
 פמליא שלך . אמר להם וכי פני מלך בשר ודם
 אני הולך להקביל איני הולך להקביל אלא פני
 מ"ט המלכים הקב"ה . לפיכך נהג לו הקב"ה
 כבוד ולא נהפרע ממנו אלא הוא בעצמו (ג)
 שנאמר (שיר א') לססתי ברכבי פרעה דמתיך
 רעיתי . רבי פפייס אומר כנסת ישראל היתה
 משוברה על סוס רכב פרעה שנאמר (חבקוק ג')
 דרכת בים סוסך . ר' יהושע בן קדהה אומר
 כשבא

ר' יוסי המכר מקודם כי זה הדרש סותר לדבריו והגם
 דבסנהדרין אייתא שלכך נפרע הקב"ה ממנו בעלמו של שחירף
 בעלמו וכאן אמרו של שנהג כבוד לפני הקב"ה אכבד דזה וזה
 גרמו לו הנס שחירף מקודם בעלמו שאמר מי ה' כו' בלא אח"כ
 חזר בהשוכה לפי שעה ואמר ה' כלדיק וגו' ומחמ' שילא בראש
 פמליא שלו הלא ג"כ היה כוונה כדי להמשיך את העם וכמו
 שפירש"י על הכתוב ויאמר את רכבו ואת עמו לקח עמו וע"כ
 הדרש דכאן הוא ג"כ מזה הכתוב שהביא רש"י שם מדכתיב ופרעה
 הקריב הקריב עלמו ומיהר לפני חיילוהו . תט דדברים דחשיב
 כאן ועם בסנהדרין גרמו לו שיפרע ממנו הקב"ה בעלמו והסוגיא
 קטיעות

מקודם זכמה ילכו אמרו שהוא נגד מנהג שבועלם וע"כ שאלו לו עבדיו כמו שמבאר כאן . ולפ"ז נכלל ג"כ לבאר ואת עמו לקח עמו
 שלקחן בדכרי רילוי אלו המבותרים כאן שיהיו עפלין לו וילאו אמרו : וכי פני מלך . וכלומר מה שנהג השולם שהמלך יולא אחר פמליא
 שלו היינו משום שירא מאד לגפשו שלא יהא נהרג ע"י ההלים והבלים שראות של האויבים ויאבד המלחמה וע"כ הולכים מקודם הפמליא
 בכרי שיהיו מסך המבדיל בין האויבים לבין המלך משא"כ אלל הקב"ה נאמר איך מרוחק ויננס מכניך אכבד וכו' אין שום כ"מ וחילוק
 א"ס ילך בראש הפמליא או אח"כ . ולפ"ז יבאר לך עוד טעם הנון איך הטיבו אשר דברו שנהג כבוד כו"ו כי נאמרו אין כבוד המלך לילך
 אחרי הפמליא ורק שהוא שמירה לסכנת גפשו וא"כ א"ס המלך הולך עם הפמליא שלו לא למלחמה רק לשלום איז מן הראוי הוא שהמלך ילך
 בראש הפמליא שלו כי זה כבודו ומפארתו וכה"ג הכא שהלך לפני הקב"ה אשר בידו נפש כל מי אתו דרך כבוד לעלמו להיות הוא הולך בראש
 הפמליא בשלום בלי פגע כמו שאינו הולך כלל למלחמה מעטם המבואר וזהו קרמו כמלה שנהג כבוד כי בזה גם לעלמו היה כבוד משא"כ
 א"ס היה אומר שנהג כבוד הוה משמע רק שנהג כבוד לפני הקב"ה ולא לעלמו ועדיין לריך איני למודעי כדאי להסיר גודל החמ"י לפי דברינו
 אלה אשר האמין פרעה אזו בה' שהוא רב ושלטי על כל ואין מירו מליל א"כ על מה ולמה דף אחרי ישראל . ונראה לי משום דמשה וזהרן לא
 בקשו ממנו במחלה רק נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר וע"כ היה סובר פרעה שבאמת רטן הקב"ה הוא רק על מנת כן שאח"כ יאזרו
 למלחמה ולא עלה בדעתו כלל שהקב"ה ילחם להם ומפני שלא היה ירא מלחמה כלל כי לא היה בירם כלי מלחמה ונגד הקב"ה אין שום חילוק
 וכ"מ כאשר בארנו ורק חפני שהמה אמרו לו דרך שלשת ימים נלך במדבר ונכחנו לה' אלהינו כאשר יאמר אלינו ומפני כבוד השם אחו ג"כ
 דרך כבוד לעלמו לילך בראש הפמליא : לביסתי כו' . כלומר לרכב שלי והייט שבחתי בעלמתי אליהם ובהן חבין מה שאמרו רז"ל ראתה
 שפמה בים מה שלא ראו נביאים כי ראו המרכבה באשפקלריא המאירה והולך ומבאר בכתוב על מה ולמה באמת נא אל הים בעלמו
 ובכבודו וזהו מה דמסיק ברכבי פרעה וכלומר בשביל רכבי פרעה שהיו הולכים בראש הפמליא ומדוויק מאד מה שנאמר ברכבי פרעה
 ולא ברכבי מלרים : בנסת ישראל . הוא השכינה הקדושה נקראת כנסת ישראל והיה משוכחת על סוס רכב פרעה וע"ד שמבואר
 במכילתא מבואר בילקוט שמעוני דרש רבי פפייס רכב פרעה על סוס זכר כביכול נגלה עליו הקב"ה על סוס זכר שנאמר דרכת בים סוסך
 רכב פרעה על סוס נקיבה כביכול נגלה עליו הקב"ה על סוס נקיבה שנאמר לבוסתי כו' סכ"ל : שנאמר דרכת בים סוסך . הוא דאי על
 שרכב פרעה על סוס זכר כביכול נגלה כו' וכמבואר במכילתא שהבאחי ועל שרכב פרעה על סוס נקיבה כביכול נגלה עליו הקב"ה על סוס
 נקיבה א"ל ככאן להביא ראוי כיון דמהכחו' לבוסתי ברכבי פרעה קא סליק ותיכף אחר זה אמר ר' פפייס אומר כו' גם אש"ל דכל הראוי הוא
 מכתוב זה דרכת בים סוסך כי מ"י סוסך הוא לשון רבים כלומר סוסים שונים ומתחלפים פעמים זכר ופעמים נקיבה ואפשר שזה הדרש

על כי מצדדי חכמי אלה דברי ר' פייס והדרג על וכו' יקלו ויהי דבר ר' יוביא כמו שהיה נבחרין עם הצלתי בספרי ב"ה רע"ב
 הריבוי על מצדדי חכמי אלה מחולק עם דברי ר' יוביא דבר מה שמפיק בדברי ר' יוביא בדרך הדורש על הכתוב
 כי מצדדי חכמי אלה וכו' יקלו ופייס בספרי ס"א : ר' יהושע כו' : פליג על ר' יוביא דבר פרעה לא היה רק על סוס וכו' המוס קבא קל
 לרין במלחמה ונגלה עליו כביכול כסוכיא נקיבה והסוסים המה : שמושי זימה ובדרי שהיו רעים אחרי ישראל וינכסו במוך פיס עד שישתקמו
 וינכסו פיס וכדמפיק כלן וכל

מלינו למדין מתי' לבסוהי מדכתיב
 בתי' ש"מ שהוא לשון נקיבה
 ומדכתיב עוד בוי"ד ש"מ גמי שנגלה
 עליו הקב"ה בכבודו ובמלמו : ע"י
 בלאך : כמבואר ביבש"י וילח מלאך
 ה' ויך בתחנה השור מאה ושמונים
 ותמשה אלף וגו' וכן מבואר במלבי"ם
 ב' והקורא מני' בתקום זו ומעשה
 כתיב דכסנהדרין מבואר כל זה
 כהדיא הצלתי בספרי ס"א ומדכתיב
 וכו' יקלו ולא כתיב וכו' חקל פ"ב
 דריש דקאי על סנהדרין שפרע הקב"ה
 ממנו פ"י מלאך ולא ע"י מלמו : וילח
 ראשו הקבו' : יש לכתב כדמו בגלת
 דאבו וקטו היינו שהמית כדלשיס
 המה מלבי"ם וקריס אשר קטורי
 כהר"ם כדלשיס וגם המית
 הי"ל הי"ס הנמל"י (שערות ראשיה)
 וקריס אשר חילקס מספר כי השנים
 לכה היו מאה ושמונים ותמשה אלף
 והקטן שנהס ה"ס עד על עני הלבי"ם
 וכמבואר בדברי רבנן ו"ל ומלחתי
 קן בלחמ שה"י ביבש"י על הכתיב
 ביום ההוא ילחתי ונמסר במלך
 אביה את הראש וגו' וא"כ היה כל
 השורפניוה פ"י מלאך : הי"ד
 כבושת פנים : כלומר בלא חיל

כשבא פרעה לים לא בא אלא על סוס וכו' שניא'
 (שמות י"א) כי בא סוס פרעה ונגלה עליו הקב"ה
 בסוסו נקב' שניא' לשוסתי ברבבי פרעה והלא לא
 רבב אלא עלכרוב שניא' והלים י"ח וירכב על כרוב
 ויעף וידא על כנפי רוח אלא נדמה הכרוב לסוסי
 פרעה בנקיבה ונכנסו כלן לים : ובווי יקלו זה
 טנורייב שנהג בזיון לפני מי שאמר והיה העולם
 שנאמר (ישעיה ל"ו) ביד עבדיך הרפת ה' ותאמר
 ברוב רכבי אני עליתי מיום הרים ירבותי לבנות
 ואכרות קומת ארזו סבדו ברושיו ואבוא
 מרוסקצו יער כרפלו אני קרתי ושתיתי פים
 ואדריב בכף פעמי כל יאורי מצור לפיכך
 פרע הקב"ה ממנו ע"י מלאך וגלה ראשו וקטנו
 וחזר בבושת פנים אל ארצו (ד) ר' ישמעאל
 בנו של ר' יוחנן בן ברוקא אומר הלומד על
 מנת ללמד וכו' הה"א לא כל התורה בלה
 אתה מקבל עליך לגומרה ואי אתה בן הורין
 חספא אומר קגין ופתחי גרה הן גיפי הלכות : ר' יוחנן בן גורי אומר ההלכות
 והמדות והגדות (ג"א והמדות) והקנין הן הן גיפי תורה (ה) הה"א סידור
 של שלהן גדול ועשיות בית דין וקומיהם מביאין שבה לעולם : ר' יוחנן
 בן דהבאי

קטיעות ומתו מלחם זה על זה וכו'
 ח"כ בהוכחה שנסדע מסנחריב ע"י
 מלאך דכדכדכדכד בספרי ב"ה (ד) ארצו
 הה"א לא כל התורה כו' : מוחק תי'
 ר' ישמעאל בנו של ר' יוביא חומר
 הלומד על מנה ללמד כו' והלא ע"כ
 לא כל להשמיטו כנאן עיקר דבריו
 מכין דלא מייטי רק ההלכות דבריו
 ואי כדו להשמיטו בעל המלחמה
 מהה"א דכדכד דקאי עליו הדרכה
 הלא הוא דברי ר' ערשן כמסנה
 דאבות פרק ב' ולפי שהיה פ"ב ל"ל
 דהתן עלמו פל הוהנהס הידוע :
 (ה) אובי סיפ' של ה"ה ועשיית ב"ד
 כו' : סניה סיפוק של מ"ס בתקום
 סידור של שולחן גדול : דה"ן להס
 שיטת דברי הדדי וגם ה"ן לכאר כלל
 עיבא קאי על זמן שבה"ק קיים
 ויהי

כי מכל הריבוי חיל שהיה לו לא כשאר רק מה שנמר יכתבו ששה או מערה כמבואר בחלק : הלומד ע"ס ללמד כו' : יש להבין אחרי ביה
 מ"מ לא מייטי כנאן רק ראשיה דבריו של ר' יוביא על הידוע והוא לכאורה עד שיהיה זאת המסכה שהוא להורות לנו את הדק גלך זה
 וההנהגה הישרה ובתקום שאלמו להאריך היט ראשי לקדו ומה מלמד גדלה הסמי' דמייטי על דבריו אלו הה"א לא כל התורה כו' כאלו ר'
 ישמעאל הוא האומר כן ובאבות פרק ב' מבואר ה"ה הה"א על דברי ר"ס והגם דהלשון דכס קלה משונה מבכאן מ"מ כל כדוה יאמר כי
 הוא זה כמלש ומשתמיה אחת לשתי הלבוניה ונ"ל מוסס דבאמה על תמלה דבריו ר"י חלו הלומד ע"מ ללמד נחמקכו המפרשים מוסס
 דלכאורה המשתמיה ע"מ ללמד ולא ע"מ לעשות וקשה הלא לאיש אשר אלס לו אמר ה' מה לך לספר חידושים יש לימר ע"מ ללמד כשכיל
 שיקרא רבי ויש מפרשין בלמה כן וגורסין חין מספיקין כו' והדריש מביאין וע"ס בתו"ש וכל דהכוניא דכאן מקיים גורסא היסנה מספיקין
 בידו ובכדי להורות לנו פ"י האמיתי של תמלה דברי ר"י חלו הלומד ע"מ ללמד ע"כ הביאו תיקף ה"ה הה"א המבואר כמסנה אבות פרק ב'
 כסס ר' ערשן ומסוס דהמסנה ידוע לכל לא חס לכאר לנו מי הוא הלומד כן ומה גם בלא הביאו אלה הדברים חק לביאור דברי ר"י הכל
 וכלומר שמה שאמר ר"י הלומד ע"מ ללמד הוא היה אומר זה ע"ד שאמר ר"ע לא כל המורה כו' וא"כ זכי הוכן טובת ר' ישמעאל כלומר ע"מ
 ללמד החיד ולא ע"מ לגומרה ולא ע"מ לפרוש הימנה כי הלומד ע"מ לגומרה חין לו פניו למיין הישב אס נמלה כי חיה קוביא או חומר או
 יחור לשון ודומה משח"ס ע"מ ללמד והיינו שכל מנמחו הוא רק ללמד ולא לנמור הוא משיין הישב בכדי בלא יהא סוס חיסור או יחור לשון
 או חיה קוביא וחומר או זהו בלחמ כבוד הסורה כפי' הר"ש ב' במסנה כל המכבד את התורה וכוה נחמל מאור דמייטי כנאן רק חתלס דברי
 ר' ישמעאל דמה חייבי זה הפרק : לפרוש הימנה : כלומר בלא יאמר שא"כ לא תלמוד אלא מהבנת אמת כל ימי וחוקדק בה הישב ומה לי
 ללמוד עוד שארי מסכתות כיון שלא קבלתי עלי לגומרה לזה מסיק עוד וחי אלה בן תירין לפרוש הימנה כי גם זה הוא בכלל כבוד הסורה כי
 כל מה שמרבה ללמוד שארי מסכתות ובשאר דרכים של פירוש הרי הוא מכבדה ביומר : המרבה ומוסיף : כסל לשון כלומר המרבה ללמוד
 כמה מסכתות וספרי יראים או שמרבה ללמוד דרכי הפירוש ומוסיף והיינו שמוסיף העיון בהס מוסיף שכל הרבה כלומר הקביה וברוך
 שמו מוסיף לו זכר הרבה הן עטור העיון שהוסף הן עטור הכיכוי הורה שלומד ויש לבאר עוד דכ"ס מוסיף שכל הרבה שהוסכסח כל שכל
 עטור שמרבה ומוסיף הרבה יותר מן השיקר והוא מדה כנגד מדה שארובה מלרן מדה וכו' ורד"י ירווך ככל עת ובלתי ספק שאי אפשר לגומר
 כולה ואשילו דבר אחד מתנה בתכלית כל פרטי אופניו כפירושם וה"פ מננים ח"ע להרבות ולהוסיף באלה הדברים לשם מי שאמר ונעשה
 ראונו ע"כ החוספת שכל עטור זה הרבה יותר מן השיקר : קגין ופתחי גרה : לשון המד"ס אפשר שרלה ההנח להשמיטו שילמוד האדם הסורה
 לשמה ולא יאמר אלמוד הדינין הנהגים לכד כי חני לריך אליהם כי הלומד חורה לשמה כל התורה כולה לפניו בהשוואה אחת הנהגות
 ושאינם נהגים ולכן אמר שאשילו אלו שני מיני הלכות הם נגדיים בענין לריבויא של אדם כי ענין קנים אינם נלרטים כלל לאדם רק
 בזמן שבה"ק קיים וענין גרה חין רגע בלא פגע שריך שיהיה האדם בהס ועם כל זה השמיטו החנח שהיו שוים בשיני אדם ואמר הן הן
 שני פשמים להשוותם השוואה גמורה כמו כעס ככהן עכ"ל וכוה נחמל דמייטי דבריו אלו כזה הפרק כי זאת היא בודאי כבוד הסורה ביה"ד
 שלומד חף מה שאינו נלרך לו וסדע חף השכיל הטעם אשר לא הביאו כנאן רק ראשיה דבריו : גופי הלכות : דהכח על הספיקות הוא אומר
 ואין מזה כלום בתורה שכבחה אלא בהלכה שב"פ שגנאו חכמים : הו"ס במסנה : ההלכות והמדות : כלומר ההלכות הנהגות אללינו
 עכשו והמדות היינו כל ריני סומאות וטהרות ולכן אמר והמדות לחד על שם סדר טהרות והמדות היינו מסנה מדות והקנין היינו
 מסכה קנים הגם שכל זה חיינס נהגים אללינו עכשו הן הן גופי חורה כניל במד"ס מוד אפשר לפרש הכללות היינו הלכות שנאמרו למשה
 בסיני שאינם מטאריס בחורה שכבסכ והטהרות והגדות והקנין הגם שמבוארים המה בחורה שכבסכ יכיו שוים כטייך ללמוד הכל והכו
 טחי דמסיק הן הן : גופי תורה : לא חיינו מספיקות רק משיקרי הדינין המבוארים בחורה שכבסכ וכוה להשמיטו בלא יפסס שום חילוק בין
 שהלכות שנאמרו למשה בסיני כפ"פ ובין המבוארים בחורה שכבסכ כי כלן אל אחד אמרן וכוה הוא מכבד את הסורה : סידור של שולחן
 גדול : היינו שמהנה ס"ח מנכסיו ומחזיק למדי הורה על שולחנו זה"ס סידור של שולחן גדול והיינו שיהא סודרו והנהגתו כן בחמדות להחזיק
 גדולי הורו על שולחנו כמ"ס בספרי ב"ה כפרק שני בריה שהיה מסיב כו' : ועשיית ב"ד וקיימין : היינו להקטיב ב"ד בכל עיר ועיר
 ולקיים

אדוני משה בלאם - כלם מן העולם כיון שמרדו כך כאלו מרדו בהקב"ה שחייבין כלי רצ"י והרע"ב במשנה ולכאורה זהו מה דמסיק בבאן שוקלו כנגד שכינה משום דאמר כללם אך דג"ט אחמי אמרו שוקלו כנגד שכינה ולא הקב"ה ומה זה הלשון כנגד והי' להם לומר שוקלו כשכינה וכו' ברש"י והר"ע שם כאלו מרדו בהקב"ה וכו' ראייתו בספר ש"ך על התורה כסדר בהעלותך על כסוד זה וישן יהושע בן נון כו' דפרין והלא אמור לקרות לרבו בשמו והגם שיש לתקן והיינו אם אינו מוזכר כלל שם רבו רק שמו לבד אמור וכאשר פסק בלמ"א בש"ע י"ד סימן רמ"י הלא כבר פי' הש"ך

כמותו : (מ) כנגד שכינה בראשונה
היו אומרים כו' - מוחק ת"י מפני
וסיין מתי שבראשונה דמשמע שהוא
נתינת סמך אלמלא ולכאורה לא
שיך כלל לדלמפלה ועוד וכי יהודה
ועוד לקרא ולנוסחתו הוא ענין
בפ"ע - ואפשר יבואר ג"כ קטעל פי מ"ט
בספרי כ"ח :

סליק פרק כ"ז

שמים שנאמר (שם י"א) ויען יהושע בן נון
משרת משה מבחוריו ויאמר אדוני משה בלאם
שוקלו (מ) כנגד שכינה מפני שבראשונה היו
אומרים דגן ביהודה ותבן בגליל ומוץ בעבר
הירדן חורו לומר אין דגן ביהודה ואין תבן
בגליל אלא מוץ ובעבר הירדן לא זה ולא
זה :

הדרן עלך רבי יוסי

שם דזה דווקא לא בפניו אבל בפניו
אין להזכיר שם כלל וכן מהגין
וסיך בספר הגיל ע"פ הלכה והוא
דיכושע אמר אדוני השם כללם דמי'
השם הוא אותיות משה למכרע ורק
מפני שאינו דשאי לקרות לרבו בשמו
אמר בהיפך אבל כונת לבו היה
לומר משה והתורה כחבה כפי
כונת לבו הטוב כי אמר כונת
הלב הן הן הדברים פ"כ - ולפי
לכאורה שפיר מדוייק מה שאמרו
שוקלו כנגד שכינה מכיון שאמר

אדוני השם וסי' כונתו על משה ונמלא שוקלו למשה כנגד השם אך דעדיין קשה דאי"כ היה להם לומר שוקלו כנגד השם ומה גם שכתב בענינו דחירונו הוא רק ע"פ הלכה דהרי מבואר בכסוד ויאמר אדוני משה כללם והגם שחלינו אחירה שהוא בלב אשפ"כ אין מקרא יולא מירי פשוטו ולדעתו הקלרה נראה הגם דאין לי עסק בנסתרות אך דזה הוא דבר הידוע לכל אשר השכינה הקדושה מטנית בשם אדני - ולפי"ו יש לפרש הכסוד וישן יהושע כו' שפנה כן להגער אשר בא והגיד למשה אלדד ומידד מתנבאים במחנה ויאמר יהושע להגער שלא בפני משה או בחשאי בחופו אשר לא ישמע משה וזה שלא בפניו יקרא ורשאי להזכיר שמו כמבואר ברמ"א שם ופי"ו אמר אדני משה כללם אך דעדיין לא שיך לומר כן מפני שהוא מדבר לנכות כמשמעות הכסוד כללם לזה לריכס את לומר דה"ק אדוני משה כלומר השכינה הקדושה השכינה השכינה בשם אדני ומשה שייס כי משה רבן של כל בני ישראל ומורה רבך כמורה שמים וא"כ מה שקדברו במשה הוא מתע כמו שקדברו בשכינה הקדושה וע"כ כללם כלומר שליך היה מוטל לקבל קנאות ה' לנבואה ליתן אותם אל בית הכלל ובפרט לפי מה שהביא רש"י על כסוד וירך הגער שהוא היה גרסום בן משה בודאי שהיה יכולת בידו ליתן אותם אל בית הכלל כי היה בן המלך וע"פ הדברים האלה חזין בכחו וישן יהושע כו' ויאמר אדוני משה דהתי תי' ויאמר לכאורה מיותר הוא אך דזה ידוע דעניו בקול רם הוא וכמו שכסוד וכלהים יענו בקול וא"כ גם כאן מה שנאמר וישן יהושע היה בקול רם אך דהדברים בעלמאן שפנה בקול רם אינו מבואר בכסוד בפירוט וכו"ג חלינו בכסוד לכן כל הורג קין ולא פ"י מה יעשה לו ויאמר דוד כל מכה יבוס ולא פ"י מה יעשה לו ואמ"כ נאמר עוד ויאמר אדוני משה והוא אמירם אחרת שאמר כן להגער בג"ל אדוני ומשה שזוים וזהו שוקלו כנגד שכינה אשר כאן מכיון שהזכיר שניהם בפירו' (מסנין לענין באוהו ענין יש לפרש מה דמיינו אלל ברכות וקללות ושם הלויים ואמרו כו' וענין ואמרת אלל וידוי מעשר וכדומה ע"פ פשוט של זה הלשון והיינו דהתורה הקדושה קפיד שיהא פיו ולבו של אדם שייס המחשבה שכלב ודיבור שפיו כי עניי' בכל מקום הוא בקול רם ואמירה היא בלב ורק דכאן אי אפשר לומר כן משום קשיא הגיל דאמור לקרות לרבו בשמו בפניו לכ"ס וע"כ דייקו מכאן דשוקלו כנגד שכינה) וכו' נראה נמי דמיייתי בבאן תהלת הכתו' וישן יהושע כו' דלכאור' הוא אך לומר ולא הי' לו להביא רק מחי' ויאמר אדוני משה כללם: מפני שבראשונ' כו' בס' א"ח האריך בזה וחוכן כונתו דמה שאמרו ר"ל דתשובה ישראל למשה רבינו בא"ל פי' דתשובה ישראל דנבואת משה פ"פ ע"כ ולא נראה לי דהרי הם היו נביאי רק מפני נבואת אלדד ומירד משא"כ בתהלה קודם נבואתן היו הכל מודים דנבואת משה פ"פ ע"כ ולא נראה לי דהרי הם היו נביאי אמת ובפרט לפי מה שתרנס אונקלוס ויתנבאו ולא יספו ומתנבאין ולא פסקין והוא גמרא ערוכה סנהדרין י"ז וא"כ ודאי שרות ה' דבר כס ומלתו על לשונם ובכסוד מפורש פ"פ אדבר בו - וכ"ל לבאר דבאלו הדברים בא ליתן טעם על מה חרה אפו כל קד עד שאמר אדני משה בלאם וכ"ל וע"כ שחשב ששקר הם מתנבאים ומה היה נבואתן זהו דמסיק מפני שבראשונה היו אומרים כו' והוא דמיינו מבואר בכסוד שלשה דרגות נבואה שנאמר במדבר י"ג אם יביה נביאם ה' במראה חלי' אחרת בלשון אדבר בו לא קן עבדי משה כו' פ"פ אדבר בו הנה נראה מזה ששאר נביאים לא נמלא רק או דרגות נבואת מראה או דרגות חלוס מה שאין כן דרגות נבואת משה וכן העירה עליו התורה ולא קם נביא עוד בישראל כמשה וכו' הרי לך עיקר אחר - עיקר שני הנה מלאט שארץ ישראל קדושה מכל הארצות וכ"ה בספ"ה נתלקת לשלשה ארצות יהודה גליל עבר הירדן ואיחא בילקוט שמשוני בריש יחזקאל עד שלא נבחרה א"י היו כל הארצות כשירות לדברות משנבחרה א"י יאלו כל הארצות ע"ש ובמסוד קטן כ"ה איחא ראויו ה' רביט שהשרה עליו שכינה אלל שאין בכל ראויה לכך ופירש"י שאין השכינה שורה בח"ל הרי לך עיקר שני - עיקר שלישי הנבואה בפרק שני מה דאיחא במיקונים ס"ט חכמתן דאורייתא זרקין הנבוא ומוץ לבד ואכלין משה דאורייתא כו' ע"ש וחסיס ורגן הכל מין אחד היינו מין הנבואה ונמלא לפ"ו דהשנה אמיתית נקראת דגן ופחותה מרא חבן ופחותה מרא מוץ - ולפי"ו נבואת משה נקראת דגן ונבואת מראה נקראת חבן ונבואת חלוס נקראת מוץ ומה גם אשר יש ליתן טעם לנבואת ע"פ פשוט אשר ע"כ נקראת נבואת משה דגן בגימטריא זן דהרי הוא טלו מאלל אדם הנבאל כפה אשר הוא חיות האדם כן הוא נבואת משה באשפקלרי' המאירה ונבואת מראה נקראת חבן דהוא דבר שיש לו מתנות רק למראה עין וישפוט הרבה ובאמת מטע אובל יש בו כי האובל הוא רק בראש השכינה כן נבואת מראה היא באשפקלרי' שאינה מאירה ונבואת חלוס נקראת מוץ על שם הכסוד כי אם כמות אשר מדפנו רוח כן הוא נבואת חלוס לא בא עליו אלא כשהוא ישן ולא כן כאשר בא עליו רוח החיוני ויקין אותו משנתו ונמלא ע"פ הלכות והקדמות אליו מי כהתם יודע פשר דבר דאלו ג' דרגות נבואה אשר זכרנו המה נבד ג' ארצות שבא"י חבל נחלתו אשר נבחרה להשראם שכינה לנבואה כאשר מבואר בילקוט שהבאתי ושם במיק עוד דוע מאמרים ז"ל דנבואת אלדד ומירד היה משה מת יהושע מכנים והנה ע"פ העקרים אשר הבעתי לך יבואר היטב מה שאמרו כאן מפני שבראשונה היו אומרים דגן וכו' ולומר שקודם נבואתן זה היו כל ישראל אומרים מפני העיקרים הג"ל שדגן והיינו נבואת משה ביהודה דהוא המובחר מג' ארצות שבא"י וא"כ בהכרח שיהא משה חי וקיים חלבים ואלו ג' דרגות נבואה נבד ג' ארצות הכ"ל והמובחר שבנבואה יהא מתחמת במובחר שבארצות וא"כ בהכרח שיהא משה חי וקיים ויהא בארץ יהודה כי בשאר נביאים הוא רק או דרגות מראה או דרגות חלוס ודרגה ב' מן הנבואה הנקראת חבן יהיה מסתמא בגליל דהיא השני' בקדושתה ליהודה ודרגה ג' הנקראת מוץ יהא מסתמא בעבר הירדן משא"כ אחר שנבואתו משה מת יהושע מכנים חזרו לומר אין דגן ביהודה וכו' וכלומר כי זה הדרגה הנקראת דגן הוא רק במשה לבד לא כן בשאר נביאים ומעשה מכיון שמשם מת ואין דגן ביהודה ממילא שאין עוד תבן בגליל כי בלתי ספק שהמובחר שבנבואה יהא במובחר שבארצות וא"כ יהא חבן המובחר שבנבואה ביהודה המובחר שבארצות ולא יהי' בגליל אלא מוץ דהיא שניה בקדושתה ליהודה וא"כ בעבר הירדן לא יהא כלל שום נבואה וכו' מה דמסיק בבאן ואין חבן בגליל אלא מוץ ובעבר הירדן לא זה ולא זה כי נבואה שיותר גרוע מחלוס אינו ע"כ מלה בדעתו של יהושע ששקר הם אומרים ומתנבאי' כי האך אפשר ששם ישבו שני שבטים ומתי ישראל ולא יהא שם שום נבואה וע"כ היטב חרה לו עד אשר אמר אדוני משה כללם ואפשר דבאמת לא נחשבת עבר הירדן מא"י לענין זה כי הגם שנתתיטו שמה בני גד ובני ראובן ומתי שבט מנשה הוא רק מפני שנכחו להם זה הארץ בעלמא מפני רוב מקניהם כמבואר בכסוד : סליק פרק כ"ז